

T.C.
HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI

TÜRK CEZA İNFAZ HUKUKUNDA KOŞULLU SALIVERİLME

Bilge Burhanettin GÜLCÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

GAZİANTEP- 2024

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZ KABUL VE ONAY FORMU

Kamu Hukuku Anabilim Dalı Kamu Hukuku Yüksek Lisans Programı öğrencisi **Bilge Burhanettin GÜLCÜ** tarafından hazırlanan “**Türk Ceza İnfaz Hukukunda Koşullu Salıverilme**” başlıklı tez, **23/07/2024** tarihinde yapılan savunma sınavı sonucu **başarılı** bulunarak jürimiz tarafından **Yüksek Lisans Tezi** olarak kabul edilmiştir.

<u>Görevi</u>	<u>Unvanı, Adı ve Soyadı</u>	<u>Kurumu/Üniversitesi</u>	<u>İmzası:</u>
Tez Danışmanı	Dr. Öğretim Üyesi Hakan GÜNDÜZ	Hasan Kalyoncu Üniversitesi	
Jüri Başkanı	Doç. Dr. Ahmet BOZDAĞ	Gaziantep Üniversitesi	
Jüri Üyesi	Doç. Dr. Ali Tanju SARIGÜL	Hasan Kalyoncu Üniversitesi	

Bu tez Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen yukarıdaki jüri üyeleri tarafından uygun görülmüş ve Enstitü Yönetim Kurulu kararı ile onaylanmıştır.

Doç. Dr. Ufuk AKBAŞ

Enstitü Müdürü

TEZ BİLDİRİMİ

Bu tezdeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edildiğini ve tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını bildiririm.

DECLARATION PAGE

I hereby declare that all information in this document has been obtained and presented in accordance with academic rules and ethical conduct. I also declare that, as required by these rules and conduct, I have fully cited and referenced all material and results that are not original to this work.

İmza

Bilge Burhanettin GÜLCÜ

Tarih: 23/07/2024

HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI

TÜRK CEZA İNFAZ HUKUKUNDA KOŞULLU SALIVERİLME

Bilge Burhanettin GÜLCÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Hakan GÜNDÜZ

ÖZET

Son yıllarda ülkemizde hükümlü sayısının giderek artması koşullu salıverilmenin etkili biçimde uygulanması gerekliliğini doğurmuştur. Bununla birlikte insan haklarına gösterilen özenin uluslararası platformda ciddi oranda artması ile kişilerin tekrar topluma kazandırılması, çeşitli yaptırım ve yenilik seçeneklerini gündeme taşımıştır. Bu alternatiflerin başında ise ceza infaz kurumunda iyi hâlde bulunan hükümlülerin cezalarının geriye kalanını hapis hane dışında geçirebilmelerine imkân sunan “koşullu salıverilme” gelmektedir. Koşullu salıverilme, hakkındaki mahkûmiyet hükmü kesinleşmiş bir kişinin hapis cezasının bir kısmını kanunda öngörülen koşullara uygun olarak, iyi hâl ile cezaevinde geçirmesi şartı ve infaz hâkiminin kararıyla salıverilmesine imkân veren tamamlayıcı bir uygulamadır. Koşullu salıverilmenin amacı hükümlüyü ıslah edip topluma kazandırmak, olumsuz cezaevi koşullarından korumak, hükümlünün yeniden suç işlemesini önlemek ve hapis cezalarının bireyselleştirilmesini sağlamaktır. Böylelikle hükümlü; kanunda tanımlanan şartları yerine getirerek erken salıverilmekte, kalan cezasını kanunda belirtilen denetim şekillerine uyarak infaz kurumu dışında geçirebilmektedir. Hükümlü denetim süresini iyi hâlde geçirirse cezasını bitirmiş sayılır; ancak yükümlülüklerini tamamlamazsa koşullu salıverilme kararı geri alınarak hükümlüye belirli yaptırımlar uygulanır. Koşullu salıverilme kavramının tarihçesi, nitelikleri ve hukuki çerçevesinin net olarak anlaşılmaması kişinin haksız yere özgürlüğünden mahrum kalmasına neden olabilir. Bu yüzden koşullu salıverilmenin yanlış ve kötü uygulanmasına ilişkin ıslah çalışmaları yapılmalı ve hapis hane geçecek zaman diliminde hükümlünün topluma yeniden kazandırılmasına dair geçerli ve fonksiyonel kararlar alıp uygulanmalıdır. Bu çalışmada hükümlüyü iyi hâlde teşvik etmesiyle hükümlünün ıslah sürecini hızlandırmasından dolayı önemli bir araç olan “koşullu salıverilme” ayrıntılı bir şekilde anlatılacak ve “koşullu salıverilme”nin kapsamı, mahiyeti çeşitli açılardan ele alınıp incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Koşullu salıverilme, denetimli serbestlik, iyi hâl, geri alma, ceza infaz hukuku.

**HASAN KALYONCU UNIVERSITY
GRADUATE EDUCATION INSTITUTE
DEPARTMENT of PUBLIC LAW**

**RELEASE ON PROBATION IN TURKISH CRIMINAL
EXECUTION LAW**

Bilge Burhanettin GÜLCÜ

MASTER THESIS

**Advisor
Asst. Prof. Dr. Hakan GÜNDÜZ**

ABSTRACT

The increasing number of convicts in Turkey in recent years has led to the necessity to implement release on probation appropriately. Moreover, with the significant increase in the international emphasis on human rights, the reintegration of individuals back into society has introduced a variety of sanctions and innovation options to the agenda. The most prominent of these alternatives is "Release on Probation", which allows convicts in good behavior in penal institutions to serve the remainder of their sentences outside of prison. Release on probation is a complementary practice that allows a convicted person to be released on the condition that they serve part of their prison sentence following the conditions stipulated in the law, with good behavior, and with the decision of the execution judge. The purpose of release on probation is to rehabilitate and reintegrate the convict into society, to protect the convict from adverse prison conditions, to prevent the convict from re-offending, and to ensure the individualization of prison sentences. This allows the convict to be released early by fulfilling the conditions defined in the law, and to serve the remaining sentence outside the penal institution by complying with the forms of supervision specified in the law. If the convict fulfills the probation period in good behavior, the sentence is deemed to be completed; if the convict does not complete the obligations, the decision on release on probation is revoked and certain sanctions are imposed on the convict. Failure to clearly understand the history, qualifications, and legal framework of the concept of release on probation may lead to unjustified deprivation of liberty. Therefore, rehabilitation efforts should be undertaken regarding the misuse and malpractice of probation, and valid and functional decisions should be taken and implemented to reintegrate the convict into society within the period spent in prison. The present study aims to elaborate on "Release on Probation", which is an essential tool as it encourages the convict to perform good behavior and accelerates the rehabilitation process of the convict, and to examine the scope and nature of "Release on Probation" from various perspectives.

Keywords: Release on probation, supervised release, good conduct, retrieval, criminal execution law.

ÖN SÖZ

Yüksek lisansa başladığım andan itibaren ders dönemiyle tez yazımında beni sabır ve nezaketle dinleyen, disipliniyle ve yolumu aydınlatmasıyla ilham kaynağı olan, kıymetli görüş ve önerilerini esirgemeyerek bana bilimsel perspektifle rehberlik yapan, hocam Dr. Öğretim Üyesi Hakan GÜNDÜZ'e süreç boyunca bana hasrettiği zaman, emek ve bilgi için teşekkür ve saygılarımı arz ederim.

Kendileri yerine tezle ilgilenmemi sabırla karşılayan, en güzel zamanlarını aldığım kızlarım Betül ve Beren'e sevgilerimi sunuyorum.

Hukuk Fakültesini kazandığım ilk günden itibaren maddi ve manevi dayanağı olan, yüksek lisans tezimin ilk kelimesinin yazılmasından son noktasının konulmasına kadar geçen sürede sunmuş olduğu özverili destek için sevgili eşim Dr. Melek GÜLCÜ'ye tez yazım sürecinde bana gösterdiği sabır ve anlayışın yanı sıra sadece hayatımda olduğu için sonsuz teşekkür ederim ve bu çalışmamı kendisine atfetmek isterim.

Bilge Burhanettin GÜLCÜ
Gaziantep-2024

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
ÖN SÖZ	vi
SİMGELER VE KISALTMALAR	x
1. GİRİŞ	1
2. KOŞULLU SALIVERİLMENİN GENEL ESASLARI	3
2.1. Koşullu Salıverilme Kavramı ve Tanımı	3
2.1.1. Kavram.....	3
2.1.2. Tanım	5
2.2. Koşullu Salıverilmenin Hukuki Niteliği.....	6
2.3. Koşullu Salıverilmenin Amacı	9
2.4. Koşullu Salıverilmenin Tarihçesi	10
2.5. Koşullu Salıverilmenin Benzer Hukuki Kurumlar ile Karşılaştırılması.....	14
2.5.1. Kamu davasının açılmasının ertelenmesi ile koşullu salıverilmenin karşılaştırılması.....	16
2.5.2. Hapis cezasının ertelenmesi ile koşullu salıverilmenin karşılaştırılması.....	18
2.5.3. Hükmün açıklanmasının geri bırakılması ile koşullu salıverilmenin karşılaştırılması.....	19
2.5.4. Denetimli serbestlik tedbiri uygulanarak cezanın infazı ile koşullu salıverilmenin karşılaştırılması	21
2.5.5. Af ile koşullu salıverilmenin karşılaştırılması	24
2.6. Mukayeseli Hukukta Koşullu Salıverilme	26
2.6.1. Anglo-Sakson hukuk sisteminde koşullu salıverilme	28
2.6.1.1. Genel olarak	28
2.6.1.2. İrlanda hukuk sisteminde koşullu salıverilme	31
2.6.1.3. ABD hukuk sisteminde koşullu salıverilme.....	33
2.6.1.4. İngiltere hukuk sisteminde koşullu salıverilme.....	34
2.6.2. Kıta Avrupası hukuk sisteminde koşullu salıverilme	36
2.7. Koşullu Salıverilmeyi Savunan ve Eleştiren Görüşler ile Kanaatimiz	39
2.7.1. Genel olarak.....	39
2.7.1. Koşullu salıverilmeyi savunan görüşler.....	40
2.7.2. Koşullu salıverilmeyi eleştiren görüşler	41

2.7.3. Kanaatimiz	43
2.8. Cezalandırmanın Amacı Bakımından Koşullu Salıverilme.....	44
2.8.1. Cezalandırmanın amacına ait teoriler	45
2.8.1.1. Mutlak teoriler.....	45
2.8.1.2. Nispi teoriler.....	46
2.8.1.3. Karma ceza teorileri.....	47
2.8.2. Topluma kazandırma amacıyla koşullu salıverilme	48
3. KOŞULLU SALIVERİLME KURUMUNUN UYGULANMASI.....	51
3.1. Koşullu Salıverilmenin Şartları.....	51
3.1.1. Cezanın bir kısmının infaz kurumunda çekilmiş olması	52
3.1.1.1. Adi suçlar bakımından.....	55
3.1.1.2. Çocuk mahkûmlar bakımından.....	57
3.1.1.3. Terör suçları bakımından	58
3.1.1.4. Örgütlü suçlar bakımından.....	59
3.1.1.5. Mükerrirler bakımından	61
3.1.1.6. Cezaların içtimai bakımından	64
3.1.2. Hükümlünün iyi hâlli olması	66
3.2. Koşullu Salıverilme Süresinin Hesaplanması.....	70
3.3. Koşullu Salıverilmenin Uygulanamayacağı Durumlar	72
3.4. Koşullu Salıverilme Kararı	76
3.4.1. Genel olarak	76
3.4.2. Karar verecek merci.....	78
3.5. Koşullu Salıverilme Dönemi ve Sonuçları, Koşullu Salıverilme Kararının Geri Alınması.....	80
3.5.1. Koşullu salıverilme dönemi	80
3.5.2. Koşullu salıverilmenin sonuçları	84
3.5.3 Koşullu salıverilme kararının geri alınması.....	85
3.5.3.1. Geri alma nedenleri.....	86
3.5.3.1.1. Hükümlünün denetim süresinde hapis cezasını gerektiren kasıtlı bir suç işlemesi	86
3.5.3.1.2. Hükümlünün denetim süresinde kendisine yüklenen yükümlülüklere, infaz hâkiminin uyarısına rağmen, uymamakta ısrar etmesi	88
3.5.4. Geri almaya karar verecek merci	89
3.5.5. Geri almanın sonuçları	90

3.5.5.1. Ceza infaz kurumunda geçirilecek süreler bakımından	91
3.5.5.2. Koşullu salıverilmeden yasaklanma	92
3.5.5.3. Cezanın çektirileceği ceza infaz kurumu yönünden sonuçları	93
4. SONUÇ	94
KAYNAKÇA.....	97
ÖZGEÇMİŞ	103

SİMGELER VE KISALTMALAR

AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AYM	: Anayasa Mahkemesi
bk.	: Bakınız
C	: Cilt
CD	: Ceza Dairesi
CGTİHK	: Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun
CİK	: Ceza İnfaz Kanunu
CMK	: Ceza Muhakemesi Kanunu
CMUK	: Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu
ÇKK	: Çocuk Koruma Kanunu
DSHY	: Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliği
E.	: Esas
E.T.	: Erişim Tarihi
Ed.	: Editör
K.	: Karar
KHK	: Kanun Hükmünde Kararname
m.	: Madde
No.	: Numara
RG	: Resmî Gazete
s.	: Sayfa
S	: Sayı
sy.	: Sayılı
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TBB	: Türkiye Barolar Birliği
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCK	: Türk Ceza Kanunu
TMK	: Terörle Mücadele Kanunu
vb.	: Ve Benzeri
vd.	: Ve Devamı
YCGK	: Yargıtay Ceza Genel Kurulu
YİBK	: Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararı

1. GİRİŞ

Modern ceza hukukunda suç olarak görülen eylemlerin yaptırımları önceden belirlenmiştir. Yaptırımların kanunda bulunması ve gerektiğinde uygulanması, suça eğilimli birçok kişiyi bu suçları işlemekten alıkoyar. Böylece suç işleme eylemleri kontrol altına alınarak toplumun huzur ve güvenliği sağlanır. Hapis cezasının amacı yalnızca işlenen suçun bedelini ödetmek veya bireyleri korkutmak değildir; ancak kişinin işlediği suçtan dolayı aldığı cezayı infaz kurumunda çekmesi gerekir. Bazı durumlarda kişi cezanın süresi dolmadan salıverilebilir. Cezanın amacına ulaştıktan sonra hükümlüyü infaz kurumunda tutmak onun için gereksiz bir uygulamadır. Bu noktada koşullu salıverilme, kanunda belirtilen yükümlülükleri yerine getiren iyi hâlli bir hükümlünün cezasını tamamlamadan denetim altında serbest bırakılabileceği düşüncesiyle doğmuş bir uygulamadır. Koşullu salıverilme hükümlüyü iki şekilde etkiler: Birincisi, koşullu salıverilmeyle özgürlüğüne kavuşmak isteyen bir hükümlü ceza infaz kurumu kurallarına uyarak iyi davranmaya çalışır. İkincisi, koşullu salıverilme sonrasında özgürlüğünü yeniden kısıtlamaktan korkan bir hükümlü tekrar hapse girmek için hayatını kanunlara uygun şekilde devam ettirir.

Koşullu salıverilme, hakkındaki mahkûmiyet hükmü kesinleşmiş bir kişinin hapis cezasının bir kısmını kanunda öngörülen koşullara uygun iyi davranışla ve yetkili makamın kararına bağlı olarak erken salıverilmesine olanak sağlayan bir kolaylıktır. Hükümlü salıverildikten sonra koşullu salıverilmenin koşullarını yerine getirmezse koşullu salıverilme kararı geri alınmaktadır.

Tarihsel süreçte cezaevlerinin kurulmasıyla birlikte infazın nasıl gerçekleştirileceği sorunu tartışmalı hale gelmiştir. Suç işleme oranına bağlı olarak hürriyeti kısıtlayıcı yaptırımlar ile karşılaşan hükümlü sayısının sürekli artmasına çözüm olarak koşullu salıverilme kurumu ortaya koyulmuştur. Mahkûmların da insan olduğu ve belli haklarının bulunduğu dikkate alındığında bu süreçte bazı evrensel hedeflere ulaşılmıştır. Cezaevinde iyi davranışlar sergileyen, işlediği suçtan pişmanlık hisseden ve bir daha suç işlemeyeceğine inanılan bir hükümlünün daha uzun süre cezaevinde kalmasının topluma bir faydası yoktur. Dolayısıyla kanunda öngörülen şartların yerine getirilmesi hâlinde hükümlü, cezasının geri kalan bölümünü infaz kurumu haricinde geçirebilir. Ayrıca koşullu salıverilme, hükümlüyü olumsuz cezaevi koşullarından korur ve hükümlünün yeniden suç işlemesini engeller. Koşullu salıverilen kişinin tahliye

sonrasında iyi davranışlarını sürdürmesi ve yükümlülüklerine uygun davranması önemlidir.

Koşullu salıverilme, en etkili ve önemli infaz kurumlarından biri olarak kabul edilmektedir. Önemi hem hükümlünün umut etme hakkından hem de topluma yeniden kazandırılması hedefinden kaynaklanmaktadır. Koşullu salıverilme, suçlu olsa bile bir bireyi kaybetmek istemeyen bir toplum ile hatasını düzelterek kendini temizleme niyetinde olan bir bireyin imzaladığı şartlı bir anlaşmadır.¹ Koşullu salıverilmeyi bir ödül-ceza sistemi olarak anlamak gerekmektedir; ancak yaratılacak dengenin diğer tarafta yer alan toplumun çıkarlarını da dikkate alması gerekmektedir.

Ceza infaz sistemi sorunları ülkemizde tartışılan konuların başında gelmektedir. Koşullu salıverilme kurumunun uygulanmasında karşılaşılan sorunlar üzerinde durularak bu kurum anlaşılabilir hale getirilmeye çalışılacaktır. Kişinin salıverilmeyi umut etmesi açısından oldukça önemli olan koşullu salıverilmenin, yanlış ve kötü uygulanmasına ilişkin iyileştirmeler sağlanmalıdır ve infaz kurumunda geçirilmesi gereken sürede hükümlünün tekrar topluma kazandırılması merkezinde bir sistem kabul edilip kurumun doğru ve etkili uygulanması temin edilmelidir. Koşullu salıverilmenin hükümlüyü iyi hâle teşvik etmesiyle hükümlünün ıslah sürecini hızlandırmasından dolayı önemli bir kurum olduğu için “Koşullu Salıverilme” kurumu tez konusu olarak belirlenmiş ve ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

Bu açıklamalardan yola çıkarak “Türk Ceza İnfaz Hukukunda Koşullu Salıverilme” adlı çalışmanın ilk bölümünde “koşullu salıverilme” kavramı ve tanımı, koşullu salıverilmenin hukuki niteliği, amacı, tarihçesi, benzer hukuki kurumlar ile karşılaştırılması, mukayeseli hukukta koşullu salıverilme, koşullu salıverilmeyi savunan ve eleştiren görüşler, cezalandırmanın amacı bakımından koşullu salıverilme konularına değinilmiştir. Diğer bölümde ise koşullu salıverilmenin şartları, koşullu salıverilme süresinin hesaplanması, koşullu salıverilmenin uygulanmayacağı durumlar, koşullu salıverilme kararları, koşullu salıverilme dönemi, koşullu salıverilmenin sonuçları, koşullu salıverilme kararının geri alınması konularına değinilerek çalışma tamamlanmıştır.

¹ Şen, Ersan/Başer, Berkün Beyza; Koşullu Salıverilme-Denetimli Serbestlik ve Ceza İnfaz Sorunları, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2022, s. 18.

2. KOŞULLU SALIVERİLMENİN GENEL ESASLARI

2.1. Koşullu Salıverilme Kavramı ve Tanımı

2.1.1. Kavram

Koşullu salıverilme, ceza hukuku açısından önemli bir kavramdır.² Bu kavram, ceza infaz sistemi içerisinde mahkûmların belirli şartlar altında geçici veya sürekli olarak serbest bırakılmasını ifade etmektedir. Koşullu salıverilme, mahkûmların ceza infaz kurumlarında sürelerini tamamlamadan belirli şartları yerine getirmeleri durumunda özgürlüklerine kavuşmalarını sağlayan bir mekanizmadır.

5275 sayılı Kanunda koşullu salıverilme hükümleri, mahkûmların ceza infaz kurumlarında görevlendirilen uzmanlar tarafından değerlendirilmesi suretiyle uygulanmaktadır. Mahkûmların sosyal uyum süreçlerini tamamlamaları, iş bulmaları, eğitim almaları gibi faktörler koşullu salıverilme için değerlendirilen unsurlar arasındadır. Ayrıca mahkûmların suç işleme eğilimlerinin azaldığının gözetilmesi de koşullu salıverilme sürecinde dikkate alınan bir faktördür.

Koşullu salıverilme kararı, mahkûmun topluma geri dönme sürecindeki uyumunu kolaylaştırmayı hedefler. Bu süreçte mahkûmun topluma entegrasyonunu sağlamak ve tekrar suç işleme eğilimini azaltmak amaçlanır; ancak koşullu salıverilme kararı verilirken toplumun güvenliği de göz önünde bulundurulur. Bu nedenle mahkûmun salıverilmesi durumunda toplumun güvenliğinin tehlikeye atılmayacağına dair güvenceler aranmaktadır.

Koşullu salıverilme süreci, mahkûmların yeniden suç işlemelerini engellemeyi amaçlar. Bu süreçte mahkûmlara rehberlik ve destek sağlanarak topluma dönüş sürecinde yardımcı olunmaktadır. Aynı zamanda mahkûmların sosyal ve ekonomik açıdan desteklenmesi, tekrar suça yönelmelerini engellemeye yönelik önemli bir unsurdur.³ Koşullu salıverilme kararı, adaletin yanı sıra toplumun güvenliği ve mahkûmların rehabilite edilmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Bu kararın doğru ve adil bir şekilde uygulanması, toplumun huzur ve güvenliğinin korunmasına katkı sağlamaktadır.

² Bozdağ, Ahmet; Türk Ceza Hukukunda Koşullu Salıverilme Kurumu ve Etkinliğin Geliştirilmesi, 2. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2021, s. 21.

³ Yenidünya, Ahmet Caner; Mukayeseli Hukukta ve Türk Hukukunda Şartla Salıverme, Legal Yayıncılık, İstanbul, 2002, s. 15.

Ayrıca koşullu salıverilme süreci, ceza infaz sisteminin etkinliği ve insan haklarına saygı gösterilmesi açısından da büyük önem taşımaktadır.

Mahkûmların topluma dönüş sürecinde desteklenmelerini ve tekrar suç işleme eğilimlerinin azaltılmasını amaçlayan bu mekanizma, adaletin yanı sıra toplumun güvenliği açısından da büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle koşullu salıverilme kararlarının adalet ilkelerine uygun ve titizlikle uygulanması gereklidir. Tahliye, hükümlünün herhangi bir yasanın gerektirdiği koşulları karşılaması durumunda hâkim kararıyla cezaevinden çıkması anlamına gelmektedir. Terim, 1929 senesinde yürürlük kazanan 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nda (CMUK) yer almaktadır.⁴ Tahliye kavramı ceza hukukunun bir kavramıdır. Tahliye aynı zamanda salıverme, azat etme anlamına gelmektedir. Hapis cezasına çarptırılan kişi cezanın belirli bir kısmını iyi hâlli olarak cezaevinde çektikten sonra, ceza infaz kurumlarının idare ve gözlem kurulu hükümlünün iyi hâlli olup olmadığına karar vermesinin ardından, koşullu salıverilme kararını infaz hâkimi⁵ verir. Hükümlü öngörülen şartlara uymadığı takdirde bu karar geri alınır. Bu kurum, hakkındaki mahkûmiyet hükmü kesinleşmiş kişinin tahliyesini garanti altına alan ve topluma uyumunu hızlandıran bir uygulamadır. Bu kurum cezaların bireyselleştirilmesini sağlaması bakımından önem taşımaktadır. Hükümlü cezaevindeki tutum ve davranışlarıyla topluma uyum sağlama yeteneği gösteriyorsa, koşullu salıverilmenin uygulanma şartlarının oluştuğundan bahsedilebilir.

CMUK'ta⁶ hükümlülerin serbest bırakılmasıyla ilgili “salıverme” kavramı tercih edilmiştir.⁷ 1965 tarihli ve 647 sayılı Cezaların İnfazı Hakkında Kanunu (CİK)⁸ 19. maddesinde “şartla salıverilme” terimi kullanılmıştır.⁹ Öğreti ve Yargıtay kararlarına baktığımızda “şartla salıverme”, “meşruten tahliye”, “şartlı tahliye”, “koşullu salıverme” kavramları da kullanılmaktadır.¹⁰ 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı

⁴ Resmi Gazete tarih ve sayısı: 04.04.1929–1172.

⁵ 15.04.2020 tarihinde Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren 7242 sayılı CGTİHK ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un 48. Maddesiyle CGTİHK'nın 107. maddesinde değişiklik yapılmış ve koşullu salıverilme kararlarının infaz hâkimliği tarafından verileceği düzenleme altına alınmıştır. 4675 sayılı İnfaz Hakimliği Kanunun geçici 2. maddesi ile bu hükmün 01.09.2020 tarihinden itibaren uygulanacağı belirtilmiştir.

⁶ Önder, Ali Rıza; “Salıverme”, Ankara Barosu Dergisi, S. 2, 1980, s. 230.

⁷ Bozdağ; s. 21.

⁸ Resmi Gazete tarih ve sayısı: 16.07.1965–12050.

⁹ Akkaş, Ahmet Hulusi; “Koşullu Salıverilme”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. XII, S. 1-2, 2008, s. 307,308.

¹⁰ Töngür, Ali Rıza/ Çetintürk, Ekrem; Ceza Hukuku Genel Hükümler, Adalet Yayınevi, Ankara, 2020, s. 392; Soyaslan, Doğan; Ceza Hukuku Genel Hükümler, Yekin Dağıtım, 2023 s. 575; Öztürk, Bahri/ Erdem, Ruhan; Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2023, s. 537.

Hakkında Kanunu (CGTİHK)¹¹ m. 107’de konuyu düzenlerken “Koşullu Salıverilme” kavramını tercih etmiştir. Biz de öğretide ve Yargıtay kararlarında ağırlıklı olarak kullanılması ve kanuni bir kavram olması nedeniyle çalışmamızda “koşullu salıverilme” kavramını kullandık. Bu tercihin nedeni, hem hukuki açıdan daha güncel ve yaygın kullanılan bir terim olması hem de mevcut hukuki düzenlemelerin bu terimi benimsemesidir.

2.1.2. Tanım

Koşullu salıverilme kurumunun düzenlenme şekli, amacı, şartları ve sonuçlarının ülkeden ülkeye farklılık göstermesi nedeniyle “koşullu salıverilme”¹² kavramının ortak bir tanımı bulunmamaktadır.¹³

Koşullu salıverilme, öğretide Özgenç tarafından şöyle tanımlanmaktadır: “Cezaevinde belirli bir ıslah ile terbiye sürecine tabii tutularak her türlü tutum ve davranışları gözlemlenen hükümlünün yaptığı suçtan ötürü pişman olması durumunda, kesinleşen ceza süresini tamamlamadan ceza infaz kurumunun dışına çıkabilmesi ve cezasının geriye kalanı sırasında hiçbir bir suça bulaşmaması ve kendisine verilen yükümlülüklerle uygun davranması şartıyla dışarıda geçirmesine olanak sunulmasıdır.”¹⁴

Kafes’e göre, “Koşullu salıverilme, hükümlünün cezasının infazı sürecinde cezalandırmanın nihai hedefi olan rehabilite olma yolunda iyi hâl gösterdiği yani cezanın hukuken belirlenen bir bölümünü cezaevi kurallarına bütünüyle uyarak geçirdiği takdirde cezasının tamamını çekmeden, yetkili hâkimlerce verilen karar neticesinde denetimli olarak salıverilmesidir.”¹⁵

Akbulut’a göre, “Koşullu salıverilme, bir hükümlünün kanunda öngörülen süreyi cezaevinde iyi hâlde geçirmek şartıyla cezasının bitiminden önce belirli koşullar altında cezaevinden salıverilmesidir.”¹⁶

¹¹ Resmi Gazete tarih ve sayısı: 29.12.2004 – 25685.

¹² “...koşullu salıverilme, cezanın bireyselleştirilmesi, tutum ve davranışları ile topluma uyum sağlayabileceği izlenimini veren, hükmolunan cezadan daha kısa sürede uslanan ve bunu iyi davranışları ile kanıtlayan hükümlünün ödüllendirilmesine ilişkin bir kurumdur.”, YCGK, 07.10.1991 tarihli, 6-230/261 sayılı kararı; Bozdağ; s.24.

¹³ Bozdağ; s. 21.

¹⁴ Özgenç, İzzet; Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2023, s. 853-854.

¹⁵ Kafes, Veli; Hukukumuzda Şartla Salıverme ve Uygulamadaki Sorunlar, Adil Yayınevi, Ankara, 1998, s. 3.

¹⁶ Akbulut, Berrin; Ceza Hukuku Genel Hükümler, 8. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2021, s. 960.

Koca/Üzülmez'e göre, "Koşullu salıverilme, mahkûm olunan cezanın bir kısmının infaz kurumunda çekilmesinden sonra, geri kalan kısmının belirtilen belirli şartlarda cezaevi dışında geçirilmesini sağlayan bir ceza infaz kurumudur."¹⁷

İnce'ye göre, "Koşullu salıverilme, hükümlünün cezaevinde belirli bir süreyi ve belirli şartları iyi hâlli olarak geçirdikten sonra, cezasının kalan kısmını dışarıda geçirmesine olanak tanıyan bir mekanizmadır."¹⁸

Koşullu salıverilme, hakkındaki mahkûmiyet hükmü kesinleşmiş bir kişinin hapis cezasının bir kısmını kanunda öngörülen koşullara uygun olarak, iyi hâl ile cezaevinde geçirmesi şartı ve infaz hâkiminin kararıyla salıverilmesine imkân veren bir kurum olarak tanımlanabilir. Koşullu salıverilme, cezanın cezaevinin haricinde infaz edilmesini sağlayan ve tamamlanması hâlinde cezanın yerine getirilmiş sayıldığı kurum olarak da ifade edilebilir.¹⁹

2.2. Koşullu Salıverilmenin Hukuki Niteliği

Cezaevinde bulunan bir mahkûmun belirli koşulları yerine getirmesi durumunda salıverilmesini öngören koşullu salıverilme, hukuki açıdan belirli prosedürlere tabi tutulmuş bir uygulamadır. Bu uygulamanın hukuki niteliği, ceza adaleti sistemi içerisinde önemli bir yer tutmaktadır.²⁰

Koşullu salıverilme, mahkûmun cezaevinden belirli bir süre önce serbest bırakılmasını öngören bir mekanizmadır. Bu süreçte mahkûmun belirli koşullara uyması ve topluma zarar verme riskinin minimum düzeye indirilmesi beklenir. Bu koşullar genellikle mahkûmun iyi davranış göstermesi, eğitim programlarına katılması, mesleki becerilerini geliştirmesi gibi unsurları içerebilir. Ayrıca mahkûmun salıverilmesi

¹⁷ Koca, Mahmut/Üzülmez, İlhan; Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 13. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2021, s. 607.

¹⁸ İnce, Levent, Türk İnfaz Hukukunda Koşullu Salıverilme ve Koşullu Salıverilmede Süreler, Adil Yayınevi, Ankara, 2019, s. 2.

¹⁹ Koşullu salıverilme, Anayasa Mahkemesi'nin (AYM) 17/06/2020 tarih ve 2016/6830 başvuru numaralı kararında ise; "Koşullu salıverilme cezanın çektirilmesinin kişiselleştirilmesi, başka bir deyişle cezaevindeki tutum ve davranışlarıyla (iyi haliyle) topluma uyum sağlayabileceği izlenimini veren hükümlünün şarta bağlı olarak ödüllendirilmesidir. Suçlunun kendisine verilen cezadan daha kısa bir sürede uslanması, eyleminden pişmanlık duyması ve bunu iyi davranışıyla kanıtlaması durumunda cezaevinde daha fazla kalması gereksiz olabilir. Bu durumda koşullu salıverilme, infaz sistemindeki en etkili araçtır. Koşullu salıverilmenin en önemli öğeleri, cezanın belirli bir süre çekilmiş olması, hükümlünün bu süre içinde iyi hal göstermesi, koşullu salıverildikten sonra gözetim altında kalması ve koşullu salıverilmenin gereklerine uyulmaması durumunda koşullu salıverilme kararının geri alınabilmesidir." şeklinde ifade edilmiştir. AYM, 17/06/2020 tarihli, B.N.: 2016/6830 sayılı kararı, Bozdağ; s.24.

²⁰ Şen/Başer; s. 22-23.

durumunda topluma zarar verme riskinin değerlendirilmesi de koşullu salıverilme sürecinin önemli bir parçasını oluşturmaktadır.²¹

Koşullu salıverilme kararı alınırken mahkûmun gelecekte topluma zarar verme olasılığı da göz önünde bulundurulur. Bu kapsamda mahkûmun sosyal çevresi, ailesi, iş bulma imkanları gibi faktörler de dikkate alınarak karar verilir. Böylelikle koşullu salıverilme süreci sadece mahkûmun cezaevi süreci boyunca sergilediği davranışlara değil aynı zamanda gelecekte topluma olan etkisine de odaklanmaktadır. Bu değerlendirme süreci, adaletin sağlanması ve toplum güvenliğinin korunması adına büyük önem taşımaktadır.²²

Koşullu salıverilme sürecinin hukuki niteliği, adaletin sağlanması ve toplum güvenliğinin korunması amacıyla belirlenmiş bir mekanizma olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu süreçte mahkûmun hakları ve toplumun güvenliği arasında denge kurulması önemlidir. Bu dengeyi sağlamak adına hukuki prosedürlerin titizlikle uygulanması ve koşullu salıverilme kararlarının adalet ilkelerine uygun olarak alınması gerekmektedir. Bu bağlamda adaleti sağlamak için uygulanan bir mekanizma olan koşullu salıverilme, hukuki açıdan belirli prosedürlere tabi tutulmuştur. Mahkûmun cezaevi süreci boyunca sergilediği davranışlar, rehabilitasyon sürecine uyumu ve topluma zarar verme riski göz önünde bulundurularak alınan koşullu salıverilme kararları; adaletin ve toplum güvenliğinin korunması açısından büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle koşullu salıverilme sürecinin hukuki niteliğinin anlaşılması ve doğru uygulanması, ceza adaleti sisteminin işleyişinde önemli bir yer tutmaktadır.²³ Bugün koşullu salıverilmede suçun niteliğine göre infaz oranının değiştiği, suçun niteliğinin tahliye sonrası denetimi etkilediği görülmektedir.

Koşullu salıverilmenin bir hak mı bir lütuf mu yoksa bir infaz şekli mi olduğu öğretilerde tartışmalıdır. Bazı yazarlar koşullu salıverilmenin bir hak olduğunu savunur.²⁴ Bu yazarlara göre koşullu salıverilme, yasal olarak korunması ve şartları taşıyan tüm hükümlülere uygulanması gereken bir menfaattir.²⁵ Koşullu salıverilme kamu yararına dayalı bir haktır ve koşulları sağlayan hükümlü bu haktan vazgeçemez.²⁶ Aynı zamanda

²¹ Akkaş; s.310.

²² Atalay, Osman; İnfaz Hukuku ve İlamların İnfazı, 2. Baskı, Türkiye Adalet Akademisi, Ankara, 2021, s. 44.

²³ Demirbaş, Timur; Ceza Hukuku Genel Hükümler, 15. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2020, s. 197-205.

²⁴ Bardak, Cengiz; “Şartla Salıverilme”, Adalet Dergisi, Sayı 4, 1989, s. 58; Öztürk/Erdem; s. 538.

²⁵ Kafes; s. 3.

²⁶ Dönmezer, Sulhi/Erman, Sahir; Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku, Cilt III, 14. Baskı, Der Yayınları, İstanbul, 2020, s. 29.

mahkûmun kurumun zorla infazına katlanma görevi de vardır. Diğer bir görüş ise koşullu salıverilme uygulamasını bir lütuftan başka bir şey olarak görmemektedir. Bu görüşün taraftarları, hükümlünün koşullu salıverilmemesi gerektiğini savunmaktadır.²⁷

Bazı yazarlar koşullu salıverilmenin hem bir lütuf hem de kişinin vazgeçemeyeceği bir hak olduğunu savunmaktadır.²⁸ Hükümlü, tutukluluk süresince iyi davranışlar sergiliyorsa koşullu salıverilebilir; ancak hukuka aykırı davranışlarda bulunursa bu kurumdan yararlanamaz. Bu bakımdan koşullu salıverilmenin bir lütuf olduğu ileri sürülmüştür. Ayrıca koşullu salıverilmeyi, koşullu salıverilme talebinde bulunmayan veya istemeyen hükümlülere uygulanabilmesi nedeniyle hükümlünün feragat edemeyeceği bir hak olarak değerlendirmişlerdir.

Cezaların bireyselleştirilmesini ve hükümlülerin rehabilite edilerek topluma kazandırılmasını amaçlayan koşullu salıverilme uygulaması, hapis cezalarının infaz şekillerinden biridir. Koşullu salıverilme ne bir hak ne de bir lütuftur; çünkü cezaların infazı kamu düzeniyle ilgilidir. Koşulların karşılanması hâlinde devletin hükümlünün koşullu salıverilmeden yararlanmasını sağlaması gerekmektedir. Modern ceza hukuku yaklaşımında eski katı kurallar terk edildiği için hükümlü, iyi davranışlar sergilemesi hâlinde cezanın tamamını cezaevinde geçirmek zorunda kalmamaktadır.²⁹ Dolayısıyla koşullu salıverilme, ceza hukukunda bir infaz şeklidir. Koşullu salıverilme, hükümlünün cezaevinde geçirdiği yasal süreyi iyi hâlli geçirmesi hâlinde cezasının geri kalanını infaz kurumu dışında geçirmesine olanak tanıyan bir sistemdir. Bu durumda cezanın koşullu salıverilme hükümlerine tabi olması gerekmektedir. Bu bakımdan koşullu salıverilme bir lütuf değildir. Hükümlü, cezaevi dışındayken kasıtlı bir suç işlemez ve kendisine yüklenen yükümlülüklere uyarsa ceza bitmektedir. Böylece hükümlü ile devlet arasındaki cezalandırma ilişkisi sona ermektedir. Koşullu salıverilme bir hak değildir, koşulları sağlayan tüm hükümlülere uygulanması gerekmektedir; çünkü koşullu salıverilme bir hak sayılırsa hükümlü bu hakkından feragat edebilir. Amaç, mahkûmun rehabilite edilmesi ve topluma yeniden uyum sağlamasıdır. Bu durumda iyi davranan ve toplumla bütünleşmesi sağlanmak istenen bir hükümlünün cezaevinde tutulması artık anlamsızdır. Koşullu salıverilme bir ödül ya da tamamen karar verici otoritelerin iradesine bağlı bir

²⁷ Erem, Faruk; Türk Ceza Hukuku C. II, 10. Baskı, Sevinç Matbaası, Ankara, 1974, s. 327; Selçuk, Sami; Doğululaşan Batılı Kurum: Şartla Salıverme, Çürütmeler, 1. Baskım, Tekin Yayınevi, Ankara, 1990, s. 260.

²⁸ İnce; s. 260.

²⁹ Hürriyeti bağlayıcı cezalarla hapisanelerin tarihi gelişimiyle alakalı detaylı bilgiler için bkz. Demirbaş, Timur; Ceza Hukuku Genel Hükümler, 15. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2020, s. 615-624; Demirbaş, Timur; İnfaz Hukuku, s. 111-161; Özbek, Veli Özer; İnfaz Hukuku, 15. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2022, s. 31-42.

kurum değildir. Ayrıca hükümlü, koşullu salıverilme talebinde bulunabilir ve verilen karara itiraz edebilir.

Koşullu salıverilmenin hukuki niteliğini belirlerken kurumun tarihsel gelişimini ve mevzuattaki yerinin dikkate alınması gerektiğini belirtmek gerekir. Ceza infaz kurumunda ceza tamamlanmadan kişilerin topluma dönmesine olanak sağlayan bu kurumun, infazın bireyselleştirilmesi açısından önemli ve nihai olarak cezanın infaz aşamasını sonlandıran bir kurum olduğu kaydedilmiştir.³⁰

2.3. Koşullu Salıverilmenin Amacı

Koşullu salıverilmenin, ceza infaz rejiminde kritik bir yeri bulunmaktadır. Bu uygulama, mahkûmların cezaevinden erken bir şekilde serbest bırakılmalarını sağlayarak topluma yeniden entegrasyonlarını desteklemeyi amaçlamaktadır. Koşullu salıverilme, ceza infazının bir parçası olarak değerlendirilir ve mahkûmların cezaevi sürelerini azaltarak topluma dönüşlerini kolaylaştırmaktadır. Koşullu salıverilmenin temel amacı, mahkûmların cezaevinden serbest bırakılmalarıyla birlikte topluma uyum sağlamalarını teşvik etmektir.³¹ Bu süreçte mahkûmların rehabilitasyonlarına yönelik destek programlarına katılmaları ve suç işleme eğilimlerini azaltıcı faaliyetlerde bulunmaları hedeflenir. Böylelikle mahkûmların suçsuz bir yaşam sürmeleri ile topluma yararlı kişiler olmaları amaçlanmaktadır. Ayrıca koşullu salıverilme süreci, cezaevi nüfusunun kontrol altında tutulmasına da katkı sağlamaktadır. Cezaevlerindeki aşırı yüksek nüfus sorunu hafifletilirken mahkûmların erken serbest bırakılmasıyla cezaevi koşullarının iyileştirilmesi hedeflenir.³² Bu sayede cezaevlerindeki rehabilitasyon ve eğitim programlarına daha çok kaynak aktarılabilir ve mahkûmların insanlık dışı koşullarda kalmalarının önüne geçilebilir.

Koşullu salıverilme ayrıca adalet sisteminin bir parçası şeklinde de görülür. Mahkûmların suçlarının ağırlığına ve cezaevindeki davranışlarına göre belirlenen koşullar içinde serbest bırakılmaları, adaletin aktif bir biçimde tatbik edilmesini temin eder. Böylece toplumda adalet duygusunun güçlenmesine ve suçluların yeniden topluma kazandırılmasına olanak tanınmaktadır.³³ Bu bağlamda koşullu salıverilme ceza infaz

³⁰ Dönmezer/Erman; s. 291.

³¹ Demirbaş; Ceza Hukuku Genel Hükümler, s.717.

³² Demirbaş; Ceza Hukuku Genel Hükümler, s.717.

³³ İçel, Kayıhan/ Akıncı, Füsün/ Özgenç, İzzet/ Sözüer, Adem/ Mahmutoğlu, Selami/ Ünver, Yener; Yaptırım Teorisi, 2. Baskı, Beta Basım, İstanbul, 2002, s. 405.

sisteminin önemli bir unsuru olup mahkûmların topluma uyum sağlamalarını, cezaevi koşullarının iyileştirilmesini, adaletin sağlanmasını ve toplumun güvenliğini desteklemeyi amaçlamaktadır. Bu süreç mahkûmların yeniden suç işleme eğilimlerini azaltarak topluma faydalı bireyler haline gelmelerine olanak tanımaktadır. Bu nedenle koşullu salıverilme sürecinin aktif bir biçimde uygulanmasıyla denetlenmesi, adalet sisteminin işleyişine olumlu katkılarda bulunabilir.

2.4. Koşullu Salıverilmenin Tarihçesi

Koşullu salıverilme kurumu yani bir hükümlünün belirli koşullar altında cezanın tamamını çekmeden salıverilmesi, eski çağlardan beri uygulanmaktadır.³⁴ Antik Yunan filozofları, suçlunun ceza yoluyla akılcılaştırılması ve topluma kazandırılması gerektiği fikrini ortaya atmışlardır.³⁵ Eski anlayışa göre suçlu, hapis cezasına çarptırıldıktan sonra unutulmuş kişidir; ancak cezanın amacı ve doğası hakkındaki görüşler zamanla değiştikçe toplumun bakış açısı da değişmiştir.³⁶

Koşullu salıverilme, ceza infaz sisteminde uzun bir tarihe sahiptir. Antik Roma döneminden beri cezaevlerindeki kişilerin belirli şartları yerine getirmeleri durumunda serbest bırakılmaları uygulaması bulunmaktaydı. Orta Çağ Avrupası'nda da benzer uygulamalar görülmekteydi; ancak modern anlamda koşullu salıverilme uygulaması, 19. yüzyılın ortalarında Amerika Birleşik Devletleri'nde başlamıştır. Koşullu salıverilmeye tarihsel açıdan bakıldığında koşullu salıverilmenin 1800'lü yıllarda oluşmaya başladığı söylenebilir. 19. yüzyılda ortaya çıkan “cezadan uslandırmaya geçiş” kavramının bileşenlerinden biri olarak değerlendirilmektedir.³⁷

Denetimli serbestlik kurumu Fransa'da ortaya çıkmış olsa da ilk olarak İngiltere ve İrlanda'da uygulanmaya başlamıştır.³⁸ Koşullu salıverilme ile ilgili ilk etkiler 1853-1857 İngiltere, 1877 Amerika, 1861 Portekiz, 1862 Saksonya ve 1871 Almanya ceza kanunlarında görülmüştür.³⁹ İlk ortaya çıktığı zamanlarda koşullu salıverilme kurumunun

³⁴ Özbek; İnfaz Hukuku, s. 247.

³⁵ Yüce, Turhan Tufan; Ceza Hukukunun Temel Kavramları, Turhan Kitapevi, Ankara, 1985, s. 175.

³⁶ Özbek; İnfaz Hukuku, s. 247.

³⁷ Şen/Başer; s. 20.

³⁸ Sağıroğlu, Mustafa; “Koşullu Salıverilme, Mükerrirlik, Özel İnfaz Usûlleri ve Denetimli Serbestlik Sistemi ile İlişkileri”, Adalet Dergisi, S. 24, 2006, s. 23.

³⁹ Öztürk/ Erdem; s. 530.

amacı, cezaevindeki hükümlü sayısını azaltmak ya da yurt dışında iş bulmak şartıyla hükümlüleri serbest bırakmaktır.⁴⁰

Osmanlı İmparatorluğu'nun 1858 tarihli Ceza Kanunname-i Humayunu'nda koşullu salıverilme kurumuna ilişkin bir düzenleme yoktu. Koşullu salıverilme kurumu, Cumhuriyet döneminde 1926 yılında 765 sayılı Türk Ceza Kanunu (TCK)⁴¹ ile hukuk sistemimize dahil olmuştur.⁴² 765 sayılı TCK'nın 16. maddesinin⁴³ ilk şekline göre ağır hapis cezasına veya 3 yıldan fazla hapis cezasına çarptırılanlar, cezanın 3/4'ünü çekme koşuluyla iyi hâlli tutuklu veya hükümlünün isteği üzerine koşullu salıverilebilir. Ayrıca iyi hâlli olarak 20 yıl hapis cezasını çektikten sonra müebbet hapis cezasının hafifletilebileceği vurgulanmıştır. Kanunun 17. maddesinde⁴⁴ koşullu salıverilme kararının kaldırılmasına ilişkin esaslar da yer almaktaydı: İyi hâlli tahliye edilen bir hükümlünün cezaevi dışında başka bir suç işlemesi veya şartlarına uymaması hâlinde koşullu salıverilme kararı geri alınır. Dışarıda geçirdiği süre toplam cezadan düşülmez ve koşullu salıverilme hakkını geri kazanamaz.⁴⁵

1936 yılında 765 sayılı TCK'nın 13. maddesinde⁴⁶ değişiklik yapan 3038 sayılı Kanun yürürlüğe girmiş, bu kanunla cezaların infazında dört dönemi kapsayan kademeli

⁴⁰ Sağiroğlu; Koşullu Salıverilme, s. 23.

⁴¹ Resmi Gazete tarih ve sayısı: 13.03.1926 – 320.

⁴² Akbulut, İlhan; “Şartla Tahliye”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, C. 55, S. 1-2, 1996, s. 173-182.

⁴³ 765 sayılı TCK m. 16: “Üç seneden fazla müddetle ağır hapis veya hapis cezasına mahkûm olan ağır hapiste üç seneden eksik olmamak üzere cezasının dörtte üçünü ve hapiste alelittlak yarısını çektikten sonra salahlı hal kanaatini verecek hüsnü hareketi görülürse baki müddeti cezaiyesi üç seneden fazla olmamak şartıyla talebi üzerine meşrutan tahliyesini istihsal edebilir. Müebbet ağır hapse mahkûm olupta mahkûmiyetinin yirmi senesini hüsnühal ile geçirenler dahi meşrutan tahdiyeden istifade edebilirler. 1- 313 ve 495 ila 500 üncü maddelerde yazılan cürümlerin failleri, 2- İdamdan muhavvel ağır hapis cezasına mahkûm olan kimseler, 3- 448 ila 452 nci maddelerle 493 üncü maddede beyan olunan cürümlerden birinin mükerriri olanlar, 4 - İkinci defa olarak beş seneden ziyade hürriyeti tahdit eden bir ceza ile mahkûm bulunanlar, meşrutan tahdiyeden istifade edemezler.”

⁴⁴ 765 sayılı TCK m. 17: “Meşrutan tahliyeden sonra eğer mahkûm, şahsi hürriyeti tahdit eden mücazâtı müstelzim bir cürüm işler veya mecbur olduğu şeraiti ifa etmezse meşrutan tahliye kararı geri alınır ve bu takdirde meşrutan tahliye halinde geçen zaman mahkûmun ceza müddetine mahsup edilmeyeceği gibi kendisinin bir daha meşrutan tahliyeside caiz olmaz. Meşrutan tahliye kararı geri alınmaksızın mahkûmun ceza müddeti tamamen geçmiş olursa mezkûr ceza icra edilmiş sayılır. Eğer asli cezaya emniyeti umumiye idaresinin nezareti altında bulunmak cezası da ilave olunmuş ise meşrutan tahliye halinde geçen zaman bu ceza müddetine mahsup edilir.”

⁴⁵ Dönmezer/Erman; s. 291.

⁴⁶ 765 sayılı TCK m. 13 (11/6/1936 tarih ve 3038 sayılı Kanunun hükmüdür.): “Ağır hapis cezası müebbet veya muvakkattir. Müebbet, ölüncüye kadar devam eder. Muvakkat, bir seneden yirmi seneye kadardır. Bu ceza aşağıda yazılı şekiller dahilinde dört devrede çektirilir: A) Mahkûm, birinci devrede cezasının yirmide birine müsavi bir müddet geceli gündüzlü yalnız olarak bir hücrede bırakılır. Ancak bu müddet bir aydan aşağı ve altı aydan yukarı olamaz. Mahkûmiyetin bütün devrelerinde mahkûm, nizamname mucibince inzibati mahiyette olmak üzere her defasında on beş günü geçmemek kaydile aynı suretle hücreye konulabilir. B) Mahkûm, ikinci devrede yalnız geceleri tecrid edilir. Bu devre mahkûm mevkuf kalmışsa bu müddet ile hücrede kaldığı müddet çıkarıldıktan sonra geri kalan müddetin altıda birini teşkil eder. C) Üçüncü devrede bulunan mahkûmlar geceleri tecridde edilmeyebilirler. Bu devrede geçen her üç gün, dört

salıverilme sistemi kurulmuştur. Söz konusu sistem 1937 senesinde yürürlük kazanan 3112 sayılı Kanun ile geliştirilmiştir.⁴⁷ Bu dönemler şunlardır: Birinci dönemde mahkûm gece gündüz cezanın 1/20'sini hücrede tek başına geçirir. Ancak bu sürenin 1-6 ay olması gerekir. İkinci periyotta mahkûm gecesini yalnızca ayrı bir hücrede geçirir ve bu sürede hükümlünün belli bir süre tutuklu kalması durumunda bu sürenin ilk döneminde hücrede geçirdiği süre düşüldükten sonra geriye cezanın 1/6'sı kalmaktadır. Üçüncü periyotta cezaevinde geçirilen her 3 gün, 4 güne denk gelmektedir. Ayrıca bu süre zarfında mahkûmun gece gündüz hücrede yalnız kalmaması gerekir. Üçüncü dönemin süresi, hükümlülük süresinin birinci ve ikinci dönemlerinde geçirilen süreler düşüldükten sonra kalan sürenin üçte biri kadardır. Dördüncü periyotta cezanın geri kalanı çekilecek ve her gün iki gün hapis cezasına eşit olacaktır. Bir dönemden diğerine geçebilmek için mahkûmun iyi hâl göstermesi gerekmektedir.⁴⁸ Bu yasalar suçların artmasını engelleyememiştir. Bu nedenle ceza sisteminin değiştirilmesi ve güçlendirilmesi gerekmektedir.

TCK'nın 9.7.1953 tarihli ve 6123 sayılı Kanunla değiştirilen hükümleriyle⁴⁹ üç kademeli hapis cezası sistemini getirmiştir. Bu sistem hücrede geçirilen süreyi cezanın

gün mahkûmiyete karşılık olarak hesap edilir. Bu devre müddeti mevkufiyet müddetile birinci ve ikinci devrelerde geçen müddetler tenzil edildikten sonra geri kalan cezanın üçte biri kadardır. D) Dördüncü devre geri kalan müddettir. Bu devrede geçen her gün iki mahkûmiyet gününe karşılık olarak hesap edilir. İkinci devreyi bitiren mahkûmlar arasından Adliye Vekaleti yol, inşaat, maden ekipleri teşkil edebilir. Mahkûmların bu işlerde çalıştıkları her bir gün iki günlük mahkûmiyete karşılık olarak sayılır. Müebbet ağır hapis 36 sene üzerinden hesap edilerek muvakkat ağır hapsin tabi olduğu şartlar altında geçer. Ancak ikinci ve üçüncü devrelerdeki müddetler mutlak surette 36 senenin altında ve üçte biridir.”

⁴⁷ Bozdağ; s. 21.

⁴⁸ Maden, Mehmet; “Koşullu Salıverilmenin Mahiyeti ve Hukuki Niteliği”, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, C. 26, S. 2, 2020, s. 647.

⁴⁹ 765 sayılı TCK m. 13 (9/7/1953 tarih ve 6123 sayılı Kanunun hükmüdür.): “Ağır hapis cezası müebbet veya muvakkattır. Müebbet, ölünceye kadar devam eder. Muvakkat, bir seneden yirmi dört seneye kadardır. Bu ceza aşağıda yazılı şekilde üç devrede çektirilir: A) Mahkûm birinci devrede cezasının onda birine müsavi bir müddet geceli gündüzlü yalnız olarak bir hücrede bırakılır. Ancak bu müddet iki aydan aşağı, bir seneden yukarı olamaz. Mahkûmiyetin bütün devrelerinde mahkûm, Ceza ve Tevkif Evleri Nizamnamesi mucibince inzibati olmak üzere her defasında bir ayı geçmemek kaydıyla aynı suretle hücreye konulabilir. huriyet Müddeiumumisinin tasvibi ile birinci devre şartlarına tabi tutulurlar. B) Mahkûm ikinci devrede çalışmaya teşkilatı mevcut olan ceza evlerinde çalışmaya mecbur tutulur ve durumuna ve suçunun mahiyetine göre ayrı gruplar halinde bulundurulur. Bu devre, mahkûm mevkuf kalmış ise bu müddetle hücrede kaldığı müddet çıkarıldıktan sonra geriye kalan müddetin yarısını teşkil eder. Bu Kanunun 125 ila 133,135 ila 142,146 ila 150,152,156,157,163,202,203,205 ila 210,212 ila 217,220,221 inci ile 495 ila 500'üncü maddeleri ve katil ve hırsızlık suçlarının mükerrirleri ile alehittak müebbet ağır hapis cezalarıyla mahkûm edilmiş olanlar ve bakiye cezaları bir seneden az bulunanlar, yaş ve bedeni kabiliyetleri itibarıyla üçüncü devre şartlarına intibak edemeyecekleri tesbit edilenler üçüncü devreye geçemezler. C) Üçüncü devre geri kalan müddettir. Bu devrede bulunan mahkûmlar iş esası üzerine kurulmuş olan ceza evlerinde çalıştırılırlar. Mahkûmun ikinci devreden üçüncü devreye geçebilmesi için iyi hal göstermesi şarttır. İyi halin nasıl tesbit edileceği Ceza ve Tevkif Evleri Nizamnamesinde gösterilir. Üçüncü devreye geçmek hakkını kazanan mahkûmlardan Adalet Vekaleti yol, inşaat, maden, orman ve deniz avcılığı ekipleri teşkil edebilir. Müebbet ağır hapis otuz altı sene üzerinden hesap edilerek muvakkat ağır hapsin tabi olduğu şartlar altında geçer.”

1/10'una kadar uzatmakta ve bu müddetin 2 ay ile 1 yıl arasında değiştiğini vurgulamaktadır. TCK'da yapılan değişikliklerle uzatılan cezaların yanı sıra yaş ve hafifletici sebeplere dayalı indirimler de suçların artışını engellememiştir. Güvenlik ve istikrarın yeniden sağlanmasına yönelik olarak söz konusu sistemin değiştirilmesi gerektiği gündeme getirilmiştir.

1965 yılında TCK'nın 16. maddesini yürürlükten kaldıran 647 sayılı Cezaların İnfazı Hakkında Kanunla koşullu salıverilme kurumu yeniden düzenlenmiştir. Söz konusu Kanun'un 19. maddesi⁵⁰ çerçevesinde mahkûm olan tüm suçlular koşullu salıverilme hakkına sahiptir. İnfaz devam ederken kaçan mahkûmların da bu kurumdan yararlanacağına dair hüküm, 1973 yılında 1712 sayılı Kanunla yapılan değişiklikle gelmiştir.⁵¹

17.03.1982 tarihli ve 2638 sayılı Kanun'un 19. maddesi ile Cezaların İnfazı Hakkında Kanun değiştirilerek güncellenmiştir.⁵² Bu düzenlemeyle koşullu salıverilmenin uygulama alanı daraltılarak disiplin cezası alanlar ile cezaevinden kaçanların cezaları kalksa bile kurumdan yararlanamayacağı belirtilmiştir. 1986 yılında 3267 sayılı kanun ile hükümlü lehine düzenlemeler yapılarak, bu kurumdan faydalanmak için ceza infaz kurumunda geçirilmesi gereken süre kısaltılmıştır. Ayrıca idam cezası almış ama infaz olmamış kişilere de koşullu salıverilmeden yararlanma hakkı

⁵⁰ 647 sayılı Cezaların İnfazı Hakkında Kanunun 19. maddesinde yer alan düzenlemenin ilk hali şu şekildedir: Madde 19- "Muvakkat hürriyeti bağlayıcı cezaya mahkûm olanlardan bulundukları ceza evinde hükümlülük süresinin 2/3 ünü iyi hal ile geçirenler talepleri olmaksızın şartla salıverilirler. Bu nispetin tayininde hükümlünün tutuklu kaldığı günler de hesaba katılır. Şartla salıvermeyi gerektirir mahiyette ceza evi idaresi tarafından verilecek gerekçeli mütalaa hükümlünün bulunduğu yerdeki hükmü veren mahkeme derecesinde bulunan mahkemeye tevdi edilir. Mahkeme bu mütalaaı tasvip ettiği takdirde şartla salıverme kararı derhal yerine getirilir. Mahkeme şartla salıverme tasvip etmediği takdirde gerekçesini kararda gösterir. Bu karar aleyhine hükümlü veya vekili yahut kanuni mümessil ve Cumhuriyet Savcısı tarafından acele itiraz yoluna başvurulabilir. Mahkûm oldukları müebbet ağır hapis cezasının 24 yılını iyi halle geçiren hükümlüler hakkında yukarıdaki fıkralar hükümleri uygulanır. Bu kanunun 8 inci maddesinin 1,2 ve 3 üncü bendleri gereğince kısa süreli hürriyeti bağlayıcı cezaların infazına karar verilenler şartla salıvermeden faydalanamazlar. Şartlı salıverilmelerine 15 gün kalan hükümlülere, normal hayata avdetlerini sağlayacak ve iş temin edebilecek imkanların verilmesi için kendi başlarına veya infaz sonrası yardım müesseseleri ile temasa geçmek üzere izin verilebilir. Şartla salıverilmiş olan hükümlüler hakkında şartla salıverme müddetinin hitamına kadar T.C. Kanununun 28 inci maddesinin 3 ve 4 üncü fıkraları hükümleri tatbik olunur. Şartla salıverme, hükümlünün iktidarı nispetinde şahsi hakları tazmin etmesi şartına talik edilebilir."

⁵¹ Madde 19 fıkra iki – (3/5/1973 tarih ve 1712 sayılı Kanunun hükmüdür.) "Cezaların infazı sırasında, ceza infaz kurumlarından firar etmiş olanların yukarıdaki fıkra hükmünden yararlanabilmeleri için, muvakkat hürriyeti bağlayıcı cezalarda hükümlülük süresinin 4/5 ini, müebbet ağır hapiste 30 yılını çekmiş olmaları şarttır. Ek Madde 1 fıkra iki – (3/5/1973 tarih ve 1712 sayılı Kanunun hükmüdür.) Bu süre içerisinde zamanasını işlemez."

⁵² Son fıkra – (17/3/1982 tarih ve 2638 sayılı Kanunun hükmüdür.): "Tutuklu veya hükümlü iken iki defa firar veya firara teşebbüs etmiş veya Türk Ceza Kanununun 304 üncü maddesine göre iki defa cezaevi idaresine karşı ayaklanma suçundan mahkûm edilmiş olanlar veya açık veya yarıaçık cezaevlerinden disiplin cezası verilerek iki defa kapalı infaz kurumlarına iade edilmiş olanlar ile kapalı infaz kurumlarında olup da hükümlülük süresi içinde hücre hapsi veya katıksız hapis nevinden dört defa disiplin cezası almış olanlar, bu disiplin cezaları kaldırılmış olsa bile, şartla salıverilmeden yararlanamazlar."

verilmiştir.⁵³ 1988 yılında kabul edilen 3506 sayılı Kanunla suçun infazı sırasında o suçla ilgili tekrar koşullu salıverilme kararı verilemeyeceği düzenlenmiş; 1990 yılında kabul edilen 3653 sayılı Kanunla bu kurumdan faydalanmak için infaz kurumunda geçirilmesi gereken süreler arttırılmıştır.⁵⁴

Koşullu salıverilme, ceza infaz sisteminin kritik bir parçası olarak hükümlülerin topluma yeniden uyumunu ve suç işleme eğilimlerini azaltmayı hedeflemektedir.⁵⁵ Koşullu salıverilme düzenlemesi, Türkiye'nin ceza adaleti sisteminde reform yapan üç temel kanundan birisi olan 5275 sayılı CGTİHK'te bulunmaktadır.⁵⁶ Çıkarılan bu Kanunla mahkûmların belirli şartları yerine getirmesi durumunda cezaevinden erken salıverilmesi mümkün hâle gelmiştir. Koşullu salıverilme sürecinde mahkûmların sosyal uyumlarının sağlanması ve topluma zarar verme risklerinin azaltılması amaçlanmaktadır.⁵⁷ Koşullu salıverilme kararına esas olmak üzere ceza infaz kurumunun idare ve gözlem kurulu tarafından hükümlünün iyi hâlli olup olmadığına dair değerlendirme yapılır ve buna istinaden infaz hâkimi koşullu salıverilme kararını verir. Mahkûmlar, koşullu salıverilme şartlarını yerine getirmesi durumunda cezalarının belli bir bölümünü cezaevinin haricinde geçirebilme imkanına sahip olabilir; ancak bu süreçte mahkûmların belirlenen kurallara uyum göstermeleri ve topluma zarar verme riskinin en aza indirilmesi beklenmektedir.

Koşullu salıverilme, ceza infaz sistemindeki pek çok ülkede tatbik edilen bir metottur ve mahkûmların yeniden topluma kazandırılmasıyla suç işleme eğilimlerinin azaltılması hususunda kritik bir role sahiptir. Bundan dolayı koşullu salıverilme sürecinin adaletli ve etkili bir biçimde yapılması, ceza infaz sisteminin temel unsurlarından biri olarak kabul edilmektedir.⁵⁸

2.5. Koşullu Salıverilmenin Benzer Hukuki Kurumlar ile Karşılaştırılması

⁵³ Madde 19 fıkra iki – (11/3/1986 tarihli ve 3267 sayılı Kanunun hükmüdür.) “Tutuklu veya hükümlü iken firar veya firara teşebbüs etmiş olanların yukarıdaki fıkra hükmünden yararlanabilmeleri için, Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından ölüm cezalarının yerine getirilmemesine karar verilenlerin 36 yıllarını; müebbet ağır hapiste 26 yıllarını; diğer şahsi hürriyeti bağlayıcı cezalarda ise hükümlülük süresinin 3/4'nü çekmiş olmaları şarttır.”

⁵⁴ Şimşek, Furkan Ali; Türk Ceza Hukukunda Koşullu Salıverilme, Galatasaray Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2023, s. 25.

⁵⁵ Özgenç; s. 782.

⁵⁶ Kurt, Mehmet; Cezaların İnfazı ve Ceza İnfaz Kurumlarının Sorunları, 1. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2007, s. 47.

⁵⁷ Yenidünya; s. 105.

⁵⁸ Kafes; s.2.

Koşullu salıverilme kurumu, ceza infaz kurumları içerisinde ayrı bir konuma sahiptir ve belirli özellikleriyle diğer kurumlardan ayrılmaktadır. Bu özellikler kurumun amaçları, uygulamaları ve işleyişi ile ilgilidir. Koşullu salıverilme kurumunu diğer kurumlardan ayıracı özellikler şunlardır:

- Rehabilitasyon Odaklı Yaklaşım: Koşullu salıverilme kurumu, mahkûmların topluma yeniden uyumu ve suç işleme risklerini azaltılmayı amaçlar. Bu nedenle rehabilitasyon odaklı bir yaklaşım benimser ve mahkûmların sosyal becerilerini geliştirmeye yönelik programlar uygulanır.⁵⁹
- İzleme ve Destek Hizmetleri: Koşullu salıverilme sürecinde mahkûmlar belirli koşullara tabi tutularak izleme altında tutulurlar. Ayrıca salıverildikten sonra da destek hizmetleri sunularak mahkûmların topluma uyum süreci desteklenmektedir.⁶⁰
- Toplum Katılımı: Koşullu salıverilme kurumu, toplumun aktif katılımını önemser ve mahkûmların topluma entegrasyonunu sağlamak amacıyla toplumla iş birliği içinde çalışır.⁶¹
- Risk Değerlendirmesi: Mahkûmların koşullu salıverilme için uygun olup olmadığını belirlemek amacıyla risk değerlendirme yapılır. Bu değerlendirme sonucunda mahkûmların salıverilme şartları belirlenmektedir.⁶²
- Sürekli Değerlendirme: Koşullu salıverilme süreci boyunca mahkûmların durumu sürekli olarak değerlendirilir ve gerektiğinde programlar veya koşullar değiştirilir.⁶³
- İş birliği ve Koordinasyon: Koşullu salıverilme kurumu, diğer kurumlarla ve paydaşlarla etkin bir iş birliği içinde çalışarak mahkûmların topluma kazandırılmasını desteklemektedir.⁶⁴

⁵⁹ Akdeniz, Galma/ Elveriş, İdil/ Alpan, Arca; “Görünen Ceza, Görünmeyen İnfaz: Türkiye’de Ceza ve İnfaz Politikaları Işığında Hükme Riayet”, İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 6 (1), 2019, s. 6.

⁶⁰ Çakır, Kerim; “Hapis Cezasının Koşullu Salıverilme Uygulanarak İnfazı”, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, C. 26 (2), 2020, s.672.

⁶¹ Akdeniz/ Elveriş/Alpan; s. 6-10.

⁶² Çakır; s.683.

⁶³ Çakır; s.683.

⁶⁴ Akkaş; s.311.

Bu özellikler, koşullu salıverilme kurumunu diğer ceza infaz kurumlarından ayıran temel unsurlardır. Kurumun rehabilitasyon odaklı yaklaşımı, izleme ve destek hizmetleri, toplum katılımı, risk değerlendirmesi, sürekli değerlendirme, iş birliği ve koordinasyon prensipleriyle mahkûmların topluma kazandırılması ve suç işleme eğilimlerinin azaltılması hedeflenmektedir. Bu sayede koşullu salıverilme süreci, sadece ceza infazının bir parçası olmaktan öte mahkûmların yeniden topluma kazandırılmasını sağlayan bir rehabilitasyon süreci hâline gelmektedir.

2.5.1. Kamu davasının açılmasının ertelenmesi ile koşullu salıverilmenin karşılaştırılması

Kamu davasının açılmasının ertelenmesi kurumu kanuna ilk kez 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'yla (ÇKK)⁶⁵ dahil olmuştur.⁶⁶ Dava açılmadan önce kamu yararı için maslahata uygunluk ilkesinin⁶⁷ bir sonucu olarak değerlendirilen kamu davasının açılmasının ertelenmesi, 5271 sayılı CMK m. 171'de düzenlenmiştir. Bu madde çerçevesinde soruşturma aşaması sonucunda suç isnadı için yeterli şüphenin olup olmadığını değerlendiren Cumhuriyet savcısı, söz konusu kamu davasının açılmasında takdir yetkisini kullanır.⁶⁸ Kamu davası açılmasının ertelenmesi, bu yetkinin sınırsız veya keyfi olarak kullanılması demek değildir. Kamu davasının açılmasının ertelenmesinin faydası ile kamu davasının bireysel ve kamu yararı tartılarak bir denge kurulmalı ve karar buna göre verilmelidir.⁶⁹ Koşullu salıverilme bağlamında takdir yetkisi, Cumhuriyet savcısına verilmemektedir. Bu karar infaz hâkimi tarafından verilmektedir. Hükümlü olan kişinin kanunda öngörülen cezasını cezaevlerinde iyi hâlli olarak yerine getirmesi hâlinde koşullu salıverilmesine karar verilmesi gerekmektedir.⁷⁰

Kamu davasının açılmasının ertelenmesi, CMK'nın 171. maddesinin kapsamına giren suçlardan biri olup olmamasına bağlıdır. Madde metninde tanımlanan objektif koşulların yanı sıra subjektif koşullar da bulunmaktadır. CMK m. 171/2 uyarınca kamu

⁶⁵ Resmi Gazete tarih ve sayısı: 15.07.2005– 25876.

⁶⁶ Madde 19- (Değişik: 6/12/2006-5560/39 md.) “(1) Çocuğa yüklenen suçtan dolayı Ceza Muhakemesi Kanunundaki koşulların varlığı halinde, kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı verilebilir. Ancak, bu kişiler açısından erteleme süresi üç yıldır. (2) (Ek:17/10/2019-7188/33 md.) Ceza Muhakemesi Kanununun 171 inci maddesinin ikinci fıkrasında belirtilen hapis cezasının üst sınırı, on beş yaşını doldurmamış çocuklar bakımından beş yıl olarak uygulanır.”

⁶⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz. Kunter,Nurullah/ Yenisey,Feridun; Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, 11. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2000, s. 167 vd.

⁶⁸ Soyaslan, Doğan; Ceza Hukuku Genel Hükümler, 14. Baskı, Yetkin Dağıtım, Ankara, 2023, s. 612-613.

⁶⁹ Artuç, Mustafa; Pratik Ceza Muhakemesi Kanunu, Adalet Yayınevi, Ankara, 2021, s. 789.

⁷⁰ Dönmezer/Erman; s. 291.

davasının açılmasının 5 yıl ertelenmesine karar verilebilir.⁷¹ CMK m. 171/4 hükmüne göre şüphelinin erteleme süresi içerisinde kasıtlı olarak suç işlememesi durumunda kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilir. Kasıtlı suçun ertelenme süresi içinde işlenmesi durumunda şüpheli hakkında kamu davası açılır.⁷²

Hükümlü koşullu salıverilme ve şüpheli kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararından sonra belirli koşullara uymak zorundadır. İki farklı aşama için esasen iki farklı kurumun bulunduğunu vurgulamak gerekir.⁷³ Öncelikle ifade etmek lazımdır ki kamu davasının açılmasının ertelenmesi soruşturma aşamasıyla, koşullu salıverilme cezanın infazı ile ilgilidir. Suç ve cezalandırma politikasına göre değerlendirildiğinde kamu davasının açılmasının ertelenmesi; bireyin yeniden suç işlemesini önlemek, suçluyu cezalandırmaktan ziyade topluma yeniden entegre etmek ve mahkemelerin iş yoğunluğunu düşürmek amacını taşır. Koşullu salıverilmede temel amaç ise mahkûmun belirli koşulların yerine getirmesi şartıyla cezaevinden serbest bırakılarak topluma uyum sağlamalarını teşvik etmektir.

Koşullu salıverilme kararı, mahkûmun dosyasını inceleyen ve belirli kriterlere göre karar veren infaz hâkimi tarafından verilir. Kamu davası açılmasının ertelenmesi kararını şüphelinin suç işlemekten çekineceğine kanaat getiren Cumhuriyet savcısı tarafından verilir.

Koşullu salıverilen kişi, kalan süreyi iyi hâl gösterip denetim şartlarına uygun olarak tamamlarsa ve bu sürede kasıtlı bir suç işlemez ise kalan cezasını yerine getirmiş sayılır. Denetim süresinde kasıtlı suç işlenmesi hâlinde kalan cezanın bir kısmının veya tamamının cezaevinde infaz edilmesine karar verilir. Kamu davasının ertelenmesi kurumunda ise şüphelinin beş yıllık denetim süresinde kasıtlı suç işlememesinin neticesinde şüpheliye ilişkin kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilir. Kamu davasının açılmasının ertelenmesi döneminde kasıtlı suç işlenmesi halinde kamu davası açılmaktadır.⁷⁴

CMK m. 171/6'da bazı hâllerde kamu davasının açılmasının ertelenmesine karar verilemeyeceği belirtilmektedir.⁷⁵ Koşullu salıverilmenin uygulanmadığı durumlar da kanunda düzenlenmiştir. Kamu davasının açılmasının ertelenmesi kurumu iyi niyetle

⁷¹ ÇKK m. 19/1'e göre 18 yaşından küçük çocuklar için erteleme süresi 3 yıldır.

⁷² Yenisey, Feridun /Nuhoğlu, Ayşe; Ceza Muhakemesi Hukuku, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2022, s. 728 vd.

⁷³ Yenidünya; s. 34.

⁷⁴ Yenidünya; s. 37.

⁷⁵ Yenidünya; s. 34-35.

düzenlenmiş olmasına rağmen istenilen şekilde yürütülmemektedir.⁷⁶ Kurumun kapsamının genişletilmesi amacıyla 17.10.2010 tarihli ve 7188 sayılı Kanunla değişiklikler yapılmıştır.

2.5.2. Hapis cezasının ertelenmesi ile koşullu salıverilmenin karşılaştırılması

Hapis cezasının ertelenmesi 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu (TCK)⁷⁷ m. 51’de düzenlenmiştir. Hapis cezasının ertelenmesi TCK’da öngörüldüğü üzere bir infaz kurumudur.⁷⁸ İki yıl yahut bundan daha az hapis cezası alan kişinin cezası belirli koşulların oluşması durumunda ertelenebilir. İki yıllık üst sınır 18 yaşını doldurmamayan ve 65 yaşını bitirenler için üç yıldır. Daha evvel kasıtlı suç nedeniyle 3 aydan uzun süre hapis cezası almayan ve yargılama sürecindeki davranışından pişmanlık⁷⁹ duyan kişilerin hapis cezası ertelenebilir.⁸⁰ TCK m. 51/2’ye göre mahkemenin gerekli görmesi hâlinde suçtan kaynaklanan zararın tazmini şartı olarak hapis cezasının ertelenmesi mümkündür. Bu durumda cezanın infazı cezaevinde başlar ve zararın telafisine kadar devam eder, tazminat ödenince hükümlü serbest bırakılır. Hapis cezasının ertelenmesi kararını veren mahkeme, hükümlünün denetim süresine de karar verir. Bu denetim süresi 1 seneden az ve 3 seneden çok olamaz. Mahkeme, kararlaştırılan denetim süresi içerisinde TCK m. 51/4’e göre tanımlanan yükümlülüklerin yerine getirilmesine karar verilebilir. Söz konusu yükümlülüklerin saptanmasında hükümlünün bireysel özellikleri önemli olduğundan bu durum infazın bireyselleştirilmesine de yardımcı olmaktadır. Mahkeme hükümlüyü denetlemek üzere uzman kişi de görevlendirebilir. Denetim döneminde kişiye kendisine yol gösterecek bir uzman atanabilir.⁸¹ Hükümlü, kararlaştırılan denetim süresinde kasıtlı olarak suç işler ise ya da infaz hâkiminin uyarısına rağmen kendisine yüklenen yükümlülükleri yerine getirmemekte ısrarcı olursa ertelenen cezanın kısmi

⁷⁶ Hakeri, Hakan/Ünver, Yener; Ceza Muhakemesi Hukuku, Adalet Yayınevi, Ankara, 2021, s. 513.

⁷⁷ Resmi Gazete tarih ve sayısı: 12.10.2004 – 25611.

⁷⁸ Centel, Nur/Zafer, Hamide/Çakmut, Özlem; Türk Ceza Hukukuna Giriş, Beta Basım, İstanbul, 2020, s. 652.

⁷⁹ “Daha önce kasıtlı bir suçtan dolayı üç aydan fazla hapis cezasına mahkûmiyet, hapis cezasının ertelenmesine kanuni engel oluşturmaktadır. Bu durumda ayrıca kişinin suçu işledikten sonra yargılama sürecinde gösterdiği pişmanlık dolayısıyla tekrar suç işlemeyeceği konusunda mahkemede bir kanaatin oluşması şartının değerlendirilmesine gerek olmayacaktır. Birinci şartın gerçekleştiği hâllerde ise, cezanın ertelenmesine karar verilebilmesi için, kişinin suçu işledikten sonra yargılama sürecinde gösterdiği pişmanlık dolayısıyla tekrar suç işlemeyeceği konusunda mahkemede bir kanaatin oluşması gerekmektedir.” YCGK. 18.10.2018. E. 2015/3-1165, 2018/446 K., İnce; Türk İnfaz Hukukunda Koşullu Salıverilme ve Koşullu Salıverilmede Süreler, s. 20.

⁸⁰ Dönmezer/Erman; s. 144; Özbek; İnfaz Hukuku, s. 247.

⁸¹ Özbek; İnfaz Hukuku, s. 387.

olarak veya tümüyle yerine getirilmesine karar verilmektedir. Öte yandan hükümlü denetim süresini iyi hâlli geçirmesi, yükümlülüklerle aykırı davranmaması ve süresi içinde kasten suç işlememesi hâlinde kendisine verilen ceza yerine getirilmiş sayılır.⁸² Bütün bu açıklamalar çerçevesinde hapis cezasının ertelenmesi hükümlüye verilmiş olan bir hak olmadığı, mahkemenin takdirinde olduğu vurgulanmalıdır.⁸³

Koşullu salıverilme cezanın süresine bakılmaksızın tüm hapis cezalarına uygulanmaktadır. Yalnızca hapis cezalarında geçerli olan erteleme, işlediği suçtan kaynaklı olarak 2 sene veya daha az hapis cezası alan kişiler için uygulanabilecektir. Karşılaştırmalı hukukta çocukların yaşının küçük olması nedeniyle üst sınırın yükseltilerek kapsamın genişletilmesi önerilmektedir.⁸⁴

Hükümlü hakkında koşullu salıverilme hükümlerinin uygulanıp uygulanmayacağı cezanın belirli bir kısmının iyi hâlli olarak infaz edilmiş olmasına, hapis cezasının ertelenip ertelenmeme durumu hükmedilen hapis cezasının ağırlığına bağlıdır.⁸⁵

Koşullu salıverilmeye koşullarının oluşması hâlinde infaz hâkimi tarafından karar verilmesi zorunluyken, hapis cezasının ertelenmesi kararı mahkemenin takdirine bağlı olarak ortaya çıkmaktadır.⁸⁶

Koşullu salıverilmeye hükmün belirli bir kısmının infazı tamamlandıktan sonra karar verilirken, hapis cezasının ertelenmesi asıl hükümle birlikte karar verilerek neticelendirilir. Denetim süresi boyunca iyi davranışlar göstererek yükümlülüklerini yerine getiren kişi, hapis cezasının ertelenmesinde olduğu gibi koşullu salıverilmeye de cezasını tamamlamış sayılır. Bundan ötürü her iki unsur ceza infaz biçimi olarak değerlendirilir.⁸⁷

2.5.3. Hükmün açıklanmasının geri bırakılması ile koşullu salıverilmenin karşılaştırılması

⁸² Özgenç; s. 755-762.

⁸³ “Zaman içinde toplum gereksinmelerinin, yine hem birey hem de toplum yararına telkin ettiği, hatta zorunlu kıldığı bazı düzenlemeler yapmak, bu suretle toplumdaki değişikliklere koşut olarak varolan önlemleri güçlendiren, geliştiren, etkilerini daha çok artıran veya tam tersine bunları hafifleten ya da büsbütün ortadan kaldıran tasarruflarda bulunmak, Yasa Koyucu için hem doğal, hem de kaçınılmaz bir görevdir.” AYM, E. 1985/32, K. 1986/9, T. 11.03.1986, 09.05.1986/19102., Armağan, Servet; Anayasa Hukuku Açısından Af Yetkisinin Değerlendirmesi, Anayasa Yargısı, 17(1), 200, s.354.

⁸⁴ Yenidünya; s. 49.

⁸⁵ Bozdağ; s. 60.

⁸⁶ Bozdağ; s. 60.

⁸⁷ Bozdağ; s. 60.

Hükmün açıklanmasının geri bırakılması kurumu Türk Hukuk Sisteminde oldukça yeni uygulamadır.⁸⁸ Kararın sanık üzerinde hukuki bir etkisi bulunmadığını beyan ederek hükmün açıklanmasının geri bırakılması ilk kez 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'yla Türk hukukuna girmiştir.⁸⁹ 6.12.2006 tarihli ve 5560 sayılı Kanun ile yapılan değişiklikle de 18 yaşını doldurmuş kişiler hakkında hükmün açıklanmasının geri bırakılması öngörülmüştür.⁹⁰ ÇKK m. 23'e göre çocukların denetim süresi 3 yıl, CMK m. 231/8'e göre 18 yaşını dolduranların denetim süresi beş yıldır. Hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı, yargılama sonucunda sanığa en fazla 2 sene hapis ya da adli para cezası verildiği durumlarda söz konusu olur. Diğer şartlar ise şunlardır: Sanığın daha önce kasıtlı işlediği suçtan ceza almaması, sanığın suçu bir daha işlememesi konusunda mahkeme heyetinde kanaat oluşması, suçun işlenmesiyle mağdura veya kamuya verilen zararın tamamen ortadan kaldırılması.⁹¹

Kesinleşen bütün hapis cezalarında bir bölümün tamamlanmasından sonra koşullu salıverilmeye karar verilir iken; hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı kesinleşmeyen, infazına başlanmayan 2 yıl ve daha az hapis ve bütün adli para cezaları için uygulanır.⁹²

Hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilebilmesi için mağdurun zararının giderilmesi gerekirken, koşullu salıverilme uygulamasında hükümlünün zararı tazmin etmesi zorunlu değildir.

Hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı ilk derece mahkemesince yapılan yargılama sonucunda verilirken, koşullu salıverilme kararı yetkili infaz hâkimi tarafından duruşma yapılmaksızın dosya incelemesi sonucu verilmektedir. Hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararını vermek mahkemenin takdirine bağlıken, koşullu salıverilme şartların sağlanması durumunda infaz hâkimi tarafından verilmek zorundadır.⁹³

Koşullu salıverilme kararı verilirken hükümlünün rızası aranmaz. 7499 sayılı Kanun'un 15. maddesi ile getirilen düzenleme ile hükmün açıklanmasının geri bırakılması uygulanabilmesi için artık sanığın kabulü şartı aranmayacaktır.

⁸⁸ Sarıgül, Ali Tanju, "Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması Kararlarının Denetiminde Kanun Yolu Sorunu", Türkiye Barolar Birliği Dergisi, C.29, S. 125, 2016, s. 60.

⁸⁹ Bozdağ; s. 61.

⁹⁰ Öztürk, Bahri; Ana Hatlarıyla Ceza Muhakemesi Hukuku, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2021, s. 405.

⁹¹ Balcı, Gökçen Ahmet / Alşahin, Murat/ Çakır, M. Emin; Ceza Muhakemesi Hukuku, 6. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2022, s. 632

⁹² Öztürk/Erdem; s.538; Yenidünya; s. 49.

⁹³ Demirbaş; Ceza Hukuku: Genel Hükümler, s. 709.

Hükmün açıklanmasının geri bırakılması durumunda kişi denetim süresince kasıtlı bir suç işlemezse ve denetim şartlarına uyarsa verilen hükmün kaldırılmasına ve davanın düşmesine karar verilir. Denetimi iyi hâlli olarak tamamlayan koşullu salıverilen kişi cezasını tamamlamış sayılacaktır ve bu kişinin hükümlülüğü konusunda değişiklik olmayacaktır.

5271 sayılı CMK m. 231/12 uyarınca hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına kararlarına karşı istinaf yoluna başvurulabilir. İnfaz hâkimi tarafından verilen koşullu salıverilme kararlarına ise itiraz yoluna gidilebilir.⁹⁴

2.5.4. Denetimli serbestlik tedbiri uygulanarak cezanın infazı ile koşullu salıverilmenin karşılaştırılması

Koşullu salıverilme ve denetimli serbestlik⁹⁵, ceza infaz sistemi içerisinde yer alan önemli kavramlardır. Koşullu salıverilme, hükümlülerin cezaevinden belirli şartları yerine getirerek erken bir şekilde tahliye edilmelerini sağlayan bir kurumdur. Bu şartlar genellikle iyi bir tutum sergilemek, eğitim programlarına katılmak, topluma uyum sağlamak gibi kriterleri içerebilir. Denetimli serbestlik ise hükümlülerin cezaevi dışında belirlenen bir süre boyunca tanımlanan kurallara uyarak serbest bir şekilde yaşamalarını sağlayan bir uygulamadır. Bu süreçte hükümlülerin belirli bir denetim altında olmaları ve belirli kurallara uymaları gerekmektedir.⁹⁶

Her iki uygulama da hükümlülerin topluma kazandırılmasıyla yeniden suç işleme risklerinin azaltılmasına yönelik olarak kritik bir role sahiptir. Bundan dolayı koşullu salıverilme ve denetimli serbestlik süreçlerinin etkin bir şekilde yürütülmesi, hükümlülerin bu süreçlerden en iyi biçimde faydalanabilmesine yönelik olarak gereken hassasiyet gösterilmelidir. Bu süreçlerin adaletin sağlanması, toplumun güvenliği ve hükümlülerin rehabilite edilmesi açısından büyük önem taşıdığı unutulmamalıdır. Bu nedenle bu kurumların devamlı olarak gözden geçirilmesi ve geliştirilmesi gerekir.⁹⁷

⁹⁴ Gündüz, Hakan; “Koşullu Salıverme Kararının Geri Alınması”, ERÜHFD, C. 16, S. 2, 2021, s. 398.

⁹⁵ Resmi Gazete tarih ve sayısı: 20.7.2005 – 25881. 3.07.2005 tarihinde 5402 sayılı Denetimli Serbestlik Kanunu yürürlük kazanarak denetimli serbestlik kavramını tanımlamıştır.

⁹⁶ Turhan, Faruk/Abdurrahim, Altıkat; “Yeni Bir Ceza İnfaz Usulü Olarak Denetimli Serbestlik ve Bu Usulden Yararlanma Şartları”, S.D.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 2, Sayı 2, 2011, s. 12.

⁹⁷ Özbek; İnfaz Hukuku, s. 342.

Denetimli serbestlik tedbiri uygulanarak cezanın infazı ülkemiz hukuk sistemine 6291 sayılı Kanunla⁹⁸ girmiştir.⁹⁹ 5275 sayılı CGTİHK m. 105/A¹⁰⁰, bu infazının nasıl uygulanacağı ve buna ilişkin şartlara yer vermiştir.¹⁰¹ Bu kurum belli koşulları taşıyan hükümlülerin, rehabilite edilerek topluma kazandırılması ve suç işleme eğilimlerini azaltılması için hükümlünün özelliğine göre belirlenmiş kontrol tedbirleri uygulayarak, koşullu salıverilme tarihinden önce ceza infaz kurumundan salıverilmesini sağlar.¹⁰²

Mahkûmların aileleriyle bağlarını güçlendirme ve dış dünyayla uyumlarını sağlamayı hedefleyen bu düzenlemeden, açık ceza evinde cezasının son 6 ayını aralıksız geçiren, çocuk eğitim evinde toplam cezasının 1/5’ni tamamlayan koşullu salıverilmesine 1 yıl yahut daha az kalan iyi hâlli mahkûmlar, talepleri olması şartıyla faydalanabilir. CGTİHK m. 105/A-2’ye göre; açık cezaevine ayrılma koşulları oluşmasına karşın, kendisinden kaynaklanmayan nedenle açık cezaevine ayrılamayan veya bu yüzden kapalı cezaevine tekrar gönderilen iyi halli mahkûmlar, diğer koşulları taşıyarak bu kurumdan faydalanabilir.¹⁰³ CGTİHK m. 105/A-3’e göre; 0-6 yaş aralığı çocuğu olan koşullu salıverilmesine 2 yıl yahut daha az kalan kadın mahkûmlar ile ağır hastalık, sakatlık veya kocama yüzünden yaşamlarını yalnız sürdüremeyen mahkûmların da faydalanacağı düzenlenmiştir.¹⁰⁴ Adli para cezasını ödememesi yüzünden cezası hapse dönüştürülen

⁹⁸ Resmi Gazete tarih ve sayısı: 05.04.2012– 28261.

⁹⁹ Çakır; s. 691.

¹⁰⁰ 17 Ağustos 2016 tarihli ve 29804 Sayılı Resmi Gazete ‘de yayımlanan 671 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname’nin 32. maddesi 14/4/2020 tarihinde güncellenmiş olup önemli bir değişiklik içermektedir. 5275 sayılı CGTİHK’nin geçici bölümüne eklenen 6. maddeye göre 30/3/2020 tarihinden önce işlenen suçlar için 5237 sayılı TCK’nin sayılı maddelerinde sayılan suçlarla Terörle Mücadele Kanunu kapsamındaki suçlar dışında olmak üzere denetimli serbestlik, 105/A maddesinin ilk fıkrasındaki “1 yıl” olan süre “3 yıl” olarak uygulanır şeklinde düzenlenmiştir.

¹⁰¹ 5275 sayılı CGTİHK m. 105/A-1: “Hükümlülerin dış dünyaya uyumlarını sağlamak, aileleriyle bağlarını sürdürmelerini ve güçlendirmelerini temin etmek amacıyla, açık ceza infaz kurumunda veya çocuk eğitimevinde bulunan ve koşullu salıverilmesine bir yıl veya daha az süre kalan iyi hâlli hükümlülerin talebi hâlinde, cezalarının koşullu salıverilme tarihine kadar olan kısmının denetimli serbestlik tedbiri uygulanmak suretiyle infazına, ceza infaz kurumu idaresince hazırlanan değerlendirme raporu dikkate alınarak, hükmün infazına ilişkin işlemleri yapan Cumhuriyet başsavcılığının bulunduğu yer infaz hâkimi tarafından karar verilebilir.”

¹⁰² Özbek; İnfaz Hukuku, s.325.

¹⁰³ 5275 sayılı CGTİHK m. 105/A-2: “Açık ceza infaz kurumuna ayrılma şartları oluşmasına karşın, iradesi dışındaki bir nedenle açık ceza infaz kurumuna ayrılamayan veya bu nedenle kapalı ceza infaz kurumuna geri gönderilen iyi hâlli hükümlüler, diğer şartları da taşımaları hâlinde, birinci fıkrada düzenlenen infaz usulünden yararlanabilirler.”

¹⁰⁴ 5275 sayılı CGTİHK m. 105/A-3: “a) Sıfır-altı yaş grubunda çocuğu bulunan ve koşullu salıverilmesine iki yıl veya daha az süre kalan kadın hükümlüler, b) Maruz kaldıkları ağır bir hastalık, engellilik veya kocama nedeniyle hayatlarını yalnız idame ettiremeyen ve koşullu salıverilmesine üç yıl veya daha az süre kalan hükümlüler, diğer şartları da taşımaları hâlinde yararlanabilirler. Ağır hastalık, engellilik veya kocama hâli, Adli Tıp Kurumundan alınan veya Adalet Bakanlığınca belirlenen tam teşekküllü hastanelerin sağlık kurullarınca düzenlenip Adli Tıp Kurumunca onaylanan bir raporla belgelendirilmelidir”

mahkûmların bu kurumdan faydalanamayacağı CGTİHK m. 105/A-4’te düzenlenmiştir.¹⁰⁵

Bu koşullar mevcut ise hükmün infazıyla ilgili işlemleri yürüten Cumhuriyet Başsavcılığının bulunduğu yer infaz hakimliği, ceza infaz kurumu idaresi tarafından oluşturulan değerlendirme raporunu göz önüne alarak denetimli serbestlik tedbirine karar verir.¹⁰⁶

Hakkında denetimli serbestlik tedbiri kararı verilen hükümlünün koşullu salıverilmesine kadar bir veya birden fazla yükümlülüklere tabi tutulmasına karar verilir.¹⁰⁷

Denetimli serbestlikten yararlanan, denetim planına bağlı kalarak yükümlülüklerini yerine getiren mahkûmun koşullu salıverilebilmesi için, denetimli serbestlik müdürlüğü tarafından oluşturulan rapor karar vermek üzere ilgili mahkemeye gönderilir.¹⁰⁸

Denetimli serbestlik tedbiri uygulanarak cezanın infazı ve koşullu salıverilme kurumu arasında bazı farklılıklar vardır. Hükümlünün koşullu salıverilmesi için CGTİHK m. 107’ye göre mahkûm olduğu hapis cezasının belirlenen kısmını cezaevinde geçirmesi şarttır. Denetimli serbestlik tedbiri uygulanarak cezanın infazı için ise koşullu salıverilme için infaz kurumunda geçirmesi gereken sürenin henüz tamamlanmamış olması şarttır. Denetimli serbestlik tedbiri uygulanarak cezanın infazı koşullu salıverilmeden önce uygulanmaktadır.¹⁰⁹

Denetimli serbestlik tedbiri uygulanarak cezanın infazı için hükümlünün başvurması gerekir; ancak şartların oluşması hâlinde koşullu salıverilme resen uygulanır.

¹⁰⁵ 5275 sayılı CGTİHK m. 105/A-4:” Adli para cezasının ödenmemesi nedeniyle, cezası hapse çevrilen hükümlüler yukarıdaki fıkralardaki infaz usulünden yararlanamazlar.”

¹⁰⁶ Özbek; İnfaz Hukuku, s. 343.

¹⁰⁷ 5275 sayılı CGTİHK m. 105/A-5: “Denetimli serbestlik tedbiri uygulanmak suretiyle cezasının infazına karar verilen hükümlünün, koşullu salıverilme tarihine kadar; a) Kamuya yararlı bir işte ücretsiz olarak çalıştırılması, b) Bir konut veya bölgede denetim ve gözetim altında bulundurulması, c) Belirlenen yer veya bölgelere gitmemesi, d) Belirlenen programlara katılması, yükümlülüklerinden bir veya birden fazlasına tabi tutulmasına, denetimli serbestlik müdürlüğünce karar verilir. Hükümlünün risk ve ihtiyaçları dikkate alınarak yükümlülükleri değiştirilebilir. (Ek cümle: 28/3/2023-7445/25 md.) Türk Ceza Kanununun 191 inci maddesinde yer alan kullanmak için uyuşturucu veya uyarıcı madde satın almak, kabul etmek veya bulundurmak ya da uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanmak suçundan hükümlü olanlar ayrıca tedavi ve rehabilitasyon programlarına katılma yükümlülüğüne tabi tutulur.”

¹⁰⁸ 5275 sayılı CGTİHK m. 105/A-9: “Yükümlülüklerin gereklerine ve denetim planına uygun davranan hükümlünün koşullu salıverilmesi hakkında denetimli serbestlik müdürlüğü tarafından hazırlanan gerekçeli rapor, 107 nci ve 108 inci maddeler uyarınca işlem yapılmak üzere ilgili mahkemeye gönderilir.”

¹⁰⁹ Bozdağ; s. 53.

Denetimli serbestlik tedbiri uygulanarak cezanın infazında hükümlüye tedbir uygulaması zorunluysa, koşullu salıverilme sırasında denetim döneminde tedbir uygulamak takdire bağlıdır.¹¹⁰

Koşullu salıverilme ile hükümlü cezasının belli bir kısmını infaz ettiği takdirde cezaevinden koşullu salıverilir; ancak belirli koşullara uymak zorundadır. Hükümlü bu koşullara uymazsa tekrar cezaevine geri dönebilir. Denetimli serbestlik ile hükümlü cezaevinde geçirdiği belirli bir sürenin ardından cezaevi dışında belirli koşullara tabi olarak serbest bırakılır; ancak bu süre boyunca bir denetim memuru tarafından izlenir ve hükümlünün belirlenen kurallara uyması beklenir. Denetimli serbestlik tedbirine uyulmadığı takdirde hükümlü cezaevine dönecektir.

2.5.5. Af ile koşullu salıverilmenin karşılaştırılması

Af; yasama veya yürütme organları tarafından uygulanan¹¹¹, bir uyuşmazlığı ortadan kaldıran, cezai ilişkiyi durduran, nihai cezaları iptal eden, değiştiren veya tadil eden bir kamu hukuku tedbiridir.¹¹² Af kurumunun hukuki sonuçları olmasına rağmen af açıkça idari bir işlemdir. Af çıkarma yetkileri, Anayasa'nın "Türkiye Büyük Millet Meclisinin Görev ve Yetkileri" başlıklı 87. maddesiyle belirlenir.¹¹³ Ayrıca Anayasa Cumhurbaşkanı'nın görev ve yetkilerini de düzenlemektedir.¹¹⁴ Cumhurbaşkanı'nın kalıcı hastalık, sakatlık ve yaşlılık hallerinde özel af çıkarma yetkisi vardır.¹¹⁵

Af içerik ve neticeleri bakımından genel af ve özel af olmak üzere ikiye ayrılır.¹¹⁶ TCK m. 65/1'de¹¹⁷ düzenlenen genel af, kamu davasını düşüren, fiili suç olmaktan tamamen çıkaran, hükmolunan cezaları bütün neticeleriyle ortadan kaldıran, suça yönelik

¹¹⁰ Sanıvar, Ramadan; Modern İnfaz Hukuku ve Koşullu Salıverilme (Şartlı Tahliye) Kurumu, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2020, s. 285.

¹¹¹ Keyman, Selahattin; Türk Hukukunda Af (Genel Af- Özel Af), Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara, 1965, s. 42.

¹¹² Aldemir, Hüsnü; Ceza Hukuku Genel Hükümler Rehberi, 1. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2019, s. 1714.

¹¹³ Türkiye Cumhuriyeti Anayasası Madde 87 – (Değişik: 21/1/2017-6771/5 md.): “Türkiye Büyük Millet Meclisinin görev ve yetkileri, kanun koymak, değiştirmek ve kaldırmak; bütçe ve kesinhesap kanun tekliflerini görüşmek ve kabul etmek; para basılmasına ve savaş ilânına karar vermek; milletlerarası andlaşmaların onaylanmasını uygun bulmak, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının beşte üç çoğunluğunun kararı ile genel ve özel af ilânına karar vermek ve Anayasanın diğer maddelerinde öngörülen yetkileri kullanmak ve görevleri yerine getirmektir.”

¹¹⁴ Akbulut, Berrin; s. 949.

¹¹⁵ Türkiye Cumhuriyeti Anayasası Madde 104 – (Değişik: 21/1/2017-6771/8 md.): “Sürekli hastalık, sakatlık ve kocama sebebiyle kişilerin cezalarını hafifletir veya kaldırır.”

¹¹⁶ Bozdağ; s. 54.

¹¹⁷ 5237 sayılı TCK m. 65/1: “Genel af halinde, kamu davası düşer, hükmolunan cezalar bütün neticeleri ile birlikte ortadan kalkar.”

bir af kurumudur.¹¹⁸ TCK m. 65/2’de¹¹⁹ düzenlenen özel af ise, suçtan ziyade suçluya yönelik olup infaz aşamasında etkili olan, fiilin suç olma özelliğini değiştirmeyen, yalnız kesinleşmiş cezayı ortadan kaldıran veya hafifleten bir af kurumudur.¹²⁰

Af ve koşullu salıverilme, ceza hukuku kapsamında önemli konulardır ve suçluların cezalarının hafifletilmesine yönelik farklı mekanizmaları temsil etmektedir. Her iki kavramın da belirli koşulları ve etkileri vardır. Af, bir suçun işlenmesinden sonra hükümet veya yasama organı tarafından suçluların cezalarının tamamen veya kısmen kaldırılmasıdır. Af genellikle toplumsal barış, adaletin sağlanması veya siyasi nedenlerle uygulanabilir. Af kararı, genellikle yasama organı veya devlet başkanı tarafından alınır ve tüm suçluları kapsayabilir. Af durumunda suçlu cezasını tamamlayabilir veya cezasının belirli bir kısmını tamamlamak zorunda kalabilir. Öte yandan koşullu salıverilme, infaz hâkimi kararıyla belirli bir ceza süresinin tamamlanmadan kişinin tahliye edilmesidir. Koşullu salıverilme infaz hâkimi tarafından belirlenen belli koşulların yerine getirilmesine bağlıdır. Söz konusu koşullar arasında iyi bir davranış gösterme, eğitim programlarına katılma yahut belli bir dönemde belli bir yerde ikamet etme vb. şartlar bulunabilir. Koşullu salıverilme durumunda suçlu belirli dönem süresince denetim altında tutulur ve belirli kurallara uymak zorundadır.

Af ile koşullu salıverilme arasındaki temel farklardan biri, af durumunda suçlu cezasından tamamen kurtulabilirken, koşullu salıverilme durumunda suçlu belirli dönem süresince denetim altında tutulur ve belirli şartlara uymak zorundadır. Ayrıca af genellikle toplu olarak uygulanırken, koşullu salıverilme bireysel suçluların durumuna göre belirlenir. Her iki durum da suçluların cezalarının hafifletilmesini amaçlar; ancak uygulama ve etkileri açısından farklılık gösterir. Af durumunda hükmün infazının sonuçları kısmen veya tamamen ortadan kalkarken, koşullu salıverilme durumunda suçlu belirli şartlara uymak zorundadır ve belirli dönem süresince denetim altında tutulur. Bu nedenle af ile koşullu salıverilme arasındaki farkları ve benzerlikleri anlamak, ceza hukuku alanında önemlidir.¹²¹

Koşullu salıverilmenin uygulanması için hükümlünün bir süre cezaevini iyi hâlli olarak geçirmesi gerekirse de affa karar verilmesi ve uygulanması böyle bir şartı

¹¹⁸ Keyman; s.54.

¹¹⁹ 5237 sayılı TCK m. 65/2: “Özel af ile hapis cezasının infaz kurumunda çektirilmesine son verilebilir veya infaz kurumunda çektirilecek süresi kısaltılabilir ya da adli para cezasına çevrilebilir.”

¹²⁰ Artuk, Mehmet Emin/Gökçen, Ahmet/Alaşahin, M. Emin/ Çakır, Kerim; Ceza Hukuku: Genel Hükümler, 12. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2018, s. 968.

¹²¹ Özen, Mustafa; Ceza Hukuku Genel Hükümler Dersleri, 2. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2017, s. 795.

gerektirmez ve hükümlü, hiç cezaevine girmemiş veya yakın zamanda cezaevinde bulunmuş olsa bile bu aftan yararlanabilir. Koşullu salıverilme durumunda mahkûma belirli koşullar uygulanır, öngörülen koşulları yerine getirmesi hâlinde cezası yerine getirilmiş sayılmaktadır. Bir başka deyişle koşullu salıverilmede mahkûmiyet kararının sonuçları devam etmektedir. Ancak genel af durumunda cezai yaptırımın tüm sonuçları ortadan kalkar ve bu yönüyle koşullu salıverilme af kurumundan farklılık göstermektedir. Koşullu salıverilme, koşulları kanunla belirlenmiş hukuki bir işlem olmasına rağmen yasama veya yürütme organının ani af kararı vermesi bir nevi ödöl niteliğindedir.¹²² Ayrıca bazı durumlarda koşullu salıverilme kararı geri alınabilmektedir.

Bu bağlamda af ve koşullu salıverilme, suçluların cezalarının hafifletilmesine yönelik farklı mekanizmaları temsil etmektedir.

2.6. Mukayeseli Hukukta Koşullu Salıverilme

Avrupa’da 18. ve 19. yüzyılda mahkûmlar suçtan uzak durmak yerine çeteler kurarak cezaevlerinde yeni suçlar öğrenmişlerdir. Bundan kaçınmak için hücre hapsinin çözüm olduğu düşünülmüştür; ancak uygulanması birçok zihinsel ve fiziksel rahatsızlığa neden olmuştur. Aynı zamanda o dönemde akıl hastalarının ve evsizlerin de hapishanelerde tutulduğu görülmektedir. Aşırı kalabalık cezaevlerinde mahkûmların bakımı ve beslenmesi devletin bütçesinin kısıtlı olması nedeniyle oldukça zordu. Koşullu salıverilme kurumu bu sorunlara çözüm olmak için doğmuştur. Koşullu salıverilme çağlar boyunca özel caydırıcı gücü olan ve rehabilitasyon amacına hizmette bulunan bir infaz biçimi şeklinde görülmüştür.¹²³

Önleme ve topluma yeniden kazandırma amaçlarının ceza infaz kurumlarının içinde bulunduğu durum düşünüldüğünde oldukça güç olduğu tespit edilmiş ve farklı çözüm arayışlarına yönelinmiştir.¹²⁴ Bu çözüm arayışlarına başvurulmasının sebebi, suçluluk problemiyle mücadele konusunda ve suçluların uslandırılması meselesinde faydalı olduğu ortaya konulan kurumların bulunmuş olmasıdır.

Özgürlüğü bağlayan cezalar için aranan alternatifler, tavsiyeleri de beraberinde getirmiştir. Bunlara örnek olarak çeşitli ülke uygulamalarında karşılaşılabilen cezanın

¹²² İnce, Levent; Uygulamadan Yazışma Örnekleri ile Koşullu Salıverilme ve Denetimli Serbestlikle Tahliye, Adalet Yayınevi, Ankara, 2020, s. 150.

¹²³ Yenidünya; 103-104.

¹²⁴ Özgenç; s. 731.

niteliğinde değişim ve af verilebilir. Alternatif arayışından kazanılan sonuçlardan birisi de cezasının belirli bir bölümünü iyi hâlli ceza infaz kurumunda çeken mahkûmun, cezasının bütününe tamamlamasına gerek kalmaksızın, kendisi için öngörülen süreyi problemsiz geçirmesi şartı ile serbest bırakılması olmuştur.¹²⁵ Koşullu salıverilme denilen bu kurum, ceza hukukunun almış olduğu modern görünüm içinde cezaların bireyselleştirilmesiyle mahkûmların topluma kazandırılmasına yönelik olarak kullanılan kurumlardandır. Koşullu salıverilme ile mahkûm, ceza haddinden evvel hürriyetine kavuşabileceği ümidi ile kendisi üstünde tatbik edilecek ıslah programlarına uyum sağlayabilmektedir. Böylece mahkûmun iyi hâlli olması teşvik edilmektedir. Söz konusu teşvik ayrıca ıslah olanları olmayanlardan ayırarak yapılmaktadır ve bunun iyi davranışta bulunanların yararlanabilecekleri bir imkân olduğu diğerlerine de gösterilmektedir.¹²⁶

Konuyla ilgili mevzuata bağlı olarak karşılaştırmalı hukukta Almanya'da bir hükümlü hakkında koşullu salıverilme kararı verilebilmesi için hükümlünün kişiliği, geçmişı, işlediği suçun özelliği, cezaevindeki davranışları gibi pek çok faktör dikkate alınmıştır (CK 57/f.1). Bulgaristan (CK md. 60/f.1, b.2) ve Çekoslovakya'da (CK md. 61/1) hükümlü, örnek davranışta bulunduğunu kanıtlamak zorundadır.¹²⁷

Ceza infaz kurumundan mahkemece belirlenen süreden önce ayrılma imkânı tanınan hükümlülerin, cezaevi kurallarına göre hareket edecekleri öngörülmüştür. Mahkûm, iyi hâlli olarak tamamlaması gereken cezadan sonra ceza infaz kurumundan çıkabilir. Görüldüğu gibi kurumdan yararlanmayı isteyen kişinin aktif bir özne olarak davranışlarını yönlendirip söz konusu olanağı hak etmesi, kendi çabasıyla kazanması amaçlanmaktadır.¹²⁸

Koşullu salıverilme, tahliye sonrasında iyi davranışların sürdürülmesine ve yeniden sosyal hayata katılmaya imkân vermesi nedeniyle infaz sisteminde çok faydalı bir kurum olarak görülür. Koşul yerine getirilmediği takdirde hapis cezası, hükmolunan cezayı tamamlanıncaya kadar kaldığı yerden devam etmektedir. Koşullu salıverilme, cezaların bireyselleştirilmesinin bir sonucudur ve bir araçtır.¹²⁹ Son aşamada ise cezanın infazında iyi davranış teşvik edilmektedir.

Koşullu salıverilme; mahkûmların infazın bireyselleştirilmesini sağlar, cezaevlerinde düzen ve disiplinin sağlanmasına yardımcı olur, devletin tasarruf etmesine

¹²⁵ Yenidünya; s. 18.

¹²⁶ Yenidünya; s. 90.

¹²⁷ Yenidünya; s. 144-145.

¹²⁸ Şimşek; Türk Ceza Hukukunda Koşullu Salıverilme, s. 17.

¹²⁹ Soyaslan; Ceza Hukuku Genel Hükümler, s. 39.

ve ıslah edilen mahkûmların sayısının artmasına olanak tanır.¹³⁰ Böylesine önemli bir kurumu kusursuz bir şekilde uygulamak için mukayeseli hukukta nasıl uygulandığını anlamak faydalı olacaktır.

2.6.1. Anglo-Sakson hukuk sisteminde koşullu salıverilme

2.6.1.1. Genel olarak

İngiltere'de hızla artan mahkûm sayısını azaltmak amacıyla mahkûmların bir kısmının önce Amerika'ya ardından da Avustralya'ya sınır dışı edilerek koşullu salıverilme kurumunun ilk adımlarının atıldığı ileri sürülebilir.¹³¹ Koşullu salıverilme adı verilen bir kurumun 19. yüzyılda Amerika Birleşik Devletleri'nde uygulamaya konulduğu bildirilmektedir. Dolayısıyla koşullu salıverilme kurumunun tarihine bakıldığında temelde Anglo-Sakson hukuk sisteminden kaynaklandığını belirtmek gerekir.¹³² Kurumun ortaya çıkışına bakıldığında aşırı kullanılan ve hâlen geçerliliğini koruyan cezaevlerinin tahliyesini sağlamak amacıyla koşullu salıverilme veya benzeri kurumların bir araç olarak kullanılması yönündeki siyasi iradenin meşru ve tarihsel bir temeli olduğu anlaşılmaktadır. 19. yüzyıldan itibaren kentleşmenin yoğunlaşmasıyla birlikte alt sınıflardan insanların büyük şehirlerin gettolarına¹³³ akın ettiğini, burada suçun önemli ölçüde arttığını ve elbette mahkûm sayısının giderek arttığını belirtmek gerekmektedir.¹³⁴

Sosyal yönü göz ardı edilemeyecek bir kurum olan koşullu salıverilme kurumunun temeli, İngiltere'nin suç işleyen kişilere kısmi özgürlük vermesine ve onları siyasi iradenin kontrolü altında tutmak amacıyla kolonilerde çalışmak üzere Amerika'ya göndermesine yönelik bir sistem getirmesine dayanmaktadır.¹³⁵ Her ne kadar 1776 yılında Amerikan Bağımsızlık Savaşı'yla bu sistem kaldırılrsa da İngiliz hapishanelerindeki aşırı kalabalık nedeniyle hapishanelerden sürgünler devam etmiştir. Bu bağlamda yeni keşfedilen Avustralya kıtasında mahkûmların sınır dışı edilmesi sistemi devam etmiştir. Bu kişiler buradaki bazı inşaat faaliyetlerinde kullanılmaya

¹³⁰ Soyaslan; Ceza Hukuku Genel Hükümler, s. 575.

¹³¹ Dönmezer/Erman; s. 289.

¹³² Dönmezer/Erman; s. 289.

¹³³ TDK Sözlük; Getto: Bir yerleşim bölgesinin, aynı şehir, ülke veya kültürden gelen insanların yerleştiği bölümü.

¹³⁴ Bozdağ; s. 76-82.

¹³⁵ Yenidünya; s. 55.

başlanmıştır.¹³⁶ Bu kolonilerin yöneticilerine suçluların cezaları bitmeden affetme yetkisi verilmiştir; ancak serbest bırakılan mahkûmların aflarının şarta bağlı olmamasının başka sorunlara yol açtığı görülmüştür. Yöneticilerin takdir yetkisi, tahliye edilen mahkûmun geçimini sağlaması ve ikamet yerini belirlemesi ile sınırlıdır. Bu durum, uygulamayı bugün mevcut olan koşullu salıverilme kurumuna çok yaklaştırmıştır; ancak koşullu salıverilmenin devlet kontrolü altında olmaması bakımından uygulamalar farklılık göstermektedir.¹³⁷

Alexander Maconochie'nin¹³⁸ koşullu salıverilme kurumunun tarihsel gelişimine katkısı şüphesiz tartışılmaz bir gerçektir. Aslen bir deniz subayı olan Maconochie; tekerrür halinde işlenen suçluların yollandığı, daha katı bir infaz sisteminin getirildiği ve mahkûm intiharlarının ciddi boyutlara ulaştığı Norfolk Adası'ndaki devriye gezisinde yaşanan karışıklığın ardından 1840 yılında adanın yöneticisi olarak atandı. Maconochie; ceza sistemi olarak da adlandırılan mahkûmun eğitiminin, kişilik gelişiminin ve iyi davranışlarının önceden belirlendiği ve puan sistemi olarak da ödüllendirildiği yeni bir infaz sistemi getirmiştir.¹³⁹ Maconochie, kendisine atfedilen bir alıntıya göre cezaların zamana göre değil belirli görevlerin yerine getirilmesine göre verilmesi gerektiğine inanmaktadır. Hükümlülerin çalışmak, seçilen eğitim programlarını takip etmek, dini programlara katılmak, iyi davranışlar sergilemek ve belirli puanlara ulaşmak gibi olumlu davranışlarından puan alarak tahliye edilebileceği bir sistem sağlanmıştır.¹⁴⁰

Walter Crafton, Maconochie'nin fikirlerini kabul ettikten sonra 1854'te Maconochie'nin benimsediği sistemi kullanarak “müddetsiz hüküm sistemi”¹⁴¹ geliştirmiştir.¹⁴² “Dereceli sistem” ya da “İrlanda sistemi” şeklinde adlandırılan söz konusu sistem, Crofton'un hapis cezalarının infazı için en etkili sistemdir. Cezanın keyfi olarak uzatılmaması, infaz yerine gelen mahkûmun ıslahı ve rehabilitasyonu için organizasyon oluşturulması, infaz sistemine pişmanlıklara göre esneklik sağlanması

¹³⁶ Yenidünya; s. 57.

¹³⁷ Cole, George F./Smith, Christopher E./De Jong, Christiana; Criminal Justice in America, 8. Baskı, Cengage Learnin, 2014, s. 402.

¹³⁸ “1840 yılında Maconochie, hükümlülerin şiddetli bir şekilde gaddarca muamele gördüğü ve kaybedilen davalar olarak görüldüğü bir hapisane adası olan Norfolk Adası'nın Valisi oldu. Adaya varır varmaz Maconochie, mahkûmların onurunu geri kazandıracak politikaları derhal uygulamaya koydu ve mahkûmların rehabilitasyonunda dikkate değer bir başarı elde etti.” [\(https://en.wikipedia.org/wiki/Alexander_Maconochie_\(penal_reformer\)\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Alexander_Maconochie_(penal_reformer)) (Erişim Tarihi: 01.05.2024).

¹³⁹ Yenidünya; s.58.

¹⁴⁰ Cole/Smith/DeJong; s. 403.

¹⁴¹ Süresi belirli olmayan hüküm olarak da adlandırılan “müddetsiz hüküm”, tedbirlerin uygulanmasında azamî bir süre belirlenmediği için bu ifade tercih edilmiştir.

¹⁴² Yenidünya; s. 58.

esaslarına dayalı bir sistem öngörülmektedir. Günümüzün koşullu salıverilme sisteminin temeli sayılan bu sistem aynı zamanda alt bölümlere ayrılmaktadır ve bu bölümlerde mahkûmun topluma entegrasyonunu kolaylaştıracak mekanizmaları kademeli olarak devreye sokmaktadır. İyi hâl gösteren hükümlü, iş bulacağına dair onay aldıktan sonra serbest bırakılmakta ve her ay düzenli şekilde izlenmektedir. Hükümlünün gelişiminde olumsuz bir durum fark edilirse karar bozulmaktadır.¹⁴³

Maconochie ve Crofton'un bu araştırmaları, ABD'de kabul edilen infaz sistemini yakından etkilemiş ve 1850'den sonra uygulanan cezaevi reformlarında koşullu salıverilme kurumunun kabulünde çok önemli role sahiptir. Önceden İngiltere örneğinde görüldüğü gibi ceza hukukçuları ve resmi görevliler, Amerika Birleşik Devletleri'nde özellikle cezaevlerinin kapasitesinin dolduğu dönemde gerekli kaynaklar konusunda araştırmalar yapmıştır.¹⁴⁴ Bu konuda 1870 yılında Cincinnati'de Amerikan Cezaevi Kongresi toplanmış, reform çalışmaları ve yeni bir cezaevi tesisinin inşası konusunda fikir alışverişinde bulunulmuştur. Bu kongrede uygulanan düzenlemelerin temelini derecelendirme sistemi olarak da bilinen İrlanda sistemi ve müddetsiz hüküm sistemi yapılanmaların temelini oluşturmaktaydı.¹⁴⁵ New York Eyaleti, 1876'da müddetsiz hüküm sistemini kabul eden bir kanun çıkarmıştır. Bazı cezaevlerinde mahkûmlara cezalarının en az 1 yılını iyi hâlli olarak geçirdikten sonra ömür boyu zorlayıcı bir program sunulmuştur. Tahliye, altı ay süreyle denetim altında tutulmaları şartıyla yapılmıştır.¹⁴⁶

Crofton'un kurduğu sistemden farklı olan bu sistem, hükümlüyü kararlaştırılan bir süre boyunca kontrol eden kurumdur. Hükümlülerin belirlenen puanlara ulaşmadan cezaevi idaresine veya belirlenen diğer mercilere başvurarak serbest bırakıldığı, takdir yetkisinin idari personele veya bir kurula bırakıldığı bir sistemdir. Hükümlülerin kararlaştırılan infaz süresinin tamamını cezaevinde geçirmeden salıverilmesi uygulaması, başlangıçta kuruma yönelik ciddi tepkilere ve eleştirilere neden olsa da sonraları tüm Amerika eyaletlerinde kabul edilmiştir.¹⁴⁷

Amerika Birleşik Devletleri'nde uygulamaya konulan sistem ile Crofton sistemi arasındaki bir diğer fark da müddetsiz hüküm sisteminin koşulsuz olarak uygulanmaması, infaz sisteminin alt ve üst ceza içerisine yerleştirilmesidir. Bu sisteme göre hükümlü,

¹⁴³ Yenidünya; s. 60.

¹⁴⁴ Yenidünya; s. 61.

¹⁴⁵ Yenidünya; s. 61.

¹⁴⁶ Cole/Smith/DeJong; s. 403.

¹⁴⁷ Cole/Smith/DeJong; s. 404.

hâkimin öngördüğü asgari cezayı çekmeden koşullu salıverilme ile salıverilemez ve koşullu salıverilmeden yararlanmamış olsa dahi verilen azami cezadan daha uzun süre cezaevinde tutulamaz.¹⁴⁸ XX. yüzyılın ilk yarısında müddetsiz hüküm sisteminin hükümlülerin ıslahı ve topluma kazandırılması için en uygun sistem olduğu tespit edilmiş olsa da son çeyrekte özellikle takdir yetkisinin sınırlandırılması nedeniyle bu sistem eleştirilmiştir.¹⁴⁹

2.6.1.2. İrlanda hukuk sisteminde koşullu salıverilme

Maconochie'nin yaklaşımı yayımlanmadan önce fazla soyut ve teorik olduğu gerekçesiyle reddedildikten sonra fikir, İrlanda sistemini doğurmuştur.¹⁵⁰ Sir Walter Crofton, 1854'te İrlanda hapishaneleri müdürü olarak atanmış ve Maconochie'nin fikirlerini uygulamaya koyma fırsatını bulmuştur. Crofton dereceli sistemi 1850'lerde geliştirilmiştir ve bu sistem Maconochie'nin mahkûmları tahliye hazırlama fikrine dayanmaktadır.¹⁵¹ Bunun yasal dayanağı, 1853'te İngiliz Parlamentosu tarafından kabul edilen ve mahkûmların hapis cezasının son aşamasını dışarıda çekmesine izin veren bir kanundur. Aslında belirsiz cezaya giden yolda atılan ilk hukuki adımdır. Bu durum ayrıca Sir Joshua Jebb'in kurduğu İngiliz hapishane sisteminin kuruluşuna da işaret etmektedir. Crofton sisteminin İngiliz hapishane sisteminden geliştirildiği göz önüne alındığında İrlanda sisteminin Crofton'a değil Joshua Jebb'e ait olduğu ileri sürülmüştür.¹⁵² Görünüşe göre Jebb, Crofton'un görevine atanmadan önce Avustralya infaz uygulamasının genel ilkelerini aktarmıştır; ancak İrlanda sisteminin aşamalarının gelişimi Crofton'un eseridir.¹⁵³

Bu gelişmenin temel nedeni, sürgüne mahkûm edilen mahkûmların gönderilmesini kabul etmeyen kolonilerin yarattığı kaygıydı. Bu gelişmenin nedenlerinden biri İrlandalıların ücretlerden ve düzeltilemeyen mahkûmların durumlarından memnun olmamasıydı. Crofton, bu gelişmenin cezalarla korkutularak sağlanamayacağına inanmaktadır; çünkü ona göre hem kendisinin hem de kendi

¹⁴⁸ Yenidünya; s. 64; Cole/Smith/DeJong; s. 404-405.

¹⁴⁹ Yenidünya; s. 63.

¹⁵⁰ Stearns, Warren; "Evolution of Punishment", The Journal of Criminal Law, Criminology and Police Science, C. 27, S. 2, 1936, s. 227.

¹⁵¹ Moore, John; "Alexander Maconochie's 'Mark System'", Prison Service Journal, S. 198, 2011, s. 38, 46.

¹⁵² Putney, Snell/Putney, Gladys J.; "Origins of the Reformatory", The Journal of Criminal Law, Criminology and Police Science, C. 53, S. 4, 1962, s. 437-438.

¹⁵³ Witmer, Helen Leland; "The History, Theory and Results of Parole", Journal of Criminal Law and Criminology, C. 18, S. 1, 1927, s. 26, 31.

aracılığıyla başkalarının vereceği korkunç cezalar, mahkûmu bir gün mutlaka geri döneceği hapisanede daha da kötü bir duruma sokacaktır. Başka bir deyişle ceza tek başına ne suçu engelleyebilir ne de durumu düzeltebilir.¹⁵⁴ Bu nedenle İrlanda sistemi, hapis cezasının uygulanmasını tek başına bir amaç şeklinde kabul etmemiştir. Bu özelliğin İrlanda sistemini öncekilerden ayırdığı ileri sürülmüştür. Bu sistemler suçlunun cezasının sonunda topluma geri dönmesini garantilememektedir.¹⁵⁵ İrlanda sisteminin farkı, sadece suçluyu özgürlüğünden mahrum bırakmayı hedeflememesi aynı zamanda onun topluma geri dönüşü için de bir program geliştirmesidir.¹⁵⁶ Bu sistemde Maconochie'nin fikirlerinin etkisi açıkça görülmektedir.

Her ne kadar İngiltere kökenli olsa da Sir Walter Crofton tarafından özenle uygulandığı, geliştirildiği ve tanıtıldığı bölge olduğu için adını İrlanda'dan alan bu sistem; uzun süreli cezalarla başlamış, yukarıdaki kriterlere göre suçlunun hak ettiği cezanın ağırlığı, mahkûmun iyi hâlinen dolayı giderek azaltılarak ceza hafifletilmiş ve nihayetinde hükümlü koşullu salıverilerek erken özgürlüğüne kavuşmuştur.¹⁵⁷ Hükümlü cezaevine ilk geldiğinde gece gündüz hücrede tutulmakta ve bir müddet sonra kendisine “Auburn İnfaz Sistemi” uygulanmaktadır. Geceleri hücrede kalan ve gündüzleri konuşmayarak diğer mahkûmlarla birlikte çalışan bir suçlu, iyi davranışlar sergiliyorsa daha rahat bir çalışma ortamına geçmektedir. Aynı şekilde davranmaya devam ederse cezasının bitiminden önce koşullu salıverilme şartıyla serbest bırakılabilir.¹⁵⁸ Bu sistemde tahliye edilecek kişinin iyi hâlini belirlemek için psikolojik faktörlerden yararlanılmaktadır. Cezaevinde yaşanan olaylar arasında diğer kişilerle teması, yazışmaları ve ziyaret toplantılarındaki görüşmeleri dikkate alınmaktadır.

Crofton'un geliştirdiği infaz sistemi mevcut sistemin temelindeki yeniliklerden biri olarak değerlendirilebilmektedir. Koşullu salıverilmeden sonra kolluk kuvvetlerinin mahkûmu düzenli aralıklarla takip etmesi, kolluk kuvvetlerinin işe alım faaliyetlerini izleme konusunda mahkûma yardımcı olması gibi düzenlemeler tasarlanmıştır.¹⁵⁹ Bu Crofton sisteminin temel özelliklerini oluşturur. Kurumdan ayrılma hakkı bulunan

¹⁵⁴ Carpenter, Mary; Reformatory Prison Discipline as developed by the Rt. Hon. Sir Walter Crofton in the Irish Convict Prisons, Longman, Londra, 1872, s. 2-3.

¹⁵⁵ Artuk, Mehmet Emin/Alşahin, Mehmet Emin, “Hapis Cezalarının ve Cezaevlerinin Tarihi Gelişimi”, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi Mehmet Akif Aydın’a Armağan, C. 21, S. 2, 2015, s. 168.

¹⁵⁶ Barry, John Vincent; “Pioneers in Criminology XII--Alexander Maconochie (1787-1860)”, The Journal of Criminal Law, Criminology and Police Science, C. 47, S. 2, 1956, s. 146.

¹⁵⁷ Carpenter; s. 6.

¹⁵⁸ Taner, Tahir; Ceza Hukuku Umumi Kısım, 3. Baskı, İsmail Akgün Matbaası, İstanbul, 1953, s. 601.

¹⁵⁹ Şen/Başer; s. 20.

mahkûmlara yönelik sıkı bir denetim anlayışı geliştirilmiştir. Cezaevinden çıkan mahkûmların bu dönemde düzenli aylık rapor sunmaları ve aynı zamanda bilinen suçlularla temastan kaçınmaları istenmiştir. Anglo-Sakson dünyasına ait olan ve aynı geleneğe sahip Amerika'da koşullu salıverilmenin uygulandığı bilinmektedir. Koşullu salıverilme, 19. yüzyılda suçluların bilimsel olarak rehabilitasyonu düşüncesiyle cezaevlerinde disiplini sağlamak amacıyla ortaya çıkmıştır.¹⁶⁰

2.6.1.3. ABD hukuk sisteminde koşullu salıverilme

ABD'de koşullu salıverilme kurumu, Crofton ve Maconochie'nin bu konuda yapmış olduğu çalışmalardan esinlenerek oluşturulmuştur.¹⁶¹ Koşullu salıverilme 19. yüzyılın ikinci yarısı itibariyle ABD'nin bütün eyaletlerinde kabul edilmeye başlanmıştır.¹⁶²

1870 yılında Amerikan Cezaevi Kongresi'nde suçluların nasıl ıslah edilmesi gerektiğine dair yapılan tartışmalar ve elde edilen sonuçlara göre hapishanelerin reformların uygulandığı yer olması gerektiği ön plana çıkmıştır.¹⁶³ 1876 yılında New York eyaleti müddetsiz hüküm uygulamasını yasal hale getirmiştir. Böylece ABD'de koşullu salıverilme kurumunu kabul eden ilk eyalet New York olmuştur. ABD'de diğer eyaletler ve Federal Hükümet 1942 yılına kadar koşullu salıverilme kurumunu kabul etmiştir.¹⁶⁴

1876'da Elmira Eyalet Hapishanesi'ne müdür olarak göreve başlayan Brockway, Elmira İslahevi Modeli uygulamasını geliştirerek, müddetsiz hüküm ve takdir yetkilerini koşullu salıverilme kurullarına bırakan sitemi uygulamaya başladı.¹⁶⁵ Bu sisteme göre mahkûmun, ceza infaz kurumundan önce salıverilerek resmi makamlarca dışarıda denetimi sağlanır. Mahkûm, bu kurumdan faydalanabilmesi için belli yükümlülöklere uyacağına dair bir anlaşma imzalar. Ayrıca mahkûm denetim süresi boyunca yetkili kişilere bilgi vermekle yükümlüdür.¹⁶⁶ Bu sistem, mahkûmları topluma yeniden entegrasyonlarını desteklemesi ve mahkûmların cezaevlerinde disiplinini sağlama amacı

¹⁶⁰ Önder, Ayhan; Ceza Hukuku: Genel Hükümler Cilt: III, 1. Baskı, Beta, İstanbul, 1989, s. 633.

¹⁶¹ Yenidünya; s. 61.

¹⁶² Bozdağ; s. 79.

¹⁶³ Bozdağ; s. 79.

¹⁶⁴ Bozdağ; s. 80.

¹⁶⁵ Allen, Fred; A Hand Book of the New York State Reformatory at Elmira, The Summary Press, 1916, s. 10.

¹⁶⁶ Sifakis, Carl; The Encyclopedia of American Prisons, Facts On File, New York, 2003, s. 190.

taşıması bakımından koşullu salıverilmenin modern anlamının kuruluşu anlamını taşıyordu.¹⁶⁷ ABD koşullu salıverilme kurumunu “Parole” terimi ile ifade etmiştir ve koşullu salıverilmeyi bugünkü amacına benzer biçimde uygulayan ilk ülke olmuştur.¹⁶⁸

1950’li yıllarda müddetsiz hüküm sistemi, ABD’de rehabilitasyon ve ceza infazının hedeflerine en uygun sistem olarak görülüyordu. Ancak ilerleyen yıllarda koşullu salıverilme kurullarının bu sistemi amacına uygun olarak uygulamaması, koşullu salıverilen hükümlü sayısında hızla artışa neden olmuştur.¹⁶⁹ 1970’lere gelindiğinde birçok eyalette müddetsiz hüküm sistemi kaldırılarak belirli ceza sistemine geçilmiş ve koşullu salıverilme kurullarının yetkilerini sınırlandırılması yoluna gidilmiştir.¹⁷⁰

ABD’deki koşullu salıverilme süreci eyaletten eyalete farklılık gösterebilmektedir ve federal hükümlüler ile eyalet hükümlülerinin salıverilme süreçleri de farklıdır. Örneğin bazı eyaletlerde hükümlülerin cezaevinden çıkmadan önce belirli süre boyunca iyi davranış göstermeleri gerekebilirken diğer eyaletlerde belirli bir rehabilitasyon programına katılmaları gerekebilmektedir. Ayrıca federal hükümlülerin koşullu salıverilme süreci Federal Ceza Yasası ve Federal Mahkeme kararlarına tabidir. ABD’de koşullu salıverilme sistemi, hükümlülerin cezaevinden erken tahliye edilmesini sağlarken topluma yeniden entegrasyonlarını desteklemeyi ve tekrar suç işleme riskini azaltmayı amaçlamaktadır. Bundan dolayı her durumda belirli yasal prosedürler ve koşulların karşılanması gereklidir.¹⁷¹

ABD’de koşullu salıverilmenin kabul edildiği günden bugüne kadar koşullu salıverilme kurullarının oluşturulması, yetkilerinin kaldırılması veya sınırlandırılması konusunda birçok değişiklik yapılmıştır. Günümüzde ise koşullu salıverilme kurumu ABD’nin bütün eyaletlerinde uygulanmaktadır.¹⁷²

2.6.1.4. İngiltere hukuk sisteminde koşullu salıverilme

İngiltere’de koşullu salıverilme kurumu, 1853-1857 yıllarında inşa edilerek uygulanmaya başlanmıştır.¹⁷³ İlk kez İngiltere’de uygulanan koşullu salıverilme,

¹⁶⁷ Yenidünya; s. 79.

¹⁶⁸ Koca/Üzülmez; s. 607.

¹⁶⁹ Bozdağ; s. 79.

¹⁷⁰ Yenidünya; s. 61.

¹⁷¹ Brockway, Zebulon Reed; “The American Reformatory Prison System”, American Journal of Sociology, C. 15, S. 4, 1910, s. 454.

¹⁷² Bozdağ; s. 81.

¹⁷³ Kafes; s. 5.

bugünkü amacından farklı olarak hukuk dışı amaç taşımaktaydı.¹⁷⁴ Sistem hükümlüleri, işgücü ihtiyacını sağlama ve azılı suçlulardan kurtulmak için Amerika, Avusturalya kolonilere gönderilmesi şeklinde uygulanmaktaydı.¹⁷⁵ İngiltere, ABD’de iç savaşın sona ermesinin ardından 1718’de başlayan Amerika kıtasına taşıma sistemine son vermek zorunda kalmış¹⁷⁶ ve mahkûmlarını başka yerlere transferi için yer aramaya başlamıştır. İngiltere’nin mahkûmları sömürgelere transfer etmesi koloniler tarafından tepki almaya başlayınca, yeni arayışlara gidilmiştir.¹⁷⁷ Avusturalya, James Cook tarafından 1770’te keşfedilmesinden sonra burası, İngiltere için mahkûmları transfer yeri olarak seçilmiştir. Mahkûmlar Avusturalya’da iyi hâl göstererek verilen görevleri yaparak, ceza sürelerini tamamlamadan affediliyorlardı. Ayrılma bileti almaya hak kazanan mahkûmlar için salıverildikten sonra denetim sistemi öngörülmemiştir. Bu yöntem koşullu salıverilmenin ilk örneğini oluşturur.¹⁷⁸

1840 yılında Avusturalya’da bulunan İngiliz kolonilerinin yönetimine getirilen Yüzbaşı Alexander Maconochie, Avusturalya’da uygulanmak üzere yeni bir sistem geliştirmiştir.¹⁷⁹ Maconochie hapishanelerin temel amacının, mahkûmu salıverildikten sonraki yaşama hazırlamak olduğunu ifade etmiştir. Bu nedenle hapishane disiplininin temel gayesini, mahkûmu salıverilmeye hazırlamak olarak öneriyordu. Mahkûmlar hem kendileri hem de toplumun yararına olacak şekilde ayrılmalıydı.¹⁸⁰

Maconochie zaman cezalarının hiçbir fayda sağlamadığını, bunun yerine görev esaslı cezaların verilmesi gerektiğini savunmuştur.¹⁸¹ Maconochie tarafından ceza ve infaz sistemi olarak “notlama sistemi (mark system)” inşa edilmiştir. Bu sisteme göre mahkûm, verilen cezaları aldığı notlara bağlı olarak yerine getirirdi. Adeta para birimi olarak belirlenen bu notlar cezanın süresini tespit ettiği gibi, olumsuz davranışlar sonucunda düşerdi. Mahkûmun salıverilebilmesi için işlediği suçun sonucu olan notu infaz süresince tamamlaması gerekirdi. Mahkûm bu notları toplayabilmek için infaz süresince işçi gibi çalışarak belli görevleri tamamlamalı, iyi davranışlarda bulunmalı,

¹⁷⁴ Akkaş; s. 307-308.

¹⁷⁵ Demirbaş, Timur; Hürriyeti Bağlayıcı Cezaların ve Cezaevlerinin Evrimi, Hapishane Kitabı, (ed. Naskali, Emine Gürsoy/Altun, Hilal Oytun), 1. Baskı, Kitabevi, İstanbul, 2005, s. 22.

¹⁷⁶ Roth, Mitchel; Prisons and Prison Systems A Global Encyclopedia, Greenwood, Londra, 2006, s. 32.

¹⁷⁷ Barry; s. 149.

¹⁷⁸ Yenidünya; s. 57.

¹⁷⁹ Witmer; s. 56.

¹⁸⁰ Barry; s. 150.

¹⁸¹ Maconochie, Captain; Penal Discipline, Thomas Harrison, Londra, 1853, s. 5.

verilen eğitimlere katılmalıydı.¹⁸² Koşullu salıverilme kurumunun İngiltere’de gelişmesinde Maconochie’nin önemli katkıları olmuştur.¹⁸³

2.6.2. Kıta Avrupası hukuk sisteminde koşullu salıverilme

Kıta Avrupası'nda koşullu salıverilmeyle ilgili ilk deneyimler 1830'larda Fransa’da yaşanmıştır.¹⁸⁴ Koşullu salıverilme kavramı ilk kez 1847 yılında Bonneville de Marsangy tarafından Fransa’da ifade edilmesine rağmen bu kurum başlangıçta Fransa’da kabul görmemiştir.¹⁸⁵ 1847 yılında Bonneville de Marsangy tarafından ilkeler ortaya konmuş, bu kapsamda çocuk suçlular için böyle bir uygulama getirilmiş ve 1850 yılında koşullu salıverilme kurumuyla ilgili kanuni düzenlemeye gidilmiştir.¹⁸⁶

Fransa’da koşullu salıverilme başlangıçta sadece suça sürüklenen çocuklar için hüküm bulmuştur.¹⁸⁷ Çocuk suçlular için başlatılan ve daha sonra siyasi suçlardan mahkûm olanların kolonilere sınır dışı edilmesi ve bu kişilerin cezanın geri kalanını sınır dışı edildiği yerde sabit bir işte çalıştırılarak çektirilmesi düzenlemesinin eklenmesiyle, standardın kapsamı genişletilmiştir.¹⁸⁸ Mart 1873, Mayıs 1885, Ağustos 1885'te yapılan kanuni düzenlemelerle kurumun genel özellikleri belirlenmiştir.¹⁸⁹ Bu Kanun başlangıçta Fransız ve Cezayirli mahkûmların koşullu salıverilmeden yararlanabilmesi için düzenlenmiş olmasına rağmen zamanla kapsamı sömürge mahkûmlarını da kapsayacak şekilde genişletilmiştir.¹⁹⁰

Fransa'da uygulamaya konulan sistemin temel özelliklerinden biri sıkı bir kontrol sağlaması ve bu kontrolü sağlayacak mekanizmalar kurmasıdır.¹⁹¹ Hatta tahliye edilen hükümlünün özel denetim kurumlarının denetimi altında olması sağlanmış ve bu noktada sadece denetimi sağlamaya yönelik değil aynı zamanda hükümlünün ıslahı hedefine ulaşmaya yönelik faaliyetler de yürütülmüştür. Bu organlar bir araya gelerek birlik

¹⁸² Witmer; s. 155; Yenidünya; s. 59.

¹⁸³ Bozdağ; s. 77.

¹⁸⁴ Dönmezer/Erman; s. 289.

¹⁸⁵ Yenidünya; s. 52.

¹⁸⁶ O'Brien, Patricia; The Prison on The Continent, Europe, 1865-1965, From Oxford History of The Prison: The Practice of Punishment in Western Society, Ed. Norval Morris, David J. Rothman, New York-Oxford, 1998, s. 189.

¹⁸⁷ Bozdağ; s. 72.

¹⁸⁸ Yenidünya; s. 52.

¹⁸⁹ Bozdağ; s. 72.

¹⁹⁰ Yenidünya; s. 53.

¹⁹¹ O'Brien; s. 189-190.

oluşturmuş, ulusal veya uluslararası çok sayıda kongre düzenlemiş, koşullu salıverilmenin yürütülmesine yönelik fikri alışverişlerde bulunmuşlardır.¹⁹²

Fransa'dan önce Kıta Avrupası'nda, 1788'de Avusturya'da iyi davranmaları ve cezalarının yarısını çekmeleri hâlinde mahkûmların serbest bırakılmasına izin verilmekteydi. 1913'te ise Bavyera Kanunu, iyi hâlli ve belirli bir süreyi cezaevinde geçiren mahkûmların affedileceğine öngörmekteydi. Bu düzenlemeler koşullu salıverilme kurumuna benzemekle birlikte, felsefi açıdan farklı olduklarını ve koşullu salıverilme kurumunun içeriğiyle uyuşmadığını belirtmek gerekir.¹⁹³

Koşullu salıverilme kurumunun Fransa'nın yanı sıra diğer kıta Avrupası ülkelerinde de bazı tarihsel gelişmelerin parçası olarak uygulamaya konduğunu belirtmek gerekir. Aslında çocuk suçlulara yönelik bir kurumun kurulması yönündeki ilk girişimler Fransa'da yapılmış olmasına rağmen, bu kurum ilk kez 1861'de Portekiz'de yetişkinlere yönelik olarak hayata geçirilmiştir.¹⁹⁴ Kurum, Portekiz'de ilk kez uygulamaya başladıktan on yıl sonra Almanya'da ve ardından 1873'te Danimarka'da uygulamaya konulmuştur.¹⁹⁵ Daha sonra 1878'de Danimarka'nın Stockholm kentinde koşullu salıverilmenin uygulanma yollarına ilişkin görüşlerin dile getirildiği uluslararası bir kongre düzenlenmiştir. Uluslararası Cezaevi Kongresi olarak adlandırılan bu kongrede koşullu salıverilme ilkesinin ceza hukukunun temel ilkeleriyle çelişmediği, mahkûmiyet kavramına zarar vermediği ve son olarak belirli avantajları bulunduğu tespit edilmiştir.¹⁹⁶ Stockholm Kongresi'nin ardından 1885 yılında Fransa'da hükümlülere yönelik faaliyet alanı genişletilen ve çeşitli normatif düzenlemelere tabi olan kurum; 1888'de Belçika'da, ardından da İtalya'da kabul edilmiştir.¹⁹⁷ Kıta Avrupası'na giderek yayılan kurum, 1906 yılında İsveç'te uygulanmaya başlanmış ve neredeyse tüm kıta Avrupa'sında kabul görmeye başlamıştır.¹⁹⁸ Kurum, 1910 yılındaki Uluslararası Cezaevi Kongresi'nde değerlendirilmiş ve son olarak İspanya'daki uygulaması 1914'te başlamıştır.¹⁹⁹

Koşullu salıverilme kurumu Alman Ceza Kanunu'nda (StGB) 57. maddesinde düzenlenmiştir. StGB 57. maddede süreli hapis cezalarında koşullu salıverilme, 57a

¹⁹² Yenidünya; s. 55.

¹⁹³ Dönmezer/Erman; s. 289.

¹⁹⁴ O'Brien; s. 189.

¹⁹⁵ Özgenç, Nuri Berkay; Türk Hukukunda Şartla Salıverilme Müessesesi Adalet Yayınevi, Ankara, 2021, s. 383-387.

¹⁹⁶ O'Brien; s. 189.

¹⁹⁷ O'Brien; s. 190.

¹⁹⁸ Demirbaş; İnfaz Hukuku, s. 525.

¹⁹⁹ Özgenç; Türk Hukukunda Şartla Salıverilme Müessesesi, s. 56-72.

müebbet hapis cezalarında koşullu salıverilme ve 57b toplam ceza olarak verilen müebbet hapis cezalarında koşullu salıverilme kurumu düzenlenmiştir.²⁰⁰

Alman ceza hukukunda süreli hapis cezası alan bir hükümlünün koşullu salıverilebilmesi için verilen cezanın 2/3'nü ve en az 2 ayını ceza infaz kurumunda geçirmesi gerekir. Ayrıca kamunun güvenliği ve menfaati de göz önünde bulundurularak, hükümlünün koşullu salıverilmeyi istemiş olması gerekir. Yani hükümlünün koşullu salıverilebilmesi için rıza göstermesi şarttır. Aynı zamanda mahkeme koşullu salıverilme kararı verirken hükümlünün kişiliği, geçmiş hayatı, işlemiş olduğu suçun niteliği, infaz kurumunda göstermiş olduğu rehabiliteye yönelik davranışlarını değerlendirerek karar verir. İlk defa ceza alan bir hükümlü ise 2 yıla kadar olan hapis cezasının yarısını, en az 6 ayını iyi hâlli olarak tamamlarsa koşullu salıverilme kurumundan yararlanabilir. Alman ceza hukukunda müebbet hapis cezası alan hükümlü ise infaz kurumunda 15 yılını tamamlaması sonucu rıza göstererek koşullu salıverilebilir.²⁰¹

Alman ceza hukukunda hükümlüyü ıslah etmede büyük öneme sahip olduğu düşünülen koşullu salıverilme kurumunda, ceza sürelerinin artmasına paralel olarak hükümlülerin bu kurumdan faydalanmasına yönelik kolaylaştırıcı çalışmalar yapılmıştır. Ancak cinsel suçlar ve şiddet suçları gibi suç türlerinde daha katı uygulamalar varlığını kormuş, bu suç tiplerinde koşullu salıverilmeden faydalanmaya yönelik kurallar katılaşmıştır.²⁰²

²⁰⁰ Bozdağ; s. 82.

²⁰¹ Bozdağ; s. 83.

²⁰² Bozdağ; s. 84.

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin Üye Devletlere Şartlı Tahliye Hakkında (2003) 22 Sayılı Tavsiye Kararına Ek Karar'da²⁰³ koşullu salıverilmeye ilişkin genel ilkeler belirtilmiştir.²⁰⁴

2.7. Koşullu Salıverilmeyi Savunan ve Eleştiren Görüşler ile Kanaatimiz

2.7.1. Genel olarak

Günümüzde uzlaşma ve özel önleme fikirlerine dayanarak mümkün olduğu kadar çok insanın bu imkândan yararlanabilmesi için koşullu salıverilme lehine görüş belirtenler bulunmaktadır.²⁰⁵ Bugün koşullu salıverilmeye karşı görüşlerin özelliklerinden ziyade, kurumun uygulamasından kaynaklanan sorunlar ile ilgili olduğu

²⁰³ "... 3. Şartlı tahliye, tahliye sonrası şartlar ve gözetim aracılığıyla mahkumların cezaevi yaşamından toplum içinde yasalara uygun bir yaşama geçişlerine yardımcı olmayı amaçlamalı ve kamu güvenliğini sağlamaya ve toplumda suçluluğu azaltmaya katkıda bulunmalıdır.

4.a. Hapsedilmenin zararlı etkilerini azaltmak ve dış toplumun güvenliğini güvence altına almayı amaçlayan koşullar altında mahkumların topluma yeniden katılmalarını desteklemek için ömür boyu hapse mahkum olanlar dahil tüm mahkumlar, kanunen şartlı tahliyeden yararlanabilmelidirler.

4.b. Hapis cezası sürelerinin şartlı tahliyeye elvermeyecek kadar kısa olması durumunda, bu amaçları gerçekleştirmede başka yollar aranmalıdır.

5. Mahkumlar cezalarını çekmeye başladıklarında, ya asgari süreyi doldurarak ne zaman şartlı tahliyeden yararlanabileceklerini (bu süre mutlak zaman olarak ve/veya cezanın oranına göre belirlenir) ve şartlı tahliyeden yararlanabilmek için gerekli olan kriterleri ("takdire bağlı tahliye sistemi") ya da mutlak zaman olarak ve/veya cezanın oranına göre belirlenen sabit bir süreyi doldurarak ("zorunlu tahliye sistemi") ne zaman tahliyeden yararlanma hakkına sahip olduklarını bilmelidir.

6. Asgari veya sabit süre, şartlı tahliye ile amaçlananların gerçekleştirilmesini engelleyecek kadar uzun olmamalıdır.

7. Sonucu olumsuz olan kişiselleştirilmiş değerlendirmenin, şartlı tahliye tarihinde çok küçük bir değişiklik yapacağı cezalarda, zorunlu tahliye sistemi uygulanarak tasarruf edilecek kaynaklar göz önünde bulundurulmalıdır.

8. Şartlı tahliye edilen mahkumların yeniden suç işleme riskini azaltmak amacıyla, mahkumlar, aşağıda belirtilen kişiselleştirilmiş şartlara tabi tutulabilmelidir: -tazminat ödemek veya mağdurun zararının karşılamak; -suçun işlenmesi ile açıkça bağlantılı olan uyuşturucu veya alkol kullanımı ya da tedavi edilebilen başka rahatsızlıklar için tedaviye tabi tutulmak; -çalışmak ya da örneğin eğitim veya mesleki eğitim gibi, onaylanmış diğer meşguliyet faaliyetlerine katılmak; -kişisel gelişim programlarına katılmak; -bazı yerlerde ikamet etmekten ya da bu yerleri ziyaret etmekten men edilmek.

9. İlke olarak şartlı tahliyeye, yardım ve denetim tedbirlerini içeren gözetim de eşlik etmelidir. Gözetimin niteliği, süresi ve yoğunluğu her bireysel duruma göre uyarlanmalıdır. Şartlı tahliye süresi boyunca düzeltmeler yapılabilir.

10. Şartlar ve gözetim tedbirlerinin geçerli olacağı süre, cezanın henüz çekilmemiş kısmı ile orantısız olmayacak şekilde düzenlenmelidir.

11. Süresi belirsiz olan şartlar ve gözetim tedbirleri, ancak, toplumun korunması için kati suretle gerekliyse ve Rec(2000) 22 Sayılı Tavsiye Kararında gözden geçirilmiş haliyle, kamusal ceza ve tedbirler hakkında Avrupa Kuralları'nın 5. Maddesinde yer alan güvenceler doğrultusunda ise uygulanmalıdır.", <https://cte.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/198201915183913.pdf> (Erişim Tarihi: 24.07.2024).

²⁰⁴ İnce; Uygulamadan Yazışma Örnekleri ile Koşullu Salıverilme ve Denetimli Serbestlikle Tahliye, s. 142.

²⁰⁵ Kıldıl, Fahrettin; "Cezalandırmanın Amacı ve "Umut Hakkı" Bağlamında Koşullu Salıverilme Yasakları", TBBD, (138), 2018, s. 59.

ileri sürülmüştür.²⁰⁶ Kurumun uygulamasından kaynaklanan sorunlar sadece Türkiye’de değil çeşitli ülkelerdeki uygulamalarda da görülmektedir.²⁰⁷

2.7.1. Koşullu salıverilmeyi savunan görüşler

Geçmişten günümüze kadar koşullu salıverilme kurumunu savunan kişilerin ileri sürdüğü görüşler şunlardır:

- Hükümlünün koşullu salıverilmesi için cezaevinde kaldığı süre boyunca davranışlarına dikkat etmesi ve kurallara uyması lazımdır. Hükümlünün cezaevinde kaldığı süre boyunca rehabilite edilmesini ve iyi davranışlarının sağlanmasını amaçlayan koşullu salıverilme kurumu, hükümlüyü cezaevinde kaldığı süre boyunca disipline etmeye teşvik etmektedir.²⁰⁸
- Koşullu salıverilme, mahkûmun cezasını iyi hâlli olarak geçirmesini teşvik etmektedir. Bu kurum, suçluya cezanın tamamını çekmeden önce cezaevinden çıkabileceğini hatırlatan bir uyarıdır.²⁰⁹
- Gelecekte koşullu salıverilme olanağı, mahkûmun diğer mahkûmlarla yasa dışı faaliyetlere girmesini engeller, cezaevinde düzen ve disiplinin sağlanmasına yardımcı olmaktadır.²¹⁰ Şartlı serbest bırakılacağını bilen kişi hareketlerine dikkat etmektedir.²¹¹
- Hükümlü, cezaevindeyken psikolojik terapi ve destek gruplarından yararlanmaktadır. Her ne kadar sosyal hizmetlerden faydalanmasalar da koşullu salıverilme sayesinde bu hizmetlerden yararlanma olanağı artmaktadır.²¹²
- Koşullu salıverilme kurumunun uygulanması, hükümlünün cezaevinde kaldığı süre boyunca kendini disipline etmesini teşvik etmektedir. Bu, cezaevinde psikolojik sorun yaşanma olasılığını azaltır.²¹³

²⁰⁶ Yenidünya; s. 106.

²⁰⁷ Dönmezer/Erman; s. 81

²⁰⁸ Akbulut, İlhan; s. 175; Koca/Üzülmez; s. 608.

²⁰⁹ Artuk, Mehmet Emin/ Gökçen, Ahmet/Yenidünya, Caner; Ceza Hukuku: Genel Hükümler 2 (Yaptırım Hukuku),1. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2003, s. 313.

²¹⁰ Yenidünya; s.104.

²¹¹ Akbulut, İlhan; s. 175.

²¹² Artuk/Gökçen/Yenidünya; s. 314-315.

²¹³ Demirbaş; Ceza Hukuku Genel Hükümler, s.717.

- İyi hâlli bir mahkûmun cezasının sonuna kadar cezaevinde tutulması cezanın amacına aykırıdır. Böyle bir durumda mahkûmun bir an evvel tahliye edilmesi ve cezaevinin olumsuz psikolojisinden kurtarılması gerekmektedir. Koşullu salıverilen hükümlü, bir meslek icra ederek geçimini sağladığı gibi toplumsal kurallara uyarak uyumlu yaşam sürmeye teşvik edilecektir.²¹⁴
- Genel olarak çeşitli cezaların şart ve yükümlülüklerinin belirlenmesine ve hükümlülerin infazına yönelik bir sistem tasarlanmasına olanak sağlar. Yani koşullu salıverilme cezanın bireyselleşmesini sağlamaktadır.²¹⁵
- Uzun süre cezaevinde kalan bir mahkûmun normal hayata uyum sağlaması zordur. Bu bakımdan koşullu salıverilme önemli bir kurum haline gelmektedir. Böylece hükümlünün topluma uyum süreci onun kişiliğine katkı sağlar; çünkü hükümlülerin bir kısmını salıverilmek yerine cezaevinde tutmak devlet için bir yükür. Koşullu salıverilme ile cezaevi kullanımı azalmaktadır. Koşullu salıverilme ile hükümlü, ailesinin ve toplumun yararına maddi katkıda bulunabilmektedir.²¹⁶
- Koşullu salıverilme hükümlünün cezaevinde geçirdiği süreyi azalttığı için ülkenin tasarruf etmesine yardımcı olmaktadır.²¹⁷ Cezaevinde masrafları devlet tarafından karşılanan mahkûm; koşullu salıverilme sonrasında dışarıda çalışarak, vergi ödeyerek devlete destek olmaktadır.
- Koşullu salıverilme, hükümlüyü denetim döneminde iyi hâlli olmaya teşvik etmektedir.²¹⁸ Çünkü hükümlü, bu sürede yeniden suç işler ise veya yükümlülüklerini yerine getirmezse yeniden cezaevine gönderilecektir. Koşullu salıverilme, hükümlünün yükümlülüklerini yerine getirmesini sağlamakta ve suçun tekrar işlenmesini engellemektedir.

2.7.2. Koşullu salıverilmeyi eleştiren görüşler

²¹⁴ Özgenç; s. 773.

²¹⁵ İçel/Akıncı/Sokullu/Sözüer/Mahmutoğlu/Ünver; s.404.

²¹⁶ Tok, Türker; “Ceza İnfaz Hukukunda Koşullu Salıverilme Sistemi”, Terazi Hukuk Dergisi, S.8, 2007, s. 175.

²¹⁷ Dönmezer/Erman; s. 82-84.

²¹⁸ Yenidünya; s. 105; Akbulut, İlhan; s. 175; Kafes, s. 14.

Geçmişten günümüze koşullu salıverilmeye karşıt görüşler de vardır. Bu görüşler koşullu salıverilmenin uygulanmasında ortaya çıkabilecek sorunlara yönelik eleştirilerdir. Bu eleştiriler ele alındığında:

- Koşullu salıverilme kurumu siyasi bir araç olarak görülmektedir. Koşullu salıverilme kurumu ilk kez yürürlüğe girdiğinde mahkûmlar emek gücü olarak kullanılsa da modern hukukta özgürlük beklentisini karşılamamanın bir aracı olarak kullanılmaktadır.²¹⁹
- Cezaevlerinin devletin üzerindeki yükünü kaldırmak için getirilen koşullu salıverilme uygulamasının bu amacı yerine getiremediği gözlenmiştir.²²⁰
- Koşullu salıverilme kurumunun her hükümlüye uygulanması kurumun amacına aykırıdır. Her hükümlünün ıslah olma seviyesi farklı olabildiği için koşullu salıverilme önerilmemektedir. Cezanın süresi ile alakalı alt ve üst sınır olmalıdır.²²¹
- Hapis cezası infaz edilirken hükümlünün davranışlarının gerektiği gibi soruşturulmaması kurumun eleştirilerine neden olmuştur. Koşullu salıverilme kurumunun amacını yerine getirebilmesi için hükümlünün gerekli eğitim ve programları alması gerekir.²²²
- Hükümlünün belirli bir müddet sonra cezaevinden tahliye edilmesi mağdurun mahkemeye olan güvenini zedelemektedir. Aynı zamanda mahkûmların ıslahı için eğitim programları ihtiyacı karşılamakta, iyi hâli tespit etmek için hazırlanan raporlar yetkin olmayan kişilerce hazırlanmakta ve salıverilme sonrası denetim süreleri verimli geçmemektedir.²²³

Koşullu salıverilme kurumuna yönelik eleştiriler, kurumun hükümlüleri rehabilite ederek topluma kazandırma becerisini karşılamadığı yönündedir. Koşullu salıverilmeye en büyük itirazlardan biri hükümlünün tahliye sonrasında tamamen kontrolden çıkmasıydı.²²⁴ Kurum, ilk zamanlarında rasyonel ve çağdaş bir kontrol ve denetim sistemi oluşturamamıştır. Bu tür bir düzenlemenin bulunmaması, bazı suçlular açısından

²¹⁹ Selçuk; Doğululaşan Batılı Kurum: Şartla Salıverme, s.260.

²²⁰ Yenidünya; s. 107; Akbulut, İlhan; s. 174.

²²¹ Akbulut; s.174; Selçuk; Doğululaşan Batılı Kurum: Şartla Salıverme, s.261.

²²² Yenidünya; s. 107.

²²³ Bozdağ; s. 107; Dönmezer/Erman; s. 67.

²²⁴ Bardak; s. 169.

toplumun ve vatandaşların refahını tehlikeye atmaktaydı. Bu durum bazı hükümlülerin koşullu salıverilme ile geri döndükleri topluma uyum sağlamalarını zorlaştırmaktaydı. Bir mahkûmun topluma yeniden kazandırılması, onun yeniden suç işlemesinin ve dolayısıyla cezaevine girmesinin engellenmesi anlamına gelir. Dolayısıyla infaz sisteminin başarılı olup olmadığını belirlemek üzere kullanılacak veri tekerrür istatistikleridir. Hükümlülerin tahliye olduktan sonra suç işlememesi infaz sisteminin başarılı olduğunu ve insanların topluma uyum sağladığını göstermektedir; ancak tekerrür sayısı kesin veri olarak kabul edilemez. İşlenmiş olan tüm suçların istatistiklere yansıdığı düşünülse de tekerrüren işlenen suçlar ceza kanununda zaman sınırına tabidir, yani ilk fiilden belirli bir süre sonra işlenen eylemler tekrar olarak istatistiklere yansımamaktadır.²²⁵

2.7.3. Kanaatimiz

Koşullu salıverilme kurumuna yönelik eleştiriler kurumun doğuşundan itibaren var olmuştur. Koşullu salıverilme kurumunun karşıtları, kurumun yararından ziyade pratik dezavantajları hakkındadır. Belli bir süre cezaevinde kalan mahkûmların rutin olarak salıverilmesi kurumun amacına zarar vermektedir. Üstelik cezaevlerinin aşırı kalabalık olduğu bir dönemde koşullu salıverilmenin daha sık uygulanması uygunsuz olacak ve topluma yarardan çok zarar verecektir. Söz konusu eksikliklerin yok edilmesiyle ilgili bazı tavsiyelerde bulunulmuştur. Söz konusu tavsiyelerin başında mahkûmların koşullu salıverilme süresinin kesin olarak belirlenmesi ve mahkûmların iyi hâllüğünü tespit edilebilmesinin bilimsel kriterlere göre yapılması gelmektedir. Ayrıca mahkûmun koşullu salıverilme sonrasında takip edilmesi gerekmektedir. Bunları başarmak için fiziki koşulların yeterli olması, infaz kurumu personelinin eğitilerek yetiştirilmesi ve uygun rehabilitasyon programlarını uygulayabilecek kuruluşların oluşturulması gerekmektedir. Tahliye edilen bir hükümlüye yetenekleriyle bireysel özelliklerine göre bir meslek öğretilmeli ve mahkûm toplumda yalnız bırakılmamalıdır. Sorunları çözmesine yardımcı olarak, mahkûm desteklenmelidir.

Koşullu salıverilme uygulanmasındaki bazı eksiklikler, koşullu salıverilme kurumunun tamamen işlevsiz olduğu sonucunu doğurmamaktadır. Modern ceza hukukunda kritik bir role sahip olan koşullu salıverilme kurumunun asli görevini daha iyi

²²⁵ Bacaksız; s. 4936.

yapabileceğine inanılmaktadır. Uygulamadaki eksiklikler giderilerek, hükümlülerin rehabilitasyonu sağlanarak hükümlülerin topluma uyum süreci hızlanabilir.

2.8. Cezalandırmanın Amacı Bakımından Koşullu Salıverilme

Koşullu salıverilme kurumunun aktif bir biçimde uygulanabilmesi için, böyle bir kurumun neden var olduğunun anlaşılması gerekir. Ceza politikasının tanımlanmasında oldukça önemli olan bu kurumun öneminin tam olarak anlaşılması, cezai sorumluluğun dayanağının ne olduğu veya cezanın neden uygulandığı sorularına doyurucu bir biçimde yanıt verebilmekle ilgilidir.²²⁶ Bu hususu kanun koyucu 5275 sayılı CGTİHK m. 2 ve 3'te ele almaktadır. 5275 sayılı CGTİHK m. 2'de²²⁷ infazın temel ilkesinden bahsedilmiştir. Temel ilke de hükümlülere ayrımcılık yapılmaması, infaz aşamasında zalimce ve aşağılayıcı muamele yapılmaması gerektiği söylenerek insanlık ilkesi vurgulanmıştır. 5275 sayılı CGTİHK m. 3²²⁸ infazın asıl amacını ortaya koymaktadır. Bu bağlamda infazın asıl amacının genel ve özel önleme olduğu söylenmektedir. Bu amaç doğrultusunda toplumun suç ve suçlulara karşı korunması, hükümlülerin yeni suçlar işlemesinin engellenmesi, suçluların topluma dönmelerinin teşvik edilmesi ve kanunlara daha saygılı hale getirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır.²²⁹

Modern ve hümanist infaz sisteminde uygulanan cezaların yalnızca mağduru tatmin, suçluya acı vermek veya toplumsal düzeni bozan suçluya haksızlığın bedelini ödetmek anlamına gelmediği kabul edilmelidir.²³⁰ Bu genel değerlendirmelerden sonra öncelikle cezanın amacına ilişkin iki temel teori olan mutlak ve nispi teori ardından da karma teori açıklanacak ve farklı düşünce ekollerinin ceza sorumluluğuna ilişkin değerlendirmeler ele alınacaktır. Daha sonra koşullu salıverilme ile infazın temel

²²⁶ Doğan, Duygu Çağlar; Hapis Cezasına ve İnfazına Seçenek Kurumlar, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2021, s. 25-40.

²²⁷ 5275 sayılı CGTİHK İnfazda temel ilke Madde 2: “(1) Ceza ve güvenlik tedbirlerinin infazına ilişkin kurallar hükümlülerin ırk, dil, din, mezhep, milliyet, renk, cinsiyet, doğum, felsefi inanç, milli veya sosyal köken ve siyasî veya diğer fikir yahut düşünceleri ile ekonomik güçleri ve diğer toplumsal konumları yönünden ayırım yapılmaksızın ve hiçbir kimseye ayrıcalık tanınmaksızın uygulanır. (2) Ceza ve güvenlik tedbirlerinin infazında zalimane, insanlık dışı, aşağılayıcı ve onur kırıcı davranışlarda bulunulamaz.”

²²⁸ 5275 sayılı CGTİHK İnfazda temel amaç Madde 3: “(1) Ceza ve güvenlik tedbirlerinin infazı ile ulaşılmak istenilen temel amaç, öncelikle genel ve özel önlemeyi sağlamak, bu maksatla hükümlünün yeniden suç işlemesini engelleyici etkenleri güçlendirmek, toplumu suça karşı korumak, hükümlünün; yeniden sosyalleşmesini teşvik etmek, üretken ve kanunlara, nizamla ve toplumsal kurallara saygılı, sorumluluk taşıyan bir yaşam biçimine uyumunu kolaylaştırmaktır.”

²²⁹ Demirbaş; İnfaz Hukuku, s. 197-205.

²³⁰ İçel/Akıncı/Sokullu/Sözüer/Mahmutoğlu/Ünver; s.79.

hedeflerinden biri olan hükümlülerin topluma yeniden kazandırılması konusuna değinilecektir.

2.8.1. Cezalandırmanın amacına ait teoriler

2.8.1.1. Mutlak teoriler

Saf adaletçi teoriler²³¹ olarak da adlandırılabilen mutlak teoriler, cezayı tek başına bir amaç şeklinde gören klasik okulun teorisidir.²³² Adalet ve kefarete kavramlarını temel alan bu yaklaşımın sonucunda daha ağır cezalar ile karşılaşılabilir. Geçmiş okuyup toplumsal düzeni bozan davranışları cezalandırmaya çalışan bu teoride suçlunun veya toplumun geleceği söz konusu değildir. Aslında cezanın mahiyeti geçmişte kalmıştır ve bundan dolayı daha ağır bir ceza planlanmaktadır.²³³ Cezayı bozulan adaleti sağlamak için araç olarak gören bu teorinin savunucularına göre faile adaleti bozduğu için karşılığının ödettirilmesi gerekir. Bunun ise kefarete ödetme yoluyla sağlanabileceğini savunurlar.²³⁴

Mutlak teoriler incelenmeden evvel yukarıda belirtildiği gibi klasik ekolü incelemek yerinde olacaktır. Cezanın amacını ortaya koyan ilk okul olan ve ilk kez olması nedeniyle klasik okul olarak anılan okul, suçun bozduğu toplumsal düzeni cezayla korumaktadır. Toplumsal düzeni bozan davranışlar cezalandırılır, dolayısıyla fikir suçları cezalandırılmaz. Kişi topluma dahil olduğunda bazı özgürlüklerinden vazgeçer, vazgeçtiği özgürlükler de elinden alınabilir.²³⁵ Bu cezanın sınırını oluşturmaktadır.²³⁶ Klasik okulun neredeyse tüm savunucuları, suçun ahlaki sorumluluğa ve ahlaki sorumluluğun faillğe dayandığı konusunda hemfikirdir ve dolayısıyla faillikten yoksun akıl hastalığının cezai açıdan sorumlu olmadığını ileri sürerler. Aklın cezaya yol açtığı klasik ekolün ilk eleştirisi failliğin tartışılabilir olması, ikincisi ise suçun varlığının veya yokluğunun suistimale açık olmasıdır. Söz konusu sistem günümüz açısından bakıldığında suçluyu merkeze almadığı ve kişiyi göz ardı ettiği için eleştirilmektedir;

²³¹ Cezalandırmanın amacına yönelik teorilerin ceza hukukunun özel işlevi altında ele alınması ve bu bağlamda mutlak teorilerin salt adaletçi teoriler şeklinde ifade edilmesi ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. İçel, Kayıhan; Ceza Hukuku Genel Hükümler, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2021, s. 47.

²³² Klasik okulla alakalı detaylı ayrıntılı bilgiler için bkz. Centel/Zafer/Çakmut; s. 65-66.

²³³ Artuk/Gökçen/Yenidünya; s. 845; Cole/Smith/DeJong; s. 6.

²³⁴ Bozdağ; s. 30-31.

²³⁵ Centel/Zafer/Çakmut; s. 540.

²³⁶ Centel/Zafer/Çakmut; s. 65; Centel, Nur; Cezanın Amacı ve Belirlenmesi, Prof. Dr. Turhan Tufan Yüce'ye Armağan, İzmir, 2001, s. 338.

Çünkü böyle bir durumun uzun vadede yaptırımları etkisiz kılacağı ve cezanın amacını tehlikeye atacağı kabul edilmelidir.²³⁷

Mutlak teoriyi benimseyen yazarlar, hiçbir amaç olmasa da aklın cezalandırmayı gerektirdiğini ifade etmektedirler.²³⁸ Bu teoride suçludan ziyade suçun konusu olan fiile önem verilerek, cezanın buna göre belirlendiğı ileri sürülmektedir. Tarihsel süreçte kefarete ve adalet kavramlarına dayalı olarak Kant, Hegel ve Herbart tarafından benimsenen bu teoride ceza, sadece zorunlu olmamakla birlikte yararlı bir araç olarak görülür.²³⁹ Temel olarak hata kavramına dayanan bu bakış açısında insan onuruna dayanan ve insanın kendi eylemlerini oluşturma özgürlüğü ile açıklanabilen zgr irade ile açıklanmakta; ancak bu teori aynı zamanda zgr iradenin çelişkili olduğı değerlendirmesiyle de eleştirilmektedir.²⁴⁰ Cezanın sadece adaletin sağlanması değil aynı zamanda toplumun barış içinde bir arada yaşamasına da yardımcı olması gerektiğı söylenmektedir. Mutlak teori öğretide adalet, kefarete, ahlak gibi kavramların göreceli olduğı; devletin bozulan ahlaki düzeni sağlama gibi bir görevi olamayacağı noktasında eleştirilmiştir.²⁴¹

2.8.1.2. Nispi teoriler

Faydacı teoriler olarak da adlandırılan ve toplumu koruma amacının ilk sırada yer aldığı göreceli teorilerde; cezanın tek başına mutlak bir amaç olmadığı, cezanın topluma faydası dikkate alınmaktadır.²⁴² Pozitif ekolün savunucusu olarak ifade edilebilecek bu bakış açısına göre mutlak kuramlarda kabul edilenin tersine irade hr değildir. Kusur kavramının farklı yorumlanmasının nedeni bu düşünce olabilmektedir. Yine bu bakış açısına göre cezanın amacı, suçun önlenmesidir.²⁴³

Bu teori esas olarak bilime ve ampirik araştırmalara dayanmakta olup bu konu üzerinde sosyal deneyler yapılmaya başlanmıştır. Cezanın amacını pozitif bilimlerle ortaya koymaya çalışan bu ekol, hr iradeyi reddederek suçluya odaklanmaktadır. Deney ve gözlem yoluyla amacına ulaşmaya çalışan bu düşünce ekolü, tehlike kavramını ön plana çıkarmaktadır. Belirli bir suçludan yola çıkarak bir bireyin cezalandırılmasının

²³⁷ Centel; Cezanın Amacı ve Belirlenmesi, s. 339.

²³⁸ Centel; Cezanın Amacı ve Belirlenmesi, s. 338.

²³⁹ Cole/Smith/DeJong; s. 6.; Yenidünya; s. 81.

²⁴⁰ Artuk/Gökcen/Yenidünya; s. 846; Cole/Smith/DeJong; s. 6.

²⁴¹ Yenidünya; s. 107.

²⁴² Centel/Zafer/akmut; s. 543.

²⁴³ Artuk/Gökcen/Yenidünya; s. 847 vd.

nedenini onun topluma verdiği tehlike olarak açıklamaktadır.²⁴⁴ Suça içsel ve dışsal olarak yaklaşıldığı için tehlikelilik de içsel ve dışsal olarak değerlendirilir. Yaptırımların amacı, suçlunun tehlikeliliğini ortadan kaldırarak yeniden kendisine ve topluma tehlike oluşturmasını önlemektir.²⁴⁵

Metodolojik anlamda farklı olan pozitif okul; iradenin hür olmadığı hipotezine dayandığı, suçtan ziyade suçluya odaklandığı ve ıslah edilemez olanın ihraç edilmesine yol açtığı için eleştirilmektedir. Ayrıca faili aşırı derecede sorumsuz hale getirdiği ve sorumsuzların cezalandırılmasına yol açtığı için de eleştirilmiştir.²⁴⁶

Cezanın tek başına amaç olamayacağını savunan nispi teori savunucuları, cezayı gelecekte olabilecek suçu önlemek için bir araç olarak görür. Bu önlemenin ise toplumsal olarak ifade edilen genel ve bireysel olarak ifade edilen özel önleme ile olacağını ifade ederler.²⁴⁷ Genel önleme teorisi göre, insanların işlediği suçlara karşılık olarak ceza verildiğini görmesi toplumu suç işlemekten alıkoyar. Özel önleme teorisine göre ise suç işleyen kişiler tekrarında karşılaşılabileceği cezaları düşünerek suç işlemekten kaçınır. Mutlak teorilerde geçmişle hesaplaşma yapılır; ancak bu teorinin özü geleceğin hedeflenmesidir. Bu geleceğe yönelik hedeflerin caydırıcılık, önleme ve topluma entegrasyon olduğu ileri sürülür. Bu bağlamda önleme teorisiyle, infazın temel amaçlarından biri olan hükümlünün tekrar suç işlemesini engelleyen unsurları güçlendirmesi hedeflenir.²⁴⁸

2.8.1.3. Karma ceza teorileri

Mutlak ve nispi kuramlara yönelik eleştiriler değerlendirildiğinde cezanın amacını açıklamada hiçbir yaklaşım tek başına tatmin edici sonuçlara ulaşamamıştır. Geçmiş değerlendirip cezanın adaleti sağlamada kefarete olarak gören mutlak teori ile gelecekte olabilecek suçu önlemek için genel ve özel önlemler alınması gerektiğini ifade eden nispi teoriyi dikkate alarak karma ceza teorisi oluşturulmuştur.²⁴⁹ Ceza, failin kusuruna göre

²⁴⁴ İçel; Ceza Hukuku Genel Hükümler, s. 47.

²⁴⁵ İçel/Akıncı/Sokullu/Sözüer/Mahmutoğlu/Ünver; s.36.

²⁴⁶ İçel; Ceza Hukuku Genel Hükümler, s. 50-51.

²⁴⁷ Kuramın temelinde Jeremy Bentham'ın fikirlerinin bulunduğu ve takipçileriyle beraber XVIII. asırda İngiltere'de kisasın anlamsızlığına karşı faydacılık görüşünü ileri sürdükleri belirtilmektedir. Bu noktada bilhassa bireylerin davranışlarının getirileriyle götürülerini dikkate alıp hareket etmesiyle potansiyel suçluların cezanın önleyici ve caydırıcı amaçlarına göre suç işlemekten vazgeçebileceği şeklindeki değerlendirmelerle ilgili olarak bkz. Yenidünya; s. 83; Cole/Christopher/De Jong; s. 7; Demirbaş; İnfaz Hukuku, s. 527.

²⁴⁸ Centel; Cezanın Amacı ve Belirlenmesi, s. 340; Demirbaş; İnfaz Hukuku, s. 527.

²⁴⁹ Centel; Cezanın Amacı ve Belirlenmesi, s. 347; Cole/Smith/DeJong, Criminal Justice in America; s. 7.

belirlenerek ıslah edici nitelikler taşınmalı ve diğer bireyler için korku oluşturarak caydırıcı olması gerektiği ifade edilmiştir.²⁵⁰

Kitleleri hem korkutma hem de tatmin etme hedefini birlikte ele alan karma teori, bu iki yaklaşımın aksine bir iradenin serbestliği üzerine teori yaratmaz. Suç sadece hukuki bir olgu değildir, toplumsal ve ruhsal bir durumdur. Suçun işlendiği andaki iradesinin araştırılması yeterli olup, işlenmeden önceki ve işlendikten sonraki iradenin değerlendirilmesine gerek yoktur. Toplumun suça karşı suçlunun da topluma karşı korunması gerektiği ve hak ihlallerinin önlenmesi için devletin cezalandırmasının kaçınılmaz olduğu bu teoriye göre cezanın otorite adına infaz edilmesi gerekmektedir.²⁵¹

Uzlaştırmacı teori olarak da adlandırılan bu teori, adaletçi teoriler ile faydacı teorileri birlikte ele alarak cezayı failin kusura göre belirlendiği, genel ve özel önleyici hedeflerin de dikkate alındığı karma bir tip izlemektedir.²⁵² Uzlaştırmacı teori, muhafazakâr kanat olan klasik ekol ise modern ekol olarak adlandırılan pozitivist ekolün arasında gerçekleşen ekollerin savaşı sonucunda ortaya çıkmıştır. Cezayı sadece adalet veya kefarete perspektifinden gören mutlak teoriler ile önleme veya caydırıcılık perspektifinden gören nispi teoriler için değerlendirmek eksik değerlendirmelere yol açabilir. Karma teoriler ile cezaların şiddeti azaltılarak hâkime daha fazla takdir yetkisi verilmiştir.²⁵³ Çağımızda benimsenen ceza hukukunun evrensel prensiplerinin etkin bir şekilde temelini atan ve uluslararası ilkelere dayalı olarak hedefler koyan uzlaştırmacı teori günümüzde tamamen olmasa da en çok kabul edilen teori olmuştur.²⁵⁴

2.8.2. Topluma kazandırma amacıyla koşullu salıverilme

Onarıcı adalet düşüncesine bağlı olarak infazın hedeflerinden birisi de mahkûmun sosyalleşmesinin ve topluma yeniden entegre olmasının sağlanmasıdır.²⁵⁵ 5275 sayılı CGTİHK m. 3'e göre infazın ana amacı genel ve özel önlemeyi sağlayarak mahkûmun tekrar suç işlemesini engellemek, insanları suça karşı savunmak, mahkûmun sosyal hayata uyumunu sağlayarak toplumsal barışı sağlamaktır. Bu bağlamda hükümlünün

²⁵⁰ Centel; Cezanın Amacı ve Belirlenmesi, s. 347.

²⁵¹ Artuk/Gökçen/Yenidünya; s. 849.

²⁵² İçel; Ceza Hukuku Genel Hükümler, s. 49.

²⁵³ Bozdağ; s.37.

²⁵⁴ İçel; Ceza Hukuku Genel Hükümler, s. 50-51.

²⁵⁵ Özbek; İnfaz Hukuku, s. 45.

topluma yeniden kazandırılması amaç edinilir.²⁵⁶ Hükümlünün tahliyeden sonra bu hayata uyum sağlaması için cezaevinde kaldığı süre boyunca hem hükümlünün hem de yetkililerin gösterdiği çaba ile hükümlünün sosyal hayata uyum sağlamasına ve suçların tekrarının önlenmesine yönelik çalışmalar yapılır.²⁵⁷ Bu noktada hükümlünün, topluma dönüş hakkına sahip olduğunun belirtilmesi ve tahliye sonrasında sosyal sorumluluk açısından infazının güvence altına alınması amacıyla topluma entegrasyonu için idari düzenlemelerin yapılması gerekmektedir.²⁵⁸

Topluma uyum amacının sağlamanın esasen Anayasada yer alan insan onurunun bütünlüğünü ve sosyal devlet ilkesini yansıttığı ileri sürülebilir. Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 5. maddesine²⁵⁹ göre devletin görevlerinden birisi de bireyin maddi ve manevi mevcudiyetinin gelişmesine yönelik olarak gereken koşulları hazırlamaya çalışmaktır. İnsan onuru kavramını içeren Anayasa'nın 17. maddesi²⁶⁰ ve uygulamada uyulması gereken esasları düzenleyen 5275 sayılı CGTİHK 6. maddesi²⁶¹, hapis cezalarının infazında onurlu muamelenin uygulanması gerektiği belirtilmiştir. Mahkûmların topluma uyumunu sağlamayı amaç edinmek insan onuruna saygı ve sosyal adalet ilkesiyle yakından ilgilidir.²⁶²

Türk Ceza İnfaz Sistemi, hürriyetinden yoksun kalan kişileri topluma yeniden kazandırmak için infaz kurumlarında iyileştirme programları²⁶³ uygulayarak bireyleri

²⁵⁶ İnfazın yeniden topluma kazandırma amacıyla alakalı bilgiler ve değerlendirmeler için bkz. Işıktaç, Yasemin; “Ceza Adaleti Açısından Hapis Cezası ve Rehabilitasyon İlişkisi”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, C. 71, S. 1, 2013, s. 625-638; Sanıvar; s. 136-230.

²⁵⁷ Yokuş, Sevik; “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Tutuklu ve Hükümlülerin Dış Dünya ile İletişimi”, AÜEHFD, C. 6, S. 3-4, s. 336; Bacaksız, Pınar; “Cezalandırma ve Topluma Yeniden Kazandırma”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 16, 2014, s. 4920 vd.

²⁵⁸ Selçuk, Sami; “Cezanın Çektilmesinin Değişmezleri”, İnfaz Hukukunun Sorunları Sempozyumu, Ankara, 2000, s. 27.

²⁵⁹ Türkiye Cumhuriyeti Anayasası Madde 5: “Devletin temel amaç ve görevleri, Türk milletinin bağımsızlığını ve bütünlüğünü, ülkenin bölünmezliğini, Cumhuriyeti ve demokrasiyi korumak, kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak; kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmaktır.”

²⁶⁰ Türkiye Cumhuriyeti Anayasası Madde 17: “Herkes, yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir. Tıbbi zorunluluklar ve kanunda yazılı haller dışında, kişinin vücut bütünlüğüne dokunulamaz; rızası olmadan bilimsel ve tıbbi deneylere tabi tutulamaz. Kimseye işkence ve eziyet yapılamaz; kimse insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tabi tutulamaz.”

²⁶¹ 5275 sayılı CGTİHK m. 6/1-b: “Ceza infaz kurumlarında hükümlülerin düzenli bir yaşam sürdürmeleri sağlanır. Hürriyeti bağlayıcı cezanın zorunlu kıldığı hürriyetten yoksunluk, insan onuruna saygının korunmasını sağlayan maddi ve manevi koşullar altında çektilir. Hükümlülerin, Anayasada yer alan diğer hakları, infazın temel amaçları saklı kalmak üzere, bu Kanunda öngörülen kurallar uyarınca kısıtlanabilir.”

²⁶² Özbek; İnfaz Hukuku, s. 48.

²⁶³ 5275 sayılı CGTİHK m. 7: “(1) Hapis cezalarının infazında hükümlülerin iyileştirilmeleri amacını güden programların başarısı, elde ettikleri yeni tutum ve becerilerle orantılı olarak ölçülür. Bunun için iyileştirme çabalarına yönelik olarak hükümlünün istekli bulunması teşvik edilir. (2) Hapis cezasının, kendisinde var olan zararlı etki yapıcı niteliğini mümkün olduğu ölçüde azaltacak biçimde düzenlenecek programlar,

geliştirilmeyi amaç edinir.²⁶⁴ Bu amaca ulaşmak için hükümlülere, infaz süresi boyunca iyileştirme programları altında eğitimler verilir ve onların kişisel gelişimine fayda sağlayacak etkinlikler düzenlenir.²⁶⁵ Mahkûmların topluma uyumunda başarıya ulaşmak için ceza infaz kurumlarının fiziki yapıları geliştirilmeli ve nitelikli personel görevlendirilmelidir.²⁶⁶

Bütün bunlar bir arada değerlendirildiği zaman koşullu salıverilme kurumunun hükümlüyü topluma yeniden kazandırmayı amaç edindiği, hükümlünün özgür yaşama uyumunu teşvik eden bir denetim sürecini içerdiği kabul edilmelidir.²⁶⁷ Koşullu salıverilmesi için iyi hâlli olması gereken hükümlü, cezaevinde kaldığı süre boyunca tutum ve davranışlarına azami özen gösterecek ve bu konuda tehlikeden uzak durmaya çalışacaktır. Sonrasında ise herhangi bir suç işlemeden kendisine verilen görevleri yerine getirerek topluma uyum sağlayacaktır.²⁶⁸ Şüphesiz hükümlü, koşullu salıverilme olmayı umduğu andan itibaren özgürlüğünü geri kazanmak için gereken özen ve dikkati tüm davranışlarında gösterecektir. Bu bağlamda koşullu salıverilme kurumu, infazın amaçlarından biri olan hükümlülerin topluma yeniden kazandırılmasına yardımcı olan en önemli kurumlardan biridir. Ayrıca koşullu salıverilmeyle genel ve özel önleme sağlanacak, hükümlünün yeniden suç işlemesi bertaraf edilecek ve toplum suça karşı savunulacaktır.²⁶⁹

usûller, araçlar ve zihniyet doğrultusunda yerine getirilmesi esasına uyulur. İyileştirme araçları hükümlünün sağlığını ve kişiliğine olan saygısını korumasını sağlayacak usûl ve esaslara göre uygulanır.”

²⁶⁴ Özbek; İnfaz Hukuku, s. 48.

²⁶⁵ Özbek; İnfaz Hukuku, s. 49.

²⁶⁶ Demirbaş; İnfaz hukuku, s.385.

²⁶⁷ Akbulut; s.961.

²⁶⁸ Demirbaş; Ceza Hukuku Genel Hükümler, s. 717.

²⁶⁹ Akbulut; s.960.

3. KOŞULLU SALIVERİLME KURUMUNUN UYGULANMASI

3.1. Koşullu Salıverilmenin Şartları

Geçmişten günümüze kadar koşullu salıverilme 5275 sayılı CGTİHK m. 107 ve 108, 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu (TMK)²⁷⁰ m. 17, 5237 sayılı TCK ve Açık Ceza İnfaz Kurumlarına Ayrılma Yönetmeliğinin ilgili maddeleriyle düzenlenerek uygulamada son halini almıştır.

Koşullu salıverilme, ceza infaz kurumunda bulunan hükümlülerin belirli şartları yerine getirmeleri durumunda hükümlünün serbest bırakılmasını ve cezasının bir kısmını belirli koşullara tabi olarak cezaevi dışında geçirmesini sağlayan bir hukuki düzenlemedir. Bu süreç, hükümlülerin belli koşulları yerine getirmelerine dayalı olarak gerçekleşir ve topluma yeniden entegrasyon süreci desteklenir.²⁷¹

Koşullu salıverilmenin şartları; hükümlünün tutum ve davranışlarına, ceza infaz kurumundaki disiplinine, suçun niteliğine ve hükümlünün topluma olan uyumuna göre belirlenmektedir. Ayrıca koşullu salıverilme kurumunun şartları ülkeden ülkeye değişebilir.²⁷²

Koşullu salıverilmenin temel şartları arasında hükümlünün ceza infaz kurumundaki davranışlarına yönelik olumlu bir davranış sergilemesi ve disiplin kurallarına uyması bulunmaktadır.²⁷³ Ayrıca hükümlünün eğitim, meslek edinme veya rehabilitasyon programlarına katılması, topluma zarar verme potansiyeli taşıyan davranışlardan kaçınması ve mağdurlara karşı olası zararları telafi etme çabaları da koşullu salıverilmenin şartları arasında yer almaktadır. Suçun niteliği de koşullu salıverilmenin şartlarını belirlemede önemli bir etkidir.²⁷⁴ Özellikle şiddet içeren suçlardan mahkûm olan hükümlülerin koşullu salıverilme şartlarını sağlaması için daha çok risk değerlendirme sürecine tabi tutulmaları gerekebilir. Ayrıca hükümlünün topluma olan uyumu, iş bulma ve sosyal destek ağlarına erişim konuları da koşullu salıverilmenin şartlarını etkileyebilir. Koşullu salıverilmenin şartları, hükümlülerin yeniden suç işleme olasılığını azaltmaya yönelik olarak belirlenir. Bu nedenle hükümlülerin topluma uyum

²⁷⁰ Resmi Gazete tarih ve sayısı: 12.4.1991 – 20843.

²⁷¹ Akkaş; s.310.

²⁷² Kunter/Yenisey; s. 1017.

²⁷³ Atalay; İnfaz Hukuku ve İlamların İnfazı, s.27.

²⁷⁴ Avcı, Mustafa; Hürriyeti Bağlayıcı Cezalara Seçenekler, Yayınlanmamış Doktor Tezi, İstanbul Üniversitesi, 1994, s.194.

sağlamalarını destekleyici programlara katılmaları, meslek edinmeleri ve sosyal ilişkilerini düzene koymaları koşullu salıverilmenin temel şartları arasındadır.²⁷⁵

Modern ceza hukukunda mağdurların haklarının korunması ve haklarına saygı gösterilmesi kadar sanığın haklarının korunması ve ona saygı gösterilmesi önemlidir.²⁷⁶ Mülga 647 sayılı CİK m. 19'da²⁷⁷ hükümlünün koşullu salıverilmesi, mağdurun kişilik haklarının saldırıya uğraması nedeniyle zarar doğmuşsa gücü oranında tazmin etmesine bağlıydı.²⁷⁸ Mahkeme, resen veya talep üzerine, mağdurun kişilik haklarının saldırıya uğraması nedeniyle oluşan zararın kısmen veya tamamen tazminine, hükümlünün maddi durumunu değerlendirerek karar verebilmekteydi.²⁷⁹ Ödeme yapma kudreti olmayan; ancak diğer şartları yerine getiren hükümlü iyi hâlli olma, cezanın belli bir bölümünün infaz edilmesi gibi şartları yerine getirdiği takdirde koşullu salıveriliyordu.²⁸⁰ 5275 sayılı CGTİHK, koşullu salıverilmenin şahsi hak tazmini şartına bağlı tutulması uygulamasını kaldırmıştır.

3.1.1. Cezanın bir kısmının infaz kurumunda çekilmiş olması

Koşullu salıverilme kurumu ile cezanın hedeflerinin gerçekleşebilmesi için, hükmedilen hapis cezasının belli süresini ceza infaz kurumunda geçirilmesi zorunludur.²⁸¹ Hükümlünün ceza infaz kurumunda gözlemlenmesi, ıslah edilip iyi hâlligini tespit edilebilmesi, hükmedilen hapis cezasının belli süresini ceza infaz kurumunda çektilmesi ile gerçekleşir.²⁸²

Günümüzde koşullu salıverilme için gereken cezanın bir kısmının cezaevinde çekilmesi koşulunun uzunluğu konusunda tartışmalar yaşanmaktadır.²⁸³ Müddetsiz hükmün savunucuları bu konuda bir asgari sınır belirlemenin yanlış olduğunu

²⁷⁵ Centel, Nur/Zafer, Hamide; Ceza Muhakemesi Hukuku, 21. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2022, s. 869-880.

²⁷⁶ Erdoğan, Oktay; İnfaz Hukuku: Eski ve Yeni Mevzuata Göre, Acar Basım, İstanbul, 2008, s. 159.

²⁷⁷ Mülga 647 sayılı CİK m. 19: “Şartla salıverme, hükümlünün iktidarı nispetinde şahsi hakları tazmin etmesi şartına talik edilebilir.”

²⁷⁸ Demirbaş; Ceza Hukuku: Genel Hükümler, s. 669-670; Erdoğan; s. 160.

²⁷⁹ Dönmezer/Erman; s. 81-82.

²⁸⁰ Sanıvar; s. 500.

²⁸¹ Bozdağ; s.109; Karşılaştırmalı hukukta hükmedilmiş cezanın bir bölümünün infaz edilmiş olması şartıyla alakalı detaylı bilgi ve değerlendirme için bkz. Sanıvar; s. 433-454.

²⁸² Dönmezer/Erman; s. 72.

²⁸³ Koşullu salıverilmede infaz kurumunda geçirilmesi gereken süre açısından farklı görüşlerle alakalı detaylı bilgiler için bkz. Şen/Başer; Koşullu Salıverilme-Denetimli Serbestlik ve Ceza İnfaz Sorunları, s. 28-29.

düşünmektedir.²⁸⁴ Aksi yöndeki görüş böyle bir ifadenin hapis cezasının amacını yerine getirmek için gerekli olduğunu savunmaktadır.²⁸⁵ Dolayısıyla bir hükümlünün koşullu salıverilmeye hak kazanıp kazanmadığının belirlenmesine yönelik olarak belli bir süre gereklidir. Bir hükümlünün bu kurumdan yararlanabilmek için gerçek eğilimlerini gizleyebileceği ihtimali göz önüne alındığında en azından iyi hâlden sorumlu yetkililer tarafından tanınmasını ve denetlenmesini sağlayacak kadar cezaevinde kalması gerekmektedir. Cezaevi yetkililerine mahkûmları tanıma fırsatı verilmeli ve bu sağlanıncaya kadar koşullu salıverilme uygulanmamalıdır.²⁸⁶

Hükmedilen hapis cezasının, infaz kurumunda çektirilecek kısmının uzun olması koşullu salıverilme kurumundan beklenen faydayı azaltabileceği gibi; bu sürenin kısa olması cezalandırmada beklenen hedeflere ulaşmayı engelleyebilir.²⁸⁷

Koşullu salıverilme yalnızca hapis cezaları açısından geçerlidir. Hükümlü belirli bir süreyi infaz kurumunda geçirdikten sonra bu kurumdan yararlanır.²⁸⁸ İnfaz Kanunu, cezaevinde infaz edilecek belirli süreleri tanımlamaktadır. 5275 sayılı CGTİHK m. 107/2'ye²⁸⁹ göre ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına çarptırılanlar 30 sene, müebbet hapis cezasına çarptırılan 24 sene, diğer süreli hapis cezalarında ise kural olarak cezanın yarısını ceza infaz kurumunda geçirmek şartıyla koşullu salıverilme ile serbest bırakılabilir. CGTİHK m. 107/3'te²⁹⁰ hükümlünün koşullu salıverilebilmesi için cezanın ne kadarını cezaevinde geçirmesi gerektiği ayrıntılı olarak düzenlenmektedir.

5275 sayılı CGTİHK m. 107/2 ve 107/3'te koşullu salıverilmede infaz kurumunda geçirilmesi gereken süre açısından genel kural koymuştur. Aynı madde ise bazı suçlar için genel kurala istisna olan durumlara yer vermiştir.²⁹¹ 5275 sayılı CGTİHK m. 107/2'de bazı suç tiplerinde²⁹² koşullu salıverilmeden faydalanılabilesine yönelik

²⁸⁴ Şen/Başar; s. 23.

²⁸⁵ Cuhruk, Mahmut; "Şartla Salıverme", Adalet Dergisi, S. 5, 1967, s. 315.

²⁸⁶ Cuhruk; s.316.

²⁸⁷ Dönmezer/Erman; s. 73.

²⁸⁸ Özgenç; Türk Ceza Hukuku: Genel Hükümler, s. 774.

²⁸⁹ 5275 sayılı CGTİHK m. 107/2: "Ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına mahkûm edilmiş olanlar otuz yılını, müebbet hapis cezasına mahkûm edilmiş olanlar yirmidört yılını, diğer süreli hapis cezalarına mahkûm edilmiş olanlar cezalarının yarısını infaz kurumunda çektikleri takdirde, koşullu salıverilmeden yararlanabilirler. (Ek cümleler:14/4/2020-7242/48 md.) Ancak, ..."

²⁹⁰ 5275 sayılı CGTİHK m. 107/3: "Koşullu salıverilme için infaz kurumunda geçirilmesi gereken süre; a) Birden fazla ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına veya ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası ile müebbet hapis cezasına mahkûmiyet hâlinde otuzaltı, b) Birden fazla müebbet hapis cezasına mahkûmiyet hâlinde otuz, c) Bir ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası ile süreli hapis cezasına mahkûmiyet hâlinde en fazla otuzaltı, d) Bir müebbet hapis cezası ile süreli hapis cezasına mahkûmiyet hâlinde en fazla otuz, e) Birden fazla süreli hapis cezasına mahkûmiyet hâlinde en fazla yirmisekiz, Yıldır."

²⁹¹ Gündüz; s.394.

²⁹² 5275 sayılı CGTİHK m. 107/2: "...Ancak, Türk Ceza Kanununun; a) Kasten öldürme suçlarından (madde 81, 82 ve 83) süreli hapis cezasına mahkûm olanlar, b) Neticesi sebebiyle ağırlaştırılmış yaralama suçundan

olarak cezanın 2/3'ünü ceza infaz kurumunda geçirmek şartını aramıştır. Koşullu salıverilmeden faydalanabilmek için infaz kurumunda geçirilmesi gereken sürenin diğer istisnası ise 3713 sayılı TMK'nın 17. maddesinde²⁹³ yer almaktadır. 3713 sayılı TMK m. 17'ye göre Kanun kapsamında yer alan suçlardan mahkûm olanlar için koşullu salıverilme ve denetimli serbestlik tedbirinin uygulanması bakımından 5275 sayılı CGTİHK m. 107/4 ve 108 hükümleri uygulanır ancak; süreli hapis cezaları bakımından düzenlenen koşullu salıverilme oranı dörtte üçtür.

Mahkûmlar kural olarak hapis cezasının süresine bakılmaksızın koşullu salıverilme hakkına sahiptir. Kanunumuza göre kısa süreli hapis cezaları için hükümlünün asgari süreyi cezaevinde geçirmesi şartıyla koşullu salıverilmesi mümkündür.²⁹⁴

Ceza infaz kurumunda kendisine verilen cezayı çeken hükümlünün koşullu salıverilmeden yararlanabilmesi için aldığı cezanın belli bir süresini çekmiş olması gerekir. Koşullu salıverilme için cezaevinde geçirilmesi gereken süre, her ne kadar hükümlünün özgürlük umudunda önemli bir faktör olsa da koşullu salıverilmenin koşulları arasında ikinci planda değerlendirilmelidir. Esas olarak koşullu salıverilme öncesi hazırlıklara dikkat ederek; oransal bir değerlendirme üzerinden tartışma

(madde 87, fıkra iki, bent d) süreli hapis cezasına mahkûm olanlar, c) İşkence suçundan (madde 94 ve 95) ve eziyet suçundan (madde 96) süreli hapis cezasına mahkûm olanlar, d) Cinsel saldırı (madde 102, ikinci fıkra hariç), reşit olmayanla cinsel ilişki (madde 104, ikinci ve üçüncü fıkra hariç) ve cinsel taciz (madde 105) suçlarından süreli hapis cezasına mahkûm olanlar, e) Cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçlardan (madde 102, 103, 104 ve 105) hapis cezasına mahkûm olan çocuklar, f) Özel hayata ve hayatın gizli alanına karşı suçlardan (madde 132, 133, 134, 135, 136, 137 ve 138) süreli hapis cezasına mahkûm olanlar, g) Uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti suçundan (madde 188) hapis cezasına mahkûm olan çocuklar, h) Devlet sırlarına karşı suçlar ve casusluk suçlarından (madde 326 ilâ 339) süreli hapis cezasına mahkûm olanlar, cezalarının üçte ikisini infaz kurumunda çektikleri takdirde, koşullu salıverilmeden yararlanabilirler. Ayrıca, suç işlemek için örgüt kurmak veya yönetmek ya da örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenen suçlar ile Terörle Mücadele Kanunu kapsamına giren suçlardan mahkûm olan çocuklar ile 1/1/1983 tarihli ve 2937 sayılı Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Milli İstihbarat Teşkilatı Kanunu kapsamına giren suçlardan mahkûm olanlar hakkında koşullu salıverilme oranı üçte iki olarak uygulanır. (3) Koşullu salıverilme için infaz kurumunda geçirilmesi gereken süre; a) Birden fazla ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına veya ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası ile müebbet hapis cezasına mahkûmiyet hâlinde otuzaltı, b) Birden fazla müebbet hapis cezasına mahkûmiyet hâlinde otuz, c) Bir ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası ile süreli hapis cezasına mahkûmiyet hâlinde en fazla otuzaltı, d) Bir müebbet hapis cezası ile süreli hapis cezasına mahkûmiyet hâlinde en fazla otuz, e) Birden fazla süreli hapis cezasına mahkûmiyet hâlinde en fazla yirmisekiz, Yıldır.”

²⁹³ 3713 sayılı TMK m. 17: “Bu Kanun kapsamına giren suçlardan mahkûm olanlar hakkında, koşullu salıverilme ve denetimli serbestlik tedbirinin uygulanması bakımından 13/12/2004 tarihli ve 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanunun 107 nci maddesinin dördüncü fıkrası ile 108 inci maddesi hükümleri uygulanır. Ancak, süreli hapis cezaları bakımından düzenlenen koşullu salıverilme oranı, dörtte üç olarak uygulanır.”

²⁹⁴ Özgenç; Türk Ceza Hukuku: Genel Hükümler, s. 627-630.

yürütülerek iyi hâlin tespiti ve kriminolojik tehlike değerlendirmesine öncelik verilmelidir.²⁹⁵

3.1.1.1. Adi suçlar bakımından

7242 sayılı Kanunla²⁹⁶ infaz rejiminde önemli değişiklikler olmuş²⁹⁷ ve koşullu salıverilme kurumu bakımından da çeşitli yenilikler getirilmiştir. Bu konuda 7242 sayılı Kanunla yapılan değişiklikle koşullu salıverilme için cezaevinde geçirilmesi gereken süreye ilişkin oran tekrar düzenlenmiştir. Aslında 5275 sayılı CGTİHK m. 107'de 7242 sayılı Kanun m. 48'de yapılmış olan değişiklik ile 2. fıkradaki temel oran olan üçte iki, yarı olarak değiştirilmiştir.²⁹⁸ Böylece hapis cezasına çarptırılan kişilerin koşullu salıverilmeden önce cezaevinde geçirmesi gereken süre, cezalarının yarısı kadar olacak şekilde düzenlenmiştir. Diğer taraftan 5275 sayılı CGTİHK geçici m. 6'da²⁹⁹ değişikliğe

²⁹⁵ Özgenç, İzzet/Şahin, Cumhur (Ed.); İnfaz Hukuku, 5. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2022, s. 129-131.

²⁹⁶ Resmi Gazete tarih ve sayısı: 15.04.2020 - 31100.

²⁹⁷ 7242 sayılı Kanunla birlikte gerçekleştirilen değişiklikler ile ilgili ayrıntılı değerlendirmeler için bkz. Aksoy Rétornaz, E. Eylem (Editör); 7242 Sayılı Kanunla Yapılan Değişikliklere İlişkin Değerlendirmeler, Türk Ceza Hukuku Derneği Tarafından Hazırlanan Rapor, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2021; Akdeniz/Elveriş/Alpan; s. 211-246; Demirbaş; 7242 Sayılı Kanun ve Dolaylı Af, s. 387-406; Atalay, Osman; “7242 Sayılı Yeni İnfaz Yasasının Getirdikleri”, Terazi Hukuk Dergisi, C. 15, S. 166, 2020, s. 1234-1248; Özbek, Veli Özer; “Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi Hakkındaki Değerlendirmelerimiz”, Ceza Hukuku Dergisi, C. 15, S. 42, 2020, s. 301-312.

²⁹⁸ Bozdağ; s.122.

²⁹⁹ 5275 sayılı CGTİHK Geçici Madde 6: “(1) 30/3/2020 tarihine kadar işlenen suçlar bakımından; 26/9/2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun kasten öldürme suçları (madde 81, 82 ve 83), üstsoya, altsoya, eşe veya kardeşe ya da beden veya ruh bakımından kendisini savunamayacak durumda bulunan kişiye karşı işlenen kasten yaralama ve neticesi sebebiyle ağırlaşmış yaralama suçları, neticesi sebebiyle ağırlaşmış yaralama suçu (madde 87, fıkra iki, bent d), işkence suçu (madde 94 ve 95), eziyet suçu (madde 96), cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçlar (madde 102, 103, 104 ve 105), özel hayata ve hayatın gizli alanına karşı suçlar (madde 132, 133, 134, 135, 136, 137 ve 138), uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti suçu (madde 188) ve İkinci Kitap Dördüncü Kısım Dördüncü, Beşinci, Altıncı ve Yedinci Bölümünde tanımlanan suçlar ile 12/4/1991 tarihli ve 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu kapsamına giren suçlar hariç olmak üzere, 105/A maddesinin birinci fıkrasında yer alan “bir yıl”lık süre, “üç yıl” olarak uygulanır. (2) 30/3/2020 tarihine kadar işlenen suçlar bakımından, Türk Ceza Kanununun kasten öldürme suçları (madde 81, 82 ve 83), cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçlar (madde 102, 103, 104 ve 105), özel hayata ve hayatın gizli alanına karşı suçlar (madde 132, 133, 134, 135, 136, 137 ve 138) ve İkinci Kitap Dördüncü Kısım Dördüncü, Beşinci, Altıncı ve Yedinci 72 25/12/2015 tarihli ve 6655 sayılı Kanunun 5 inci maddesiyle bu maddenin birinci fıkrasında yer alan “31/12/2015” ibaresi “31/12/2020” şeklinde değiştirilmiştir. Bölümünde tanımlanan suçlar ile Terörle Mücadele Kanunu kapsamına giren suçlar hariç olmak üzere; a) Sıfır-altı yaş grubu çocuğu bulunan kadın hükümlüler ile yetmiş yaşını bitirmiş hükümlüler hakkında 105/A maddesinin üçüncü fıkrasında yer alan “iki yıl”lık süre, “dört yıl” olarak uygulanır. b) Maruz kaldığı ağır bir hastalık, engellilik veya kocama nedeniyle hayatını yalnız idame ettiremeyen altmışbeş yaşını bitirmiş hükümlülerin koşullu salıverilmeleri için ceza infaz kurumlarında geçirmeleri gereken süreler, azami süre sınırına bakılmaksızın 105/A maddesinde düzenlenen denetimli serbestlik tedbiri uygulanmak suretiyle infaz edilebilir. Ağır hastalık, engellilik veya kocama hâli, Adalet Bakanlığınca belirlenen tam teşekküllü hastanelerin sağlık kurullarınca veya Adli Tıp Kurumunca düzenlenen bir raporla belgelendirilir. (3) Birinci ve ikinci fıkra hükümleri, iyi hâlli olmak koşuluyla kapalı

gidilmiş³⁰⁰, CGTİHK m. 105/A hükmündeki denetimli serbestlik süresiyle CGTİHK m. 107 hükmündeki koşullu salıverilme kurumları bakımından bazı ciddi değişiklikler söz konusu maddeye göre düzenlenmiştir.³⁰¹ İnfaz rejiminde temel düzenleme bu olmasına rağmen 7242 sayılı Kanunla önemli bazı istisnalar da getirilmiştir. Genel olarak iki ana başlıkta toplanan istisnaların ilk kısmının cezaevinde geçirilen sürenin hapis cezasının üçte ikisi kadar olan suçlar olduğu görülmektedir. İkinci kısım ise uygulanacak oranın dörtte üç olduğu suçlardan oluşmaktadır.

5275 sayılı CGTİHK m. 107'ye eklenen cümlelere göre kasten öldürme (TCK m. 81), kasten öldürmenin nitelikli hâli (TCK m. 82) ve kasten öldürme suçunun ihmali davranışla işlenmesi (TCK m. 83) suçlarında kurumda mecburi geçirilen süre cezanın üçte ikisi şeklinde olmaktadır. Koşullu salıverilme oranının üçte iki olarak uygulanacağı diğer suçlar şunlardır: TCK m. 87/2 (d)'de düzenlenen neticesi sebebiyle ağırlaştırılmış yaralama, TCK m. 94 ile 95'te düzenlenen işkence ile neticesi sebebiyle ağırlaştırılmış işkence suçu, TCK m. 96'da düzenlenen eziyet suçu, TCK m. 102'de düzenlenen cinsel saldırı suçu, TCK m. 104'de düzenlenen reşit olmayan ile cinsel ilişki suçunun basit hali, TCK m. 105'te düzenlenen cinsel taciz suçu, TCK m. 132 ve 138 arasında düzenlenen özel hayata ve hayatın gizli alanına karşı suçlar, TCK m. 326 ve 339 arasındaki devlet sırlarına karşı suçlarla casusluk suçlarından hapis cezası alan kişiler, Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Milli İstihbarat Teşkilatı Kanunundaki suçlardan hükümlü olanların³⁰², hükümlülük müddetinin 2/3'ünü infaz kurumunda geçirmesi lazımdır. 5275 sayılı CGTİHK m. 108/8'e göre çocuğa karşı işlenen suç nedeniyle ağırlaştırılmış müebbet ya da müebbet hapis cezasına çarptırılmış olan hükümlünün koşullu salıverilmesine yönelik olarak CGTİHK m. 108/1'de bulunan koşullu salıverilme süreleri uygulanır.³⁰³

5237 sayılı TCK m. 102/2'de düzenlenen vücuda organ ya da başka bir cisim sokularak oluşan cinsel saldırı, TCK m. 103'te düzenlenen çocukların cinsel istismarı, TCK m. 104/2 ile 3'te düzenlenen reşit olmayan ile cinsel ilişki suçunun nitelikli hâli³⁰⁴, TCK m. 188'de düzenlenen uyuşturucu ya da uyarıcı madde imali ve ticareti suçlarından

ceza infaz kurumlarında bulunan hükümlüler hakkında da uygulanır. (4) 30/3/2020 tarihine kadar işlenen suçlar bakımından, tabi olduğu infaz rejimine göre belirlenen koşullu salıverilme süresinin hesaplanmasında, hükümlünün onbeş yaşını dolduruncaya kadar ceza infaz kurumunda geçirdiği bir gün, üç gün; onsekiz yaşını dolduruncaya kadar ceza infaz kurumunda geçirdiği bir gün, iki gün olarak dikkate alınır.”

³⁰⁰ Yetgin, Feridun; Şemalî Pratik İnfaz Hukuku El Kitabı, 2. Baskı, Adalet Yayınevi, 2021, s.670.

³⁰¹ Özgenç; s. 774.

³⁰² Akbulut; s. 964.

³⁰³ Özgenç; s. 777.

³⁰⁴ Taner, Fahri Gökçe; “6545 Sayılı Kanun Cinsel Saldırı ve Cinsel Taciz Suçlarına Ne Getirdi? Ne Getirebildi?”, TBBD, Özel Sayı, 2017, s. 85.

birinden hükümlü olan mükerrirlerin daha ağır bir infaz rejimine tabi tutulduğu ve süreli hapis cezalarında koşullu salıverilme oranının 3/4 şeklinde uygulanacağı düzenlenmiştir. Koşullu salıverilme oranının 3/4 olarak uygulanacağı diğer suçlar şunlardır: TMK çerçevesindeki terör suçları, TCK m. 302 ile 325 arasındaki devletin güvenliğine, anayasal düzene ve bu düzenin işleyişine ve milli savunmaya karşı işlenen suçlardır.

Sonuç olarak suç tipleri bakımından üç farklı koşullu salıverilme oranının düzenlenmesi karmaşıklığı artırmış ve anlaşılması zor bir infaz rejimine neden olmuştur.³⁰⁵

3.1.1.2. Çocuk mahkûmlar bakımından

Çocuk mahkûmların koşullu salıverilmesi daha derin ve spesifik bir inceleme gerektirmektedir. Çocukların koşullu salıverilmesi 5275 sayılı CGTİHK’te ayrıca ele alınmamaktadır. CGTİHK 107. maddede özellikle belirli suçlardan dolayı çocukların koşullu salıverilmesinden bahsedilerek çocukların koşullu salıverilme oranları belirtilmiştir. Öte yandan kanun koyucu, suça karışan çocukların işlediği bazı suçlar için aynı suçu işleyen yetişkin bireylere uygulanmakta olan infaz sisteminden daha hafif bir sistemin uygulanmasını ve bunun sonucunda koşullu salıverilme sürelerinin düşürülmesi uygulamasına geçmiştir.

İlk olarak koşullu salıverilme için hükümlülük süresinin 3/4 olarak cezaevinde geçirilmesi durumunda çocuk mahkûmlara yer verilmemiştir. Çocuk mahkûmların koşullu salıverilme için infaz kurumunda geçirilmesi gereken oranlar hükmolunan cezanın 2/3’ü ve yarısıdır. Çocuk mahkûmlar için ana kural sürenin yarısını infaz kurumunda geçirmektir. Bu durumun istisnası yani koşullu salıverilme için 2/3’lük oran uygulanacak durumlar şu şekildedir: Kasten öldürme (TCK m. 81, 82, 83), TCK m. 87/2-d bendindeki neticesinden dolayı ağırlaştırılmış yaralama suçu, işkence (TCK m. 94 ve 95), eziyet (TCK m. 96), özel hayata ve hayatın gizli alanlarına karşı işlenen suçlar (TCK m. 132, 138), devletin sırlarına karşı suçlarla casusluk suçları (TCK m. 326, 339), suç işlemek üzere örgüt kurmak ya da yönetmek veya örgütün faaliyetiyle ilişkili olarak işlenmiş olan suçlar, 2937 sayılı Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Milli İstihbarat Teşkilatı Kanunu kapsamındaki suçlar, uyuşturucu veya uyarıcı madde imali ve ticareti suçları

³⁰⁵ Centel/Zafer/Çakmut; s. 674-675.

(TCK m. 188), 3713 sayılı TMK çerçevesindeki terör suçlarından hükümlü olan çocuklar için 2/3 oranı uygulanacaktır.³⁰⁶

3.1.1.3. Terör suçları bakımından

Terör suçları, toplumda büyük bir endişe yaratan ve ciddi sonuçları olan suçlardır.³⁰⁷ Terör suçları; genellikle sivil halkı korkutmak, hükümeti devirmek veya politik amaçlar için şiddet kullanmak amacıyla işlenen suçlardır. Bu tür suçlar, toplumun güvenliğini ve istikrarını ciddi şekilde tehdit etmektedir.³⁰⁸ Koşullu salıverilme ise ceza infaz sisteminin bir parçası olarak suçluların cezaevinden erken tahliye edilmesini sağlayan bir mekanizmadır; ancak terör suçlarına karışan kişilerin koşullu salıverilme konusunda özel bir durumu vardır. Terör suçlarına karışan kişilerin koşullu salıverilme süreci daha titiz bir şekilde incelenmekte ve bu kişilerin topluma geri dönüşleri daha dikkatli bir şekilde planlanmaktadır. Terör suçlarına karışan kişilerin koşullu salıverilme sürecinde toplumun güvenliği ve kamu düzeni göz önünde bulundurulur. Bu kişilerin yeniden suç işleme riskleri ve topluma entegrasyonları titizlikle değerlendirilir. Ayrıca terör suçlarına karışan kişilerin koşullu salıverilme sürecinde toplumda infial yaratma potansiyelleri de göz önünde bulundurulur. Terör suçlarına karışan kişilerin koşullu salıverilme süreci, adalet duygusunun yanı sıra toplumun güvenliğini ve istikrarını koruma amacını taşır. Bu süreçte adalet ve güvenlik dengesi gözetilerek terör suçlarına karışan kişilerin koşullu salıverilme şartları titizlikle belirlenmekte ve denetlenmektedir.³⁰⁹

3713 sayılı TMK m. 3'te düzenlenen terör suçlarıyla m. 4'teki suç işlemek üzere kurulan bir terör örgütünün faaliyeti kapsamında işlenen suçlardan mahkûm olanlar hakkında koşullu salıverilmenin nasıl uygulanacağı 3713 sayılı TMK m. 17'de³¹⁰ düzenlenmiştir.

³⁰⁶ Akbulut; s. 964.

³⁰⁷ Turinay, Faruk; "Ceza Hukukunda Terör Örgütü Kavramı", TBB Dergisi, S. 116, 2016, s. 43-44.

³⁰⁸ 3713 sayılı TMK m. 1: "Terör; cebir ve şiddet kullanarak; baskı, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle, Anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerini, siyasî, hukukî, sosyal, laik, ekonomik düzeni değiştirmek, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletinin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek, Devlet otoritesini zaafa uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini veya genel sağlığı bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü suç teşkil eden eylemlerdir."

³⁰⁹ Şen/Başar; s. 461-468.

³¹⁰ 3713 sayılı TMK m. 17: "Bu Kanun kapsamına giren suçlardan mahkûm olanlar hakkında, koşullu salıverilme ve denetimli serbestlik tedbirinin uygulanması bakımından 13/12/2004 tarihli ve 5275 sayılı

5275 sayılı CGTİHK m. 107/4'e göre terör suçları doğrultusunda hükümlünün koşullu salıvermeden yararlanabilmesi için cezaevinde geçirilmesi gereken süre 3/4 olarak belirlenmiştir. 3713 sayılı TMK m. 17'ye göre; terör suçları açısından CGTİHK m. 107/4 bulunan örgütlü suçlarla ilgili düzenleme, CGTİHK m. 108'de bulunan mükerrirlere ve kimi suç faillerine has infaz rejimiyle ilgili hüküm uygulanacaktır. 7242 sayılı Kanun değişikliğiyle önce temel kural gevşetilerek yarı oran kabul edilmiş, örgütlü ve mükerrir suçlar için ise mevcut 2/3 temel oran kuralı getirilerek bir ekleme yapılmıştır. Öte yandan terör suçları bu eklemenin dışında tutularak daha önce geçerli olan 3/4 oranı muhafaza edilmiştir.

Terör suçları için koşullu salıverilme oranlarının uygulanmasıyla ilgili en önemli sorunlardan biri, terör suçuyla aynı anda meydana geldiği iddia edilen TMK m. 4 çerçevesindeki bir suçun cezasının TMK m. 5'e dayalı olarak artırılmasına bağlı olarak sanık hakkında ilave olarak TCK m. 314'e göre terör örgütü üyeliği suçlamasından hüküm kurulması olarak ifade edilmiştir.³¹¹

3.1.1.4. Örgütlü suçlar bakımından

Birinci istisna grup kapsamındaki suç türü 5275 sayılı CGTİHK m. 107/4'te³¹² belirtilen örgüt faaliyetiyle³¹³ işlenen suçlar ve suç işlenmesi için örgüt kurmak veya

Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanunun 107 nci maddesinin dördüncü fıkrası ile 108 inci maddesi hükümleri uygulanır. (Ek cümle:14/4/2020-7242/65 md.) Ancak, süreli hapis cezaları bakımından düzenlenen koşullu salıverilme oranı, dörtte üç olarak uygulanır. Tutuklu veya hükümlü iken firar veya ayaklanma suçundan mahkûm edilmiş bulunanlar ile disiplin cezası olarak üç defa hücre hapsi cezası almış olanlar, bu disiplin cezaları kaldırılmış olsa bile şartla salıverilmeden yararlanamazlar. Bu Kanun kapsamına giren suçlardan mahkûm olanlar, hükümlerinin kesinleşme tarihinden sonra bu Kanunun kapsamına giren bir suçu işlemeleri halinde, şartla salıverilmeden yararlanamazlar. Ölüm cezaları, 14/7/2004 tarihli ve 5218 sayılı Kanunun 1 inci maddesi ile değişik 3/8/2002 tarihli ve 4771 sayılı Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanunla müebbet ağır hapis cezasına dönüştürülen terör suçluları ile ölüm cezaları ağırlaştırılmış müebbet ağır hapis cezasına dönüştürülen veya ağırlaştırılmış müebbet ağır hapis cezasına mahkûm olan terör suçluları koşullu salıverilme hükümlerinden yararlanamaz. Bunlar hakkında ağırlaştırılmış müebbet ağır hapis cezası ölünceye kadar devam eder.”

³¹¹ İnce; Uygulamadan Yazışma Örnekleri ile Koşullu Salıverilme ve Denetimli Serbestlikle Tahliye, s. 391-397.

³¹² CGTİHK m. 107/4'te yer alan “3/4” ibaresi 14/4/2020 tarihli ve 7242 sayılı Kanunun 48. maddesiyle “2/3” şeklinde değiştirmiştir.

³¹³ 5237 sayılı TCK m. 220 gerekçesi şu şekildedir: “Suç işlemek için örgüt kurulması bir somut tehlike suçudur. Her ne kadar en az iki kişinin belli amaç etrafında suç işlemek üzere devamlı surette fiilen birleşmesi suretiyle örgüt meydana gelebilirse de; kurulan örgüt, güdülen amaç bakımından somut bir tehlike oluşturmaz. Bu nedenle, örgütün yapısı, sahip bulunduğu üye sayısı ile araç ve gereç bakımından, amaçlanan suçları işlemeye elverişli olması aranmalıdır. Bu bakımdan, örneğin sadece üç kişinin bir araya gelmesi, devletin ülke bütünlüğünü bozmaya yönelik suçları işleme açısından somut bir tehlike taşımayabilir; buna karşılık, ekonomik çıkar sağlamaya yönelik suçlar açısından elverişli olabilir.”; İnce, Kadir; Türk Ceza Hukuku'nda Örgütlü Suçluluk ve Silahlı Terör Örgütü, ERÜHFD, C. 15, S. 1, 2020, s. 246.

yönetmek suçlarıdır.³¹⁴ Bu suçlardan dolayı hapis cezası verilmesi hâlinde kararlaştırılan cezanın 2/3'ünün infaz kurumunda infaz edilmesi hâlinde hükümlü koşullu salıverilebilir.³¹⁵ Süreli hapis cezalarına ilişkin olarak CGTİHK m. 107'nin ilk haline göre daha az bir ceza öngören; ancak ilgili suçlardan dolayı müebbet hapis veya ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası verilmesi hâlinde geçirilmesi gereken süreyi değiştirmeyen bu düzenlemeye 7242 sayılı Kanunla ilave yapılmıştır. Kanunda bu ağırlıktaki bir suç için infaz sisteminde daha yüksek bir koşullu salıverilme oranı öngörülmesi hâlinde koşullu salıverilme tarihinin daha yüksek olan oran uygulanarak belirleneceği şeklinde değişiklik yapılmıştır. Örgütlü suçlara yönelik olarak daha yüksek bir oran olan 2/3 oranının getirilmesinin yanı sıra birden fazla suçtan mahkûm olanlar için uygulanacak azami ceza süresine ilişkin temel kuraldan daha katı bir düzenleme getirilmiştir. 5275 sayılı CGTİHK'nin uygulamaya konulduğu ilk döneme göre örgütlü suçlara uygulanan 3/4 oranı düşürülerek 2/3'e indirilmiştir. Birden fazla suçtan mahkûmiyet durumunda ise azami süre değişmemiştir.

Örgütlü suçlar bakımından kanun koyucu, çocuklar bakımından bu suçlardan süreli hapis cezasına hükmolunması halini farklı biçimde düzenlemiştir. 7242 sayılı Kanun m. 48'e göre koşullu salıverilme için ana kural hükümlülük süresinin yarısı şeklinde değiştirilmiştir. Dördüncü fıkra yapılan değişiklikle örgütlü suçlarda koşullu salıverilme oranının 2/3 olarak uygulanacağı ifade edilmiştir. Aynı zamanda örgütlü suçlardan hapis cezası alan çocuklar için uygulanacak koşullu salıverilme oranı CGTİHK m. 107/2 hükmüne ilave edilen düzenlemede yer almıştır ve örgütlü suçlar açısından çocuklar için uygulanacak oran da 2/3 olarak yetişkinlerle aynı şekilde ifade edilmiştir. CGTİHK m. 107/2'deki düzenlemeyle benzerlik gösteren CGTİHK 107. maddesinin 4. fıkrasının sonunda bulunan düzenlemenin çocuklar için uygulanmayacak olması

³¹⁴ 5275 sayılı CGTİHK m. 107/4: “Suç işlemek için örgüt kurmak veya yönetmek ya da örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenen suçtan dolayı mahkûmiyet hâlinde; ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına mahkûm edilmiş olanlar otuzaltı yılını, müebbet hapis cezasına mahkûm edilmiş olanlar otuz yılını, süreli hapis cezasına mahkûm edilmiş olanlar cezalarının üçte ikisini infaz kurumunda çektikleri takdirde, koşullu salıverilmeden yararlanabilirler. (Ek cümle:14/4/2020-7242/48 md.) Koşullu salıverilme oranı üçte ikiden fazla olan suçlar bakımından ise tabi oldukları koşullu salıverilme oranı uygulanır. Ancak, bu süreler;a) Birden fazla ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına veya ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası ile müebbet hapis cezasına mahkûmiyet hâlinde kırk, b) Birden fazla müebbet hapis cezasına mahkûmiyet hâlinde otuzdört, c) Bir ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası ile süreli hapis cezasına mahkûmiyet hâlinde en fazla kırk, d) Bir müebbet hapis cezası ile süreli hapis cezasına mahkûmiyet hâlinde en fazla otuzdört, e) Birden fazla süreli hapis cezasına mahkûmiyet hâlinde en fazla otuziki, Yıldır. (Ek cümle:22/7/2010 - 6008/9 md.) Bu fıkra hükümleri çocuklar hakkında uygulanmaz.”

³¹⁵ Bodur, Nurullah/Özkul, Eshat; Uygulamada Terör Örgütü ve Terör Suçları, Seçkin Hukuk, Ankara, 2022, s. 48.

kuralının neden muhafaza edildiği anlaşılamamıştır.³¹⁶ Madde gerekçesinde de konuya ilişkin bir açıklama mevcut değildir.

Suç işlemek amacıyla kurulan örgüte bilerek yardım eden ancak; örgüt üyesi olmayanlar da 3713 sayılı Kanun m. 17/1'e göre cezalandırılır.³¹⁷

3.1.1.5. Mükerrirler bakımından

Bir suç işledikten sonra hakkında verilen mahkûmiyet hükmü kesinleşen kişinin tekrar suç işlemesi durumuna tekerrür denir. Bazı yazarlar kanunla düzenlendiği yere atıfta bulunarak bunun bir güvenlik tedbiri olduğunu savunurken³¹⁸ diğer bir görüş ise kurumun infaz kurumu olduğunu öne sürmektedir.³¹⁹ Ayrıca öğretide suçun tekrarının hem maddi ceza hukukunu hem de infaz hukukunu aynı anda ilgilendirdiğini belirten görüşler bulunmaktadır.³²⁰

5237 sayılı TCK m. 58/1'de³²¹ önceden işlenen suç nedeniyle verilen hükmün kesinleşmesinin ardından yeni suçun işlenmesi durumunda, cezanın infazı gerekmeksizin tekerrür hükümlerinin uygulanacağı ifade edilmiştir. Sonraki suça ilişkin seçimlik olarak hapis cezası ve adli para cezası öngörülmüşse, hapis cezasına karar verilir. Ayrıca suçu işlediğinde 18 yaşını doldurmamış kişiler hakkında tekerrür hükümleri uygulama alanı bulmaz. Kabul edilen sisteme göre, tekerrür söz konusu olduğunda failin cezası arttırılabileceği³²² gibi, mükerrirlere özgü bir infaz sistemi uygulayarak cezanın koşullarının ağırlaştırılması ve infazın sona ermesinden sonra birtakım tedbirlere hükmedilmesi söz konusu olabilecektir.³²³ Koşullu salıverilme onarıcı adalet yaklaşımı çerçevesinde hükümlülerin sosyal hayata uyumunu sağlama hedefleri dikkate alındığında

³¹⁶ Yetgin; s.724.

³¹⁷ “Silahlı terör örgütüne yardım suçundan mahkûmiyetine hükmolunan sanığın cezasının 3713 sayılı Kanunun 17. maddesi uyarınca 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanunun 107'nci maddesinin dördüncü fıkrası ile 108'inci maddesi hükümlerine göre infaz edileceği gözetilmeden, sadece örgüt mensubu suçlular hakkında uygulama imkanı bulunan TCK'nın 58/9. maddesinin örgüt mensubu olmayan sanık bakımından tatbikine karar verilmesi..”, Y. 16. CD, 13.09.2018, E. 2018/2903, K. 2018/2576, <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/pf/sorgula.xhtml> (Erişim Tarihi: 02.05.2024).

³¹⁸ Evik, Vesile Sonay; “Suç İşlemek Amacıyla Örgütlenme Suçu”, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, C. 19, S. 2, 2013, s. 667-697.

³¹⁹ Artuk/Gökçen; Ceza Hukuku Genel Hükümler, s. 1023.

³²⁰ Altunç, Mehmet Sinan; Ceza Hukukunda Tekerrür, Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2010, s.69.

³²¹ 5237 sayılı TCK m. 58/1: “Önceden işlenen suçtan dolayı verilen hüküm kesinleştikten sonra yeni bir suçun işlenmesi halinde, tekerrür hükümleri uygulanır. Bunun için cezanın infaz edilmiş olması gerekmez.”

³²² İçel; s. 764.

³²³ Centel/Zafer/Çakmut; s. 612.

tekerrür halinde işlenen suçu önleyici etkisi, bu kurumun mükerrirler için yeniden inceleme yapılması gerektiği sonucunu doğurmuştur.

Bazı özel suçluların ve tekerrüren suç işleyenlerin infaz sistemi, 5275 sayılı CGTİHK m. 108’de düzenlenmiştir.³²⁴ Buna göre mükerrirler hakkında koşullu salıverilme ertelemeli olarak uygulanır. 5275 sayılı TCK’nın yürürlüğe girmesiyle mükerrirlerin daha sert infaz rejimine tabi tutularak daha uzun süre sonunda serbest bırakılmasına karar verilmiştir. Bu süre hem süreli hem de müebbet ve ağırlaştırılmış müebbet hapis cezaları için kabul edilmiştir. 7242 sayılı Kanun tekerrür halinde işlenen suçlarda da infaz sistemi bakımında değişiklik yaparak tekerrüren suç işleyenlerin koşullu salıverilebilmesi için cezaevinde daha uzun süre kalmasını sağlayan 2/3 oranını hayata

³²⁴ 5275 sayılı CGTİHK m. 108: “(1) Tekerrür hâlinde işlenen suçtan dolayı mahkûm olunan; a) Ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasının otuzdokuz yılının, b) Müebbet hapis cezasının otuzüç yılının, c) (Ek:14/4/2020-7242/49 md.) Birden fazla süreli hapis cezasına mahkûmiyet hâlinde en fazla otuziki yılının, d) Süreli hapis cezasının üçte ikisinin, İnfaz kurumunda iyi hâlli olarak çekilmesi durumunda, koşullu salıverilmeden yararlanılabilir. (Ek cümle:14/4/2020-7242/49 md.) Ancak, koşullu salıverilme oranı üçte ikiden fazla olan suçlar bakımından tabi oldukları koşullu salıverilme oranı uygulanır.

(2) Tekerrür nedeniyle koşullu salıverme süresine eklenecek miktar, tekerrüre esas alınan cezanın en ağırından fazla olamaz.

(3) İkinci defa tekerrür hükümlerinin uygulanması durumunda, hükümlü koşullu salıverilmez. (Ek cümle:14/4/2020-7242/49 md.) Hükümlü hakkında ikinci defa tekerrür hükümlerinin uygulanacağı hükümde belirtilir.

(4) İnfaz hâkimi, mükerrir hakkında cezanın infazının tamamlanmasından sonra başlamak ve bir yıldan az olmamak üzere denetim süresi belirler.

(5) Tekerrür dolayısıyla belirlenen denetim süresinde, koşullu salıverilmeye ilişkin hükümler uygulanır.

(6) İnfaz hâkimi, mükerrir hakkında denetim süresinin uzatılmasına karar verebilir. Denetim süresi en fazla beş yıla kadar uzatılabilir.

(7) (Ek: 18/6/2014-6545/82 md.) Cezanın infazı tamamlandıktan sonra devam eden denetim süresi içinde, bu madde hükümlerine göre kendilerine yüklenen yükümlülüklerle ve yasaklara aykırı hareket eden mükerrirler, infaz hâkimi kararı ile disiplin hapsine tabi tutulur. Disiplin hapsinin süresi on beş günden az ve üç aydan fazla olamaz.

(8) (Ek: 18/6/2014-6545/82 md.) Çocuğa karşı işlenen bir suçtan dolayı ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına veya müebbet hapis cezasına mahkûmiyet hâlinde birinci fıkradaki koşullu salıverilme süreleri uygulanır.

(9) (Ek: 18/6/2014-6545/82 md.) Birinci fıkradaki koşullu salıverme süreleri, 26/9/2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 102 nci maddesinin ikinci fıkrasında tanımlanan cinsel saldırı suçundan, 103 üncü maddesinde tanımlanan çocukların cinsel istismarı suçundan, 104 üncü maddesinin ikinci ve üçüncü fıkrasında tanımlanan reşit olmayanla cinsel ilişki suçundan, 188 inci maddesinde tanımlanan uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti suçundan dolayı hapis cezasına mahkûm olanlar hakkında da uygulanır. (Ek cümle:14/4/2020-7242/49 md.) Ancak, süreli hapis cezaları bakımından koşullu salıverilme oranı, dörtte üç olarak uygulanır. 188 inci madde hariç olmak üzere bu suçlardan dolayı hapis cezasına mahkûm olanlar hakkında, cezanın infazı sırasında ve koşullu salıverildikleri takdirde denetim süresi içinde, aşağıdaki tedavi veya yükümlülüklerden bir veya birkaçına infaz hâkimi tarafından karar verilir: a) Tıbbi tedaviye tabi tutulmak b) Tedavi amaçlı programlara katılmak c) Suçun mağdurunun oturduğu ve çalıştığı yerleşim bölgesinde ikamet etmekten yasaklanmak d) Mağdurun bulunduğu yerlere yaklaşmaktan yasaklanmak e) Çocuklarla bir arada olmayı gerektiren bir ortamda çalışmaktan yasaklanmak f) Çocuklar hakkında bakım ve gözetim yükümlülüğünü gerektiren faaliyet icra etmekten yasaklanmak

(10) (Ek:18/6/2014-6545/82 md.) Dokuzuncu fıkrada hükümleri çocuklar hakkında uygulanmaz.

(11) (Ek:18/6/2014-6545/82 md.) Bu maddenin dokuzuncu fıkrasının uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar, Sağlık Bakanlığının görüşü alınmak suretiyle Adalet Bakanlığı tarafından hazırlanan yönetmelikle düzenlenir.”

geçirmiştir. Kanunda yapılan değişiklikle tekerrüren suç işleyenlerin koşullu salıverilme süresinde cezaevinde kalma süresinin 3/4'ten 2/3'e indirilmesi önemli bir yaklaşımdır. Modern infaz sistemlerinde öncelikli amaç, hükümlülerin topluma yeniden kazandırılması ve kanunlara daha saygılı bireyler haline gelmelerinin sağlanmasıdır. İnfaz kurumunda geçirilen süre içerisinde yukarıda belirtilen amaçlara ulaşıldıktan sonra hapis cezasının katı bir şekilde uygulanmasına daha uzun süre devam edilmesinin yararlı olmadığı kabul edilmelidir.³²⁵ 5275 sayılı CGTİHK m. 108/1'e göre örgütlü suçlarda olduğu gibi tekerrüren suç işleyenler için de koşullu salıverilme oranı 2/3'ten fazla olan suçların bulunması hâlinde daha ağır olan oranın uygulanacağı ifade edilmiştir. Bir başka önemli husus ise tekerrür sonucu daha ağır bir oran olan üçte ikinin uygulanması, bu oranın uygulanması durumunda yarı olarak eklenen sürenin CGTİHK m. 108/2. fıkrası hükmüne göre tekerrüre esas alınan cezanın en ağırını geçemeyeceğidir.

Her ne kadar öğreti bu hükmün yalnızca hapis cezalarına uygulanabileceğini ve kanunda bir kişinin daha önce para cezasına çarptırılması hâlinde ne yapılacağıyla alakalı açık bir düzenleme bulunmasa da³²⁶ tekerrür durumunda göz önünde bulundurulacak önceki suçta kişinin adlî para cezasına çarptırılması halinde TCK m. 63'e göre değerlendirme yapılabileceği tespit edilmiştir.³²⁷ Bu bağlamda bir kişiye birden fazla ceza verilmişse tekerrür olarak hangi cezanın ne kadarlık kısmının uygulanacağını değerlendirme daha doğru olmaktadır.³²⁸ Bu değerlendirmelere göre tekerrür halinde işlenen suçların en önemli sonucunun mükerrer suç işleyenlerin koşullu salıverilme ile salıverilmeden önce cezaevinde daha uzun süre kalmak zorunda kalması, mükerrer suç işleyenlerin daha geç tahliye edilmesi olduğunun bir kez daha vurgulanması gerekmektedir. Öte yandan onarıcı adalet yaklaşımına aykırı olarak kişilerin sadece özgürlüklerinden daha uzun süre yoksun kalmasını sağlayan ve bu kişilerin suçu neden tekrar ettiğini araştırmayan uygulamalar ceza infaz sisteminde fayda sağlamayacaktır. Ayrıca suçlu tarafından işlenen ilk suç ve ikinci suç arasında ilişki kurulmaması, suçların içeriği, ceza süreleri göz ardı edilerek suç işleyenlerin daha fazla özgürlüğünün

³²⁵ Şimşek, Furkan Ali; "Ceza Hukukunda Tekerrür ve Mükerrirlere Özgü İnfaz Rejimi". Suç ve Ceza Dergisi, 13(2), 2020, 527-570.

³²⁶ Zafer, Hamide; Ceza Hukuku Genel Hükümler TCK m. 1-75 (8. Baskı), Beta Yayıncılık, İstanbul, 2021, s. 795.

³²⁷ TCK m. 63 hükmü doğrultusunda 1 gün = 100 TL olacak şekilde hesaplama yapılabileceği ve bu hesaplama sonrasında meydana çıkan gün sayısının da CGTİHK m. 108/2 kapsamında değerlendirilebileceği yönünde bkz. Özgenç; s. 800.

³²⁸ Şimşek; Ceza Hukukunda Tekerrür ve Mükerrirlere Özgü İnfaz Rejimi, s. 566-567.

kısıtlanması, tekerrüren suç işleyenler için koşullu salıverilme ve mükerrirlere özgü ulaşılması gereken amaçlar ile uymamaktadır.³²⁹

3.1.1.6. Cezaların içtimalı bakımından

Koşullu salıverilme geçmişinde çok önemli yere sahip olan cezaların toplanması, yasal hükümlerde yapılan dikkatsiz değişiklikler sonucunda ciddi hatalar yapılan³³⁰ kurum haline gelmiştir.³³¹ İnfaz aşamasında önem kazanacak olan bu durum 5275 sayılı CGTİHK’te bir toplama süreci olarak düzenlenmiştir.³³² 5275 sayılı CGTİHK m. 99 ile birden fazla hükümdeki yaptırımların nasıl toplanacağı düzenlenmiştir.³³³ Bu bağlamda cezanın birden fazla olması hâlinde infaz kurumunda koşullu salıverilmenin azami süreleri CGTİHK m. 107/3’te verilmektedir. 5275 sayılı CGTİHK 107/4’te suç örgütleri bakımından infaz rejiminde tatbik edilecek içtimalı hükümlerinin uygulanması durumunda cezaevinde kalınacak en yüksek süre belirlenmiştir. Bu toplama kararını veren görevli mahkeme, en fazla cezayı veren mahkemenin olduğu yer olan infaz hakimliğidir.³³⁴ Uygulamada ceza miktarı hesaplamalarında karşılaşılan en büyük sorunlardan biri hem 671 sayılı KHK ile oluşan hem de 7242 sayılı Kanun ile getirilen birçok istisnasının bulunmasıdır. Bu sebepten ötürü CGTİHK m. 99’a göre toplama sürecinin daha da zorlaştığını vurgulamak gerekir.³³⁵

³²⁹ Şimşek; Ceza Hukukunda Tekerrür ve Mükerrirlere Özgü İnfaz Rejimi, s. 566.

³³⁰ Cezaların içtimalıyla ilgili sorunlara ilişkin detaylı bilgi ve değerlendirme için bkz. Sağıroğlu, Mustafa; Geçmişten Bugüne ve Tüm Yönleriyle Ceza İnfaz Sistemi, Yetkin Yayınları, Ankara, 2021, s. 63-73.

³³¹ İçtimalıyla alakalı detaylı bilgi ve değerlendirme için bkz. İnce; Uygulamadan Yazışma Örnekleri ile Koşullu Salıverilme ve Denetimli Serbestlikle Tahliye, s. 60-101; Erdoğan; s. 151-176; Mecit, Kemal; “Tekerrür Mükerrirlere Özgü İnfaz Rejimi Uygulaması ve Sonuçları”, Adalet Dergisi, S. 30, 2008, s. 283-296.

³³² Dönmezer/Erman; s. 315-316.

³³³ 5275 sayılı CGTİHK m. 99: “Bir kişi hakkında hükmolunan her bir ceza diğerinden bağımsızdır, varlıklarını ayrı ayrı korurlar. Ancak, bir kişi hakkında başka başka kesinleşmiş hükümler bulunur ise, 107’nci maddenin uygulanabilmesi yönünden infaz hâkimliğinden bir toplama kararı istenir. (Ek cümle:14/4/2020-7242/42 md.) Adli para cezasından çevrilen ve ceza infaz kurumunda infaz edilme aşamasına gelen hapis cezaları da toplama kararına dahil edilir.”

³³⁴ Şen/Başer; Koşullu Salıverilme-Denetimli Serbestlik ve Ceza İnfaz Sorunları, s. 170-171.

³³⁵ “Dört farklı sonuca ulaşılmasını sağlayan değerlendirmeler şunlardır: Birinci ihtimalde cezalar toplanması ve seçenekler arasındaki en yüksek koşullu salıverilme oranı ile en düşük denetimli serbestlik süresinin uygulanması, ikinci olarak yine cezaların toplanması ve fakat bu sefer en düşük koşullu salıverilme oranı ile en yüksek denetimli serbestlik tedbirinin uygulanması söz konusu olacaktır. Cezaların toplanmadan ayrı ayrı bağımsız şekilde hesaplanması durumunu ele alan üçüncü ve dördüncü ihtimallerde ise ikinci cezanın infazının ilk cezanın koşullu salıverilme tarihinden itibaren başlaması ve ikinci cezanın ilk cezanın denetimli serbestlik tedbiri uygulandığı tarihte başlaması mümkün olabilecektir. Tüm bu ihtimaller göz önünde bulundurulduğunda farklı sonuçlara ulaşılacak ve dolayısıyla kişinin özgürlüğüne ne zaman kavuşacağı sorunu ortaya çıkacaktır.” Mahmutoglu Fatih/Ağkuş Kazım; “Birden Fazla Hükümdeki Cezaların Toplanması”, Suç ve Ceza Dergisi, C. 15, S. 2, 2022, s. 203.

5237 sayılı TCK'da suçların içtimai kabul edilmiş olmasına karşın, Türk ceza hukukunda cezaların içtimai kabul edilmemiştir. Kural olarak her suç için verilen hapis cezası bağımsız değerlendirilerek, infaz edilip hukuki varlığını koruyacaktır.³³⁶ Türk ceza hukukunda cezaların içtimai kabul edilmemesine rağmen, koşullu salıverilme süresinin tespit edilerek uygulanmasında cezaların içtima edileceği kabul edilmiştir. Bu konu CGTİHK m. 99'da birden fazla hükümdeki cezaların toplanması başlığı altında düzenlenmiştir.³³⁷ Bu düzenlemeyle cezaların içtimai söz konusu olduğunda tüm hapis cezaları için bir koşullu salıverilme tarihi ve bir hak ederek tahliye tarihi belirlenerek her suç için hükmedilen hapis cezası bağımsızlığını koruyacaktır.³³⁸ Bu bağlamda birden fazla cezanın birleştirilmesi durumunda aynı koşullu salıverilme ve aynı denetimli serbestlik süresine sahip hükümlüler için cezaların denetimli serbestlik süreleri de dikkate alınıp ayrı ayrı değerlendirilmesi en olumlu değerlendirme olacaktır. Hükümlü açısından en olumsuz değerlendirme, cezaların ayrı ayrı değerlendirilmesi ve denetimli serbestliğin göz önüne alınmaması şeklinde olacaktır.³³⁹

Sonuç olarak birden fazla suçtan verilmiş hüküm bulunması durumunda farklı koşullu salıverilme süreleri uygulandığında her suçla ilgili olarak ayrı ayrı lehe yasa uygulaması yapılacak ve her suç için cezaevinde kalınacak süre ile denetim süresi farklı farklı hesaplanacak, bu sürelerin toplanmasıyla da içtima işlemi yapılacaktır.³⁴⁰ Bütün bu değerlendirmelerden sonra CGTİHK m. 99/1'e göre birden fazla hükmün birbirinden ayrı değerlendirilmesinin uygun olmayacağı yönünde bir tutum izlenmelidir. Verilen hapis cezasının koşulları bağımsızlığını korumakla birlikte cezalar toplandığında tüm cezalara tek bir koşullu salıverilme tarihi ve hak ederek tahliye tarihi verilmektedir. Günümüzde bazı yazarlar değişik koşullu salıverilme oranıyla denetimli serbestlik tedbirinin olması

³³⁶ Bozdağ; s.140.

³³⁷ "...5275 sayılı Yasanın 99. maddesine göre, bir kişi hakkında hükmolunan her bir ceza diğerinden bağımsızdır, varlıklarını ayrı ayrı korurlar; ancak, bir kişi hakkında başka başka kesinleşmiş hükümler bulunur ise 107. maddenin uygulanabilmesi yönünden mahkemeden bir toplama kararı islenir. Bu düzenleme ile, hükümlünün birden çok kesinleşmiş mahkumiyetinin bulunması halinde infazda kolaylık sağlanması için cezaların toplanması, infazı gereken tüm hapis cezaları için toplam süre üzerinden tek bir şartla tahliye tarihi, deneme süresi ve bihakkın tahliye tarihinin saptanması ve cezaların infazları ile deneme sürelerinin çakışmasının önlenmesi amaçlanmaktadır. Hükümlü hakkında tayin olunan hürriyeti bağlayıcı cezaların şartla tahliye süreleri ve infaz rejimlerinin farklı olması anılan yasa maddesinin uygulanmasına engel değildir Cezaların infazındaki bu farklılık, şartla ve bihakkın tahliye tarihlerinin de farklı olmasını gerektirmeyecek, hükümlünün farklı süre ve rejimlere tabi her bir cezası açısından cezaevinde geçireceği sürelerin C. Başsavcılığı tarafından müddetnamede gösterilmesi yeterli olacak ancak yine toplam ceza süresi üzerinden tahliye tarihleri hesaplanacaktır...", Y. 8. CD. 15.12.2010. E. 2010/14558, K. 2010/14136 sayılı kararı, İnce; Türk İnfaz Hukukunda Koşullu Salıverilme ve Koşullu Salıverilmede Süreler, s. 86.

³³⁸ Günay, Erhan; İnfaz Hukukunda İçtimai, Mahsup ve Koşullu Salıverilme, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2008, s. 343.

³³⁹ Mahmutoglu/Ağkuş; s. 205.

³⁴⁰ Mahmutoglu/Ağkuş; s. 209.

durumunda en sert koşullu salıverilme oranıyla en kısa denetimli serbestlik uygulamasının doğruluğunu savunmuştur.³⁴¹ Hükümlünün aleyhine olan, somut olaya göre değerlendirme yapılmayan bu görüşe katılmak olanaksızdır. Gerçekten söz konusu yorumun adil olduğu söylenemez; çünkü tekerrür sayılmayan bir suçun içtima nedeniyle toplanması mükerrir suç işleyenlere yönelik infaz rejiminden daha ağır bir infaz rejimine tabi tutulabileceği sonucu doğurur. Dolayısıyla bu boşluğun kanun koyucu tarafından gerçekleştirilecek bir düzenlemeyle hızla doldurulması gerekmektedir.³⁴²

3.1.2. Hükümlünün iyi hâlli olması

Koşullu salıverilmenin temel şartı, mahkûmun hapis cezasının kanunda gösterilen miktarını/oranın iyi hâlli olarak tamamlamasıdır. Bu nedenle bu kararın dikkatli bir şekilde verilmesi, mahkûmun iyi hâlli olup olmadığının dikkatle gözlemlenmesi gerekir.³⁴³ Mahkûmun iyi hâli belirlenirken işlediği suç dikkate alınmadan sadece cezaevinde kaldığı süre boyunca gösterdiği uyum ve davranışlar dikkate alınmalıdır.³⁴⁴

Hükümlülerin hak ve yükümlülükleri kanunla belirlenir. Hükümlü, belirlenen şartları yerine getirdiği sürece iyi hâlli sayılır ve koşullu salıverilmeden yararlanır. Aksi hâlde cezaevinde kalma süresi uzayacak veya bu kurumdan hiç yararlanamayacaktır. 5275 sayılı CGTİHK m. 89/1'e göre, hükümlünün iyi hâlli olduğundan bahsedebilmek için ceza infaz kurumlarında düzen ve güvenlik kurallarına dürüstçe uyarak kanunun maddesinde belirtilen şartları yerine getirmiş olması gerekmektedir. Görevini tam olarak yerine getiren, uygulanan iyileştirme programlarına katılan, topluma entegre olmaya hazır olduğunu idare ve gözlem kurulunun verdiği kararla tespit edilen kişi bu kurumdan yararlanabilir. İdare ve gözlem kurulu hükümlünün iyi hâlliliğine esas olmak üzere görüş bildirmek zorundadır.³⁴⁵

İnfaz hukuku açısından ayrı öneme sahip eşitlik ilkesi Anayasa'nın 10'uncu maddesinde düzenlenmiştir. 5275 sayılı CGTİHK m. 2'de infazda temel ilke, eşitlik ilkesi

³⁴¹ Mahmutoglu/Ağkuş; s. 210.

³⁴² Birden fazla hükümdeki cezaların toplanması hakkında detaylı bilgiler ve değerlendirmeler için bkz. Mahmutoglu/Ağkuş; s. 197-216.

³⁴³ Yenidünya; s. 142-143.

³⁴⁴ Gözübüyük, Abdullah Pulat; Alman, Fransız, İsviçre ve İtalyan Ceza Kanunları ile Mukayeseli Türk Ceza Kanunu, Gözübüyük Şerhi C.: II (Hususi Kısım-Cürümler) (Madde 125-281), 5. Baskı, İstanbul, 1989, s. 98; Yenidünya; s. 144.

³⁴⁵ Yenidünya; s. 142-143.

kapsamında ele alınmıştır. Ceza ve güvenlik tedbirlerinin infazına ilişkin kuralların uygulanmasında ayırım yapılmayacağı ifade edilmiştir.³⁴⁶

5275 sayılı CGTİHK m. 107/1'e³⁴⁷ göre bir hükümlünün koşullu salıverilmesinin ilk koşulu, hükümlünün cezaevinde kaldığı süre boyunca iyi hâlli olmasıdır.³⁴⁸ Bu husus madde metninde şu şekilde ifade edilmiştir: "Koşullu salıverilmeden yararlanabilmek için mahkûmun kurumdaki infaz süresini iyi hâlli olarak geçirmesi gerekir." Aslında iyi hâlin koşullu salıverilmenin ilk koşulu haline getirilmesi terminolojik belirsizliğe yol açabilir. Kişinin hayatında kötü ya da zararlı bir durumun bulunmaması olarak ifade edilebilecek "iyi hâl" terimi çok geniş anlamlara sahiptir, bundan dolayı sınırlarını tanımsız bırakma riski taşımaktadır.³⁴⁹

Günümüzde koşullu salıverilmeyle ilgili teorik tartışmaların temel dayanaklarından biri de iyi hâlin tespitidir. 5275 sayılı Kanun ve buna dayanılmak suretiyle çıkarılmış olan yasal düzenlemeler öncesinde iyi hâl tespiti yapılırken, 1967 tarihli Tutukevleri ve Tutukevleri İdaresi ve Cezaların İnfazı Yönetmeliği'nin ilgili maddesi iyi hâl tespitini şu şekilde düzenlemiştir: Kanun ve düzene karşı tutumu, işlenen suçtan pişmanlık duyup duymadığı, kendisine verilen işi özenle ve isteyerek yapıp yapmadığı, kurum yönetimine karşı samimi ve dürüst olup olmadığı, arkadaşları ile iyi geçinip geçinmediği, görevlerini yerine getirip getirmediği, rehabilitasyon ve eğitim faaliyetlerine katılıp katılmadığı hususunda kurum müdürünün görüşü alınıp disiplin kurulunca verilen beyan dikkate alınarak tespit edilir; davranışları belgelenir ve hükümlünün dosyasına kaydedilirdi.

Koşullu salıverilmede cezaevinde geçirilen sürenin değerlendirilmesi de dahil olmak üzere iyi hâl tespiti, tahliye için yeterli değildir. Koşullu salıverilme için mahkûmun cezaevinde kaldığı süre boyunca kurumun düzenini ve işleyişini bozucu faaliyetlere katılmaması gerekir. Alınacak psiko-sosyal verilere göre kriminolojik tehlikesinin sürmediğinin ve topluma uyum sağlama konusunda bir sorunla karşılaşmayacağına dair bulguların ortaya konması gerekir.³⁵⁰

³⁴⁶ Sanıvar; s. 103-106.

³⁴⁷ 5275 sayılı CGTİHK m. 107/1: "Koşullu salıverilmeden yararlanabilmek için mahkûmun kurumdaki infaz süresini iyi hâlli olarak geçirmesi gerekir."

³⁴⁸ Sanıvar; s. 479-488.

³⁴⁹ Şimşek, Furkan Ali; Türk Ceza Hukukunda Koşullu Salıverilme, s. 64.

³⁵⁰ Barış Erman/Erdi Yetkin; "Koşullu Salıverilme ve Tehlikelilik Koşulu", 7242 Sayılı Kanunla Yapılan Değişikliklere İlişkin Değerlendirmeler, Türk Ceza Hukuku Derneği Tarafından Hazırlanan Rapor, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2021, s. 151.

7242 sayılı Kanunun 36. maddesi ile 5275 sayılı CGTİHK 89. maddesi yeniden düzenlenmiştir.³⁵¹ Bu düzenlemeye göre hükümlünün infazın bütün zaman dilimlerini iyi hâlli olarak geçirmesi şartı aranmıştır.³⁵²

Hükümlüler, cezaevlerinde tüm zaman dilimlerinde cezaevlerinin düzen ve güvenliği sağlamak için konulmuş kaidelere uymalıdır. Hükümlüler haklarını doğru kullanmalı, mesuliyetlerini eksiksiz yerine getirmelidir. Aynı zamanda hükümlü uygulanan iyileştirme programları sonucunda toplum ile kaynaşmaya hazır hale getirilmeli, yeniden suç işleme ve başka insanlara zarar verme ihtimali idare ve gözlem kurulunca en geç 6 ayda bir incelemeye alınmalıdır. Söz konusu sonuçlara ulaşmak için en geç 6 ayda bir değerlendirme yapılması gerekmektedir.³⁵³ Yapılan bu değerlendirmede hükümlülerin ceza infaz kurumunda iyileştirme, eğitim-öğretim faaliyetleri, katıldıkları kültürel ve sanatsal programlar, diğer hükümlü ve cezaevi personeline olan tutum ve davranışları, işlediği suçtan ötürü çektiği vicdan azabı, ceza infaz kurumu kaidelerine bağlılığı ve disiplin cezası alıp almadığı göz önüne alınacaktır. Kurul hükümlü hakkında bu değerlendirmeleri yapmak için ihtiyaç duyması hâlinde cezaevine girmeden önceki

³⁵¹ 5275 sayılı CGTİHK m. 89: “(1) Hükümlüler, ceza infaz kurumlarında bulundukları tüm aşamalarda, ceza infaz kurumlarının düzen ve güvenliği amacıyla konulmuş kurallara uyup uymadığı, haklarını iyi niyetle kullanıp kullanmadığı, yükümlülüklerini eksiksiz yerine getirip getirmediği, uygulanan iyileştirme programlarına göre toplumla bütünleşmeye hazır olup olmadığı, tekrar suç işleme ve mağdura veya başkalarına zarar verme riskinin düşük olup olmadığı hususlarında idare ve gözlem kurulu tarafından iyi hâlin belirlenmesine esas olmak üzere en geç altı ayda bir değerlendirmeye tabi tutulur. (2) Birinci fıkra uyarınca yapılacak değerlendirmede, infazın tüm aşamalarında hükümlülerin katıldığı iyileştirme ve eğitim-öğretim programları ile spor ve sosyal faaliyetler, kültür ve sanat programları, aldığı sertifikalar, kitap okuma alışkanlığı, diğer hükümlü ve tutuklular ile ceza infaz kurumu görevlileri ve dışarıyla olan ilişkileri, işlediği suçtan dolayı duyduğu pişmanlığı, ceza infaz kurumu kuralları ile kurum bünyesindeki çalışma kurallarına uyumu ve aldığı disiplin cezaları dikkate alınır. (3) Toplam on yıl ve daha fazla hapis cezasına mahkûm olanlar ile terör suçları, örgüt kurmak, yönetmek veya örgüte üye olmak suçları, örgüt faaliyeti kapsamında işlenen suçlar, kasten öldürme suçları, cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçlar ve uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti suçlarından mahkûm olanlar hakkında yapılacak açık ceza infaz kurumuna ayırmaya, denetimli serbestlik tedbiri uygulanarak cezanın infazına ve koşullu salıverilmeye ilişkin değerlendirmelerde idare ve gözlem kuruluna Cumhuriyet başsavcısı veya belirleyeceği bir Cumhuriyet savcısı başkanlık eder. Ayrıca, idare ve gözlem kuruluna Cumhuriyet başsavcısı tarafından belirlenen bir izleme kurulu üyesi ile Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ve Sağlık Bakanlığı il veya ilçe müdürlükleri tarafından belirlenen birer uzman kişi katılır. (4) İdare ve gözlem kuruluna Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ve Sağlık Bakanlığı ile izleme kurulundan katılan üyelere katıldıkları her bir toplantı günü için memur maaş katsayısının (500) rakamı ile çarpılması sonucu bulunacak miktarda huzur hakkı ödenir. (5) Kanunlarda iyi hâlliliğin arandığı durumlarda, hükümlülerin tutum ve davranışlarının değerlendirilmesi bakımından bu madde hükümleri uygulanır. (6) Açık ceza infaz kurumuna ayırmaya, denetimli serbestlik tedbiri uygulanarak cezanın infazına ve koşullu salıverilmeye ilişkin olarak tutum ve davranışları olumsuz değerlendirilen hükümlülerin yeniden değerlendirilmeye tabi tutulma süreleri bir yılı geçemez. (7) İdare ve gözlem kurulu tarafından yapılacak değerlendirmelere esas olacak ilkeler ve kurulun bu maddeye ilişkin çalışma usul ve esasları ile tutum ve davranışları olumsuz değerlendirilen hükümlülerin yeniden değerlendirilmeye tabi tutulma süreleri yönetmelikle düzenlenir.”

³⁵² Özbek; İnfaz Hukuku, s. 163-189.

³⁵³ Şen/Başer; s.37.

zaman dilimini kapsayan bilgi ve belgeleri ilgili kurum ve kuruluşlardan talep edebilecektir.

Yapılan bu düzenleme ile kanunlarda hükümlünün iyi hâli olmalarının arandığı başka durumlarda da bu maddede belirtilen açıklamalar dikkate alınacaktır. Bu şartlar sağlanmadığı zaman hükümlü Kanunda tanınan haklardan istifade edemeyecektir.³⁵⁴

5275 sayılı CGTİHK m. 89'a göre hükümlünün iyi hâli idare ve gözlem kurulu tarafından belirlenir.³⁵⁵ CGTİHK m. 89/3'te ise bazı suçlardan hükümlü olanların iyi hâlinin tespitinde idare ve gözlem kurulunun yapısının değişmesine yer verilir. İlgili maddeye göre toplam 10 sene ve daha çok hapis cezası alanlarla terör suçları, örgüt kurmak, yönetmek veya örgüte üye olmak suçları, örgüt faaliyeti kapsamında işlenen suçlar, kasten öldürme suçları, cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçlar ve uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti suçlarından mahkûm olanlara ilişkin açık ceza infaz kurumuna ayırmaya, denetimli serbestlik önlemi uygulanıp cezanın infazıyla koşullu salıverilmeye dair değerlendirmelerde idare ve gözlem kuruluna Cumhuriyet başsavcısı veya belirleyeceği bir Cumhuriyet savcısı başkanlık edecektir.³⁵⁶ Bunun yanı sıra idare ve gözlem kuruluna Cumhuriyet Başsavcılığınca belirlenen bir izleme kurulu üyesiyle Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile Sağlık Bakanlığı il ya da ilçe müdürlüklerince saptanan birer uzman katılacaktır.³⁵⁷ Cumhuriyet Başsavcılığınca bu kurumlardan temsilci belirleyerek bildirmeleri istenecek ve ilgili temsiliye idare ve gözlem kurulunun toplantı gün ve saati bildirilecektir.

01.01.2021 tarihinde yürürlüğe giren Gözlem ve Sınıflandırma Merkezleri ile Hükümlülerin Değerlendirilmesine Dair Yönetmelik³⁵⁸ gereğince koşullu salıverilmeye esas iyi hâl değerlendirmesi için eşik puan sistemi getirilmiştir. Hükümün infazına başlanması ile, ceza infaz kurumlarında bulunduğu süre içerisindeki tutum ve davranışları, kurum düzeni ve güvenliğine katkısı, yükümlülüklerini yerine getirmesi ile

³⁵⁴ Bozdağ; s.171.

³⁵⁵ Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin Üye Devletlere Şartlı Tahliye Hakkında (2003) 22 Sayılı Tavsiye Kararına Ek, m. 5'e göre: "Mahkûmlar cezalarını çekmeye başladıklarında, ya asgari süreyi doldurarak ne zaman şartlı tahliyeden yararlanabileceklerini (bu süre mutlak zaman olarak ve/veya cezanın oranına göre belirlenir) ve şartlı tahliyeden yararlanabilmek için gerekli olan kriterleri("takdire bağlı tahliye sistemi") ya da mutlak zaman olarak ve/veya cezanın oranına göre belirlenen sabit bir süreyi doldurarak ("zorunlu tahliye sistemi") ne zaman tahliyeden yararlanma hakkına sahip olduklarını bilmelidir.": AVRUPA KONSEYİ BAKANLAR KOMİTESİ: Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin Üye Devletlere Şartlı Tahliye Hakkında (2003) 22 Sayılı Tavsiye Kararına Ek, (Metin, T.C. Adalet Bakanlığı İnternet Sitesinde Necati NURSAL'a ait Uluslararası Cezaevi Standartları ve Denetimli Serbestlik Kuralları Kitabından nakledilmiştir)(<https://cte.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/198.201.915183913.pdf>) (Erişim: 24.07.2024).

³⁵⁶ Gündüz; s. 397.

³⁵⁷ Koca/Üzülmez; s. 621.

³⁵⁸ Resmi Gazete tarih ve sayısı: 29.12.2020– 31349.

yürütülen iyileştirme ve topluma kazandırma programlarına katılımı sonucunda hükümlünün gösterdiği gelişim ölçülerek puanlanır. Genel Müdürlükçe belirlenen eşik puanı aşan hükümlü hakkında koşullu salıverilmeye esas olmak üzere iyi hâl kararı verilir.

3.2. Koşullu Salıverilme Süresinin Hesaplanması

Koşullu salıverilme, hükümlülerin cezaevinden erken tahliye edilmesine olanak tanıyan bir uygulamadır. Bu sürecin hesaplanması, belirli kriterlere göre yapılır ve hükümlünün cezaevinden ne zaman tahliye edilebileceği belirlenir. Koşullu salıverilme süresinin hesaplanması, hükümlülerin topluma yeniden entegrasyonunu desteklemek ve cezaevi nüfusunu azaltmak amacıyla önem taşımaktadır.³⁵⁹

5275 sayılı CGTİHK m. 5, 20/1'e göre mahkeme, kesinleşen mahkûmiyet kararı, hükümlü ve cezanın infazı hakkında bilgileri mahkemenin bulunduğu yerdeki Cumhuriyet Başsavcılığına gönderir. İnfaz savcısı kendisine gelen hükmü infaz defterine kaydeder ve cezanın süresine göre çağrı kâğıdı veya yakalama emri çıkartır.³⁶⁰ Hükümlü ceza infaz kurumuna girmesinin ardından kendisine infaz savcısı tarafından süre belgesi (müddetname) verilir.³⁶¹ Bu belgede; hükümlüye ait kimlik ve iletişim bilgileri, infaz kayıt numarası, tutukluluk ve gözaltında geçirilen süre, ceza infaz kurumuna giriş tarihi, ceza süresi, hak ederek (kesin) tahliye tarihi, koşullu salıverileceği tarih ile cezanın hangi hükme ilişkin olduğuna dair bilgiler yer alır.³⁶² Hükümlüye tebliğ olunan müddetnameye karşı hükümlü ya da yasal temsilcisi itiraz edebilir. Ayrıca Cumhuriyet savcısı hata olduğunu tespit ederse her zaman yenisini düzenleyebilir.³⁶³

5237 sayılı TCK m. 7/3'te koşullu salıverilme hükümlerinin zaman bakımından nasıl uygulanacağı düzenlenmiştir. İlgili maddeye göre ceza hukukundaki temel prensip olan derhal uygulanma prensibi geçerli olmayacak ve hükümlünün lehine kanun uygulama alanı bulacaktır.³⁶⁴

5237 sayılı TCK m. 61/6'da hapis cezasının süresinin gün, ay ve yıl hesabı ile belirleneceği; bir günün 24 saat, bir ayın 30 gün olduğu, yılın resmi takvime göre hesap

³⁵⁹ İnce; Uygulamadan Yazışma Örnekleri ile Koşullu Salıverilme ve Denetimli Serbestlikle Tahliye, s. 382-388.

³⁶⁰ İnce; Uygulamadan Yazışma Örnekleri ile Koşullu Salıverilme ve Denetimli Serbestlikle Tahliye, s.391.

³⁶¹ Özbek; İnfaz Hukuku, s. 82.

³⁶² Şen/Başer; s. 244-245.

³⁶³ Şen/Başer; s. 246.

³⁶⁴ Zafer; s.667.

edileceği düzenlenmiştir.³⁶⁵ Koşullu salıverilme süresini hesaplamak için öncelikle cezanın tamamı güne çevrilir ve ardından oran hesabı yapılır. Gözaltı, tutukluluk gibi cezaevlerinde geçirdiği süreler toplam ceza süresinden indirilir.³⁶⁶

Bir suçtan hapis cezasına mahkûm olan hükümlüler hakkında, koşullu salıverilmeden faydalanabilmesi için infaz kurumunda geçirmesi gereken sürenin hesaplanması herhangi bir özellik taşımamaktadır. Ancak aynı veya farklı zamanda birden fazla suçtan ötürü farklı hapis cezası alan hükümlülerin koşullu salıverilmeden faydalanabilmesi için infaz kurumunda geçirmesi gereken sürenin hesaplanmasında birçok farklı unsur ile karşılaşılabılır.³⁶⁷

Hükümlünün koşullu salıverilme ile infaz kurumundan çıkması gereken zaman hesaplanırken her bir hüküm için cezanın tabi olduğu koşullu salıverilme oranına göre belirleme yapılır. Hükümlü bakımından birden fazla ilamın bulunması durumunda içtima ile en fazla cezayı veren mahkemenin bulunduğu yer infaz hakimliği, CGTİHK m. 98 ve 101'e göre toplama kararı alır.³⁶⁸ İçtimada birden fazla hükmün aynı infaz oranına sahip olduğu durumda toplam ceza üzerinden koşullu salıverilme oranı uygulanmaktadır. 5275 sayılı CGTİHK m. 108/2'ye göre ikinci defa tekerrür hükümlerinin uygulanmasında koşullu salıverilme kararı alınmamaktadır. 5275 sayılı CGTİHK m. 107/5'e göre çocukların 15 yaşını³⁶⁹ dolduruncaya dek cezaevi kurumunda geçirmiş olduğu 1 gün, 2 gün şeklinde dikkate alınarak koşullu salıverilme süresi hesaplanmaktadır.³⁷⁰ 5275 sayılı CGTİHK m. 107/5'ten mahkeme kararı ile yaşını küçülten hükümlüler de faydalanabilir.³⁷²

³⁶⁵ Atalay; İnfaz Hukuku ve İlamların İnfazı, s.83.

³⁶⁶ Bozdağ; s. 132; Şen/Başer; s. 23.

³⁶⁷ Bozdağ; s.131.

³⁶⁸ Şen/Başer; s. 170-171.

³⁶⁹ Şen/Başer; s. 170-171.

³⁷⁰ 5275 sayılı CGTİHK m. 107/5'te yer alan koşullu salıverilme süresinin hesaplanmasında mahkûmun 18 yaşını dolduruncaya kadar cezaevinde geçirdiği 1 gün, 2 gün şeklinde dikkate alınır ibaresinde geçen "18" yaş ibaresi 6/12/2006 tarihli ve 5560 sayılı Kanunun 28. maddesiyle "15" olarak değiştirilmiştir.

³⁷¹ "... 14.04.2020 tarihli ve 7242 sayılı Kanun'un 52. Maddesiyle CGTİHK geçici 6. maddesinde yapılan değişiklik ile sadece 30.03.2020 tarihine kadar işlenen suçlar bakımından, koşullu salıverilme süresinin hesaplanmasında, hükümlünün on beş yaşını dolduruncaya kadar ceza infaz kurumunda geçirdiği bir gün, üç gün; on sekiz yaşını dolduruncaya kadar ceza infaz kurumunda geçirdiği bir gün, iki gün olarak hesaplanacağı düzenleme altına alınmıştır.", Bozdağ; s. 138.

³⁷² "...dosya arasında yer alan Erzurum 2. Asliye Hukuk Mahkemesi'nin 04.02.2016 tarih, 2015/1185 Esas ve 2016/104 Karar sayılı ve 28.03.2016 kesinleşme tarihli yaş düzeltme kararı ile suça sürüklenen çocuk ...'ın doğum tarihinin 12.11.1994 olarak düzeltildiği, bu tarih itibarıyla suça sürüklenen çocuğun, suç tarihinde 18 yaşını doldurmuş olduğu gözetilmeksizin.", Y. 17. CD, 26.12.2017, E. 2016/16518, K. 2017/16773, <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/> (Erişim Tarihi: 01.05.2024).

Hükümlünün koşullu salıverilme süresi belirlenirken adalet, toplum güvenliği ve hükümlünün rehabilite edilmesi gibi amaçlar gözetilmektedir. Hükümlülerin koşullu salıverilme süresinin hesaplanması konusunda adaletin sağlanması ve toplum güvenliğinin korunması için titizlikle hareket edilmesi önemlidir. Bu süreç, hükümlülerin suç işleme riskini azaltarak topluma yeniden entegre olmalarını desteklerken aynı zamanda toplumun güvenliğini de sağlamayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda koşullu salıverilme süresinin hesaplanması, hükümlülerin cezaevinden erken tahliye edilmelerine olanak tanıyan bir süreç olup belirli kriterlere göre yapılır. Bu nedenle koşullu salıverilme süresinin hesaplanmasını ilgili mevzuata göre titizlikle yapmak ve adaleti sağlamak büyük önem taşımaktadır.³⁷³

3.3. Koşullu Salıverilmenin Uygulanamayacağı Durumlar

İzlenen suç siyasetine göre bazı durumlarda koşullu salıverilme uygulanmayabilir.³⁷⁴ Bu durumlar şunlardır:

- *Tehdit Oluşturan Hükümlüler:* Hükümlülerin salıverildikten sonra topluma karşı bir tehdit oluşturabileceklerine dair ciddi endişeler varsa koşullu salıverilme talepleri reddedilebilir. Bu durumda hükümlülerin cezaevinden çıkışları toplum güvenliği göz önünde bulundurularak yeniden değerlendirilebilir.³⁷⁵
- *Koşullara Uyumsuzluk:* Hükümlülerin koşullu salıverilme sürecinde belirlenen şartlara uyum göstermemesi durumunda bu hakları ellerinden alınabilir. Örneğin belirli dönem süresince belirli bir yerde ikamet etme şartını ihlal etmek, koşullu salıverilme hakkının geri alınmasına neden olabilir.³⁷⁶
- *Kamu Düzenine Aykırılık:* Hükümlülerin salıverildikten sonra kamu düzenine³⁷⁷ aykırı davranışlar sergileme ihtimalleri bulunuyorsa koşullu salıverilme talepleri reddedilebilir. Bu durumda hükümlülerin toplum içindeki davranışları ve etkileşimleri dikkate alınarak karar verilir.

³⁷³ Kafes; s. 43.

³⁷⁴ Bozdağ; s.235.

³⁷⁵ Erdoğan; s. 164.

³⁷⁶ Nursal, Necati/Ataç, Selcen; Denetimli Serbestlik ve Yardım Sistemi, Yetkin Yayınları, Ankara, 2006; s. 398.

³⁷⁷ Bodur/Özkul; s.48.

Türk ceza infaz sisteminde hükümlünün koşullu salıverilmesi için, mahkûm edildiği suç bakımından ya da başkaca bir özel durumu nedeniyle koşullu salıverilme yasağının bulunmaması gerekmektedir.³⁷⁸

Ceza infaz sistemi; hükümlülerin geçmiş suçları, davranışları ve toplum güvenliği açısından potansiyel riskleri dikkate alarak koşullu salıverilme taleplerini değerlendirmekte ve bu tip durumlara karşı gereken tedbirleri almaktadır. Bu sayede toplum güvenliği ve adaletin sağlanması amaçlanmaktadır. Kanun koyucu, işlenen suçun niteliğiyle cezanın süresine dayalı olarak koşullu salıverilmenin şartlarını düzenlemektedir. Bu nedenle örgütlü suçlar, tekerrüren işlenen suçlar ve terör suçları için koşullu salıverilme koşulları diğer suçlara göre daha ağır olabilir hatta bazı vakalarda koşullu salıverilmenin uygulanamayacağı düzenlenmiştir.³⁷⁹ Kötü davranışlarda bulunup kaçan mahkûmlar için koşullu salıverilmenin uzatılması veya koşullu salıverilmenin uygulanmaması kabul edilebilir; ancak koşullu salıverilme koşullarını yerine getirmiş ve cezaevinde iyi hâl sergileyen bir mahkûmun serbest bırakılmaması, cezanın amacını yansıtmadığı gibi mahkûmun ruh sağlığına da olumsuz etki yapmaktadır.³⁸⁰

Koşullu salıverilmenin uygulanamayacağı durumlar şunlardır:

- 5275 sayılı CGTİHK m. 106/9'a göre adlî para cezasından çevrilen hapis cezasının infazı ertelenemez ve bunun infazında koşullu salıverilme hükümleri uygulanmaz.
- 5275 sayılı CGTİHK, m. 107/16'ya göre; 5237 sayılı TCK'nın İkinci Kitap, Dördüncü Kısım, "Devletin Güvenliğine Karşı Suçlar" başlıklı Dördüncü Bölüm, "Anayasal Düzene ve Bu Düzenin İşleyişine Karşı Suçlar" başlıklı Beşinci Bölüm, "Milli Savunmaya Karşı Suçlar" başlıklı Altıncı Bölüm altında yer alan suçlardan birinin bir örgütün faaliyeti kapsamında işlenmesi durumunda ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına hükmolunması hâlinde, koşullu salıverilme hükümleri uygulanmaz.
- 3713 sayılı TMK m. 17'ye göre; hükümlü tutukluyken kaçma veya isyan suçundan mahkûm edilmiş olanlarla disiplin cezası olarak 3 kez hücre cezasına çarptırılanlar, bu disiplin cezaları kalksa dahi koşullu salıverilmezler.

³⁷⁸ Şen/Başer; s. 30; Sanıvar; s. 474.

³⁷⁹ Erdoğan; s. 155.

³⁸⁰ Öztürk/Erdem; s. 485; Demirbaş; Ceza Hukuku: Genel Hükümler, s. 668.

Bu kanun kapsamına giren suçlardan mahkûm olanlar, cezalarının kesinleşmesinden sonra bu kanun kapsamındaki suçlardan birini işlemeleri hâlinde koşullu salıverilmeden yararlanamazlar.³⁸¹

- 5275 sayılı CGTİHK geçici m. 2, 5532 sayılı Kanunla değişik TMK m.17/4'e göre idam cezası ağırlaştırılmış müebbet hapis ya da müebbet hapis cezasına çevrilen terör suçlularıyla ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına mahkûm olan terör suçluları koşullu salıverilmeden yararlanamaz. Ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası, ölünceye dek devam eder.³⁸²
- Disiplin hapsi 5271 sayılı CMK m. 2/1-1 bendinde tanımlanmıştır.³⁸³ 5271 sayılı CMK'da, tanıklıktan ve yeminden sebepsiz çekinen (m. 60), görevini yapmayan bilirkişi (m. 71), istenen eşyayı vermeyen (m. 124), duruşma düzenini ve disiplinini bozan (m. 203) kişiler hakkında disiplin hapsi uygulanabileceği düzenlenmiştir. 2004 sayılı İcra ve İflas Kanununda ise mal beyanında bulunduktan sonra edinilen malların veya gelirdeki artışın bildirilmemesi, borçlunun ödeme şartını ihlali, çocuk teslimi emrine muhalefet, yalnız kendisi tarafından yapılacak olan bir işin yapılması veya bir işin yapılmaması yahut bir irtifak hakkının tesisi veya kaldırılması hakkındaki ilam hükümlerine kabul edilebilir mazereti olmadan muhalefet eden borçlu hakkında disiplin hapsi uygulanmaktadır.³⁸⁴

³⁸¹ 3713 sayılı TMK m. 17: "... Tutuklu veya hükümlü iken firar veya ayaklanma suçundan mahkûm edilmiş bulunanlar ile disiplin cezası olarak üç defa hücre hapsi cezası almış olanlar, bu disiplin cezaları kaldırılmış olsa bile şartla salıverilmeden yararlanamazlar. Bu Kanun kapsamına giren suçlardan mahkûm olanlar, hükümlerinin kesinleşme tarihinden sonra bu Kanunun kapsamına giren bir suçu işlemeleri halinde, şartla salıverilmeden yararlanamazlar. Ölüm cezaları, 14/7/2004 tarihli ve 5218 sayılı Kanunun 1 inci maddesi ile değişik 3/8/2002 tarihli ve 4771 sayılı Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanunla müebbet ağır hapis cezasına dönüştürülen terör suçluları ile ölüm cezaları ağırlaştırılmış müebbet ağır hapis cezasına dönüştürülen veya ağırlaştırılmış müebbet ağır hapis cezasına mahkûm olan terör suçluları koşullu salıverilme hükümlerinden yararlanamaz. Bunlar hakkında ağırlaştırılmış müebbet ağır hapis cezası ölünceye kadar devam eder."

³⁸² 5275 sayılı CGTİHK Geçici Madde 2: "14.7.2004 tarihli ve 5218 sayılı Kanunun 1 inci maddesi ile değişik 3.8.2002 tarihli ve 4771 sayılı Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanunla; ölüm cezaları, müebbet ağır hapis cezasına dönüştürülen terör suçluları ile ölüm cezaları ağırlaştırılmış müebbet ağır hapis cezasına dönüştürülen veya ağırlaştırılmış müebbet ağır hapis cezasına mahkûm olan terör suçluları, koşullu salıverilme hükümlerinden yararlanamaz. Bunlar hakkında, ağırlaştırılmış müebbet ağır hapis cezası, hayatı boyunca devam eder."

³⁸³ 5271 sayılı CMK m. 2/1-1: "Disiplin hapsi: Kısmi bir düzeni korumak amacıyla yaptırım altına alınmış olan fiil dolayısıyla verilen, seçenек yaptırımlara çevrelemeyen, önödeme uygulanamayan, tekrüre esas olmayan, şartla salıverilme hükümleri uygulanamayan, ertelenemeyen ve adli sicil kayıtlarına geçirilmeyen hapsi ifade eder."

³⁸⁴ Sanıvar; s. 478.

- 5275 sayılı CGTİHK m. 48 3/b fıkrasına göre tüm disiplin cezaları infaz edilip kaldırılmadığı takdirde koşullu salıverilme kararı verilemez; ancak bu süre hak ettiği tahliye tarihini geçemez.
- 5275 sayılı CGTİHK m. 108/3'e göre hakkında iki kere tekerrür hükümleri uygulanan ve CGTİHK m. 107/13'e göre koşullu salıverilme kararı geri alınan hükümlüler koşullu salıverilmeden yararlanamaz.
- 5411 sayılı Bankacılık Kanunu 167. maddesinde, 160. maddede sayılan suçlardan mahkûm olanlar, TMSF veya Maliye Bakanlığına olan borç ve tazminatları ödemediği veya bu borçları mal varlığından tahsil edilmedikçe koşullu salıverilme hükümlerine tabi tutulamaz.³⁸⁵
- 5275 sayılı CGTİHK m. 110'da 7242 sayılı Kanunla yapılan değişiklikle hafta sonu, gece konuttan ayrılmama cezalarını özel infaz usulüne göre yerine getiren hükümlüler hakkında koşullu salıverilme yasağı kaldırılarak bu hükümlüler bakımından da koşullu salıverilme uygulanması mümkün hale gelmiştir.³⁸⁶

5275 sayılı CGTİHK, 3713 sayılı TMK ve diğer kanunlarda düzenlenen ve yukarıda ele alınan koşullu salıverilme yasakları bu kuralın tüm hükümlülere uygulanacağı kuralına istisnalar getirmiştir. Koşullu salıverilmenin bazı hallerde uygulanmaması, öğretide birçok yazar tarafından eleştirilmiştir.³⁸⁷ Bu durumu eleştirenler, hükümlünün hapis cezasının süresine veya hangi suçtan mahkûm olduğuna bakılmaksızın koşulları ağır da olsa koşullu salıverilmenin uygulanması gerektiğini ifade etmişlerdir. Hükümlünün koşullu salıverilebilmeden hiçbir şekilde faydalanamayacak olması, yani mahkûmiyetin ömür boyu sürmesi umut etme hakkına aykırılığı

³⁸⁵ 5411 sayılı Bankacılık Kanunu m. 167: "160 ncı maddede yazılı suçlardan dolayı mahkûm olanlar, Fona veya Hazineye olan borçları ve tazminatları ödemediği veya bu borçlar ve tazminatlar malvarlıklarından tahsil olunamadığı sürece, bunlar hakkında koşullu salıverilme hükümleri uygulanmaz."

³⁸⁶ 7242 sayılı Kanunla düzenlenmeden önceki durum: "Hafta sonu veya geceleri infaz: a) 5275 sayılı Kanunun 110 uncu maddesinin birinci fıkrasının (a) ve (b) bentlerine göre altı ay veya daha az süreli hapis cezasının infazı aşağıdaki şekilde yapılır; 1. Hükümlü, her hafta cuma günleri saat 19.00'da kuruma girmek ve pazar günleri de aynı saatte kurumdan çıkmak suretiyle cezası hafta sonları infaz edilir. 2. Hükümlü her gün saat 19.00'da kuruma girmek ve ertesi gün de saat 07.00'de kurumdan çıkmak suretiyle cezası geceleri infaz edilir. 3. Bu hükümlüler, kurumlarda diğerlerinden ayrı yerlerde barındırılır. 4. Cezanın bu şekilde çektilmesine karar verilenler hakkında koşullu salıverilme hükümleri uygulanmaz."

³⁸⁷ Kıdıl; s. 55-57; Şen/Başer; s. 30; Sanıvar; s. 474; Özgenç; s. 801-809; Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır; s. 867; Öztürk/Erdem; s. 542-543; Gür, Gülberk; "Koşullu Salıverme", Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, S. 21, 2019, s. 1473; Bozdağ; s. 235-240; Yavuz; s.210.

doğurmaktadır.³⁸⁸ Salıverilmeyi umut etme hakkı aslında hukukumuzda yer almamakla birlikte AİHM içtihatları çerçevesinde değerlendirilmesi gereken bir durumdur.³⁸⁹

AİHM, hükümlünün ömür boyu hapis cezası alması ve koşullu salıverilmeden yararlanamama durumunu AİHS m. 3'e göre inceleyerek bazı sonuçlara ulaşmıştır. Buna göre üye devletlere müebbet hapis cezası ile cezalandırılan hükümlüleri mutlak bir şekilde salıverilmeleri gibi bir yükümlülük yüklemenin yanlış olduğu ancak; belirli süreler ile infazın gözden geçirilerek hükümlünün erken tahliye olabilme hakkına sahip olmaları gerektiğini belirterek aksi durumun sözleşmenin ihlaline neden olacağını ifade etmiştir.^{390 391}

Kanaatimiz; umut etme hakkı ve cezalandırmanın amacı bakımından isabetli olmayan koşullu salıverilme kurumunun uygulanmasını engelleyen bu istisnai hallerin kaldırılması gerektiği yönündedir.

3.4. Koşullu Salıverilme Kararı

3.4.1. Genel olarak

Koşullu salıverilme kararları, suç işlemiş kişilerin cezaevinden erken salıverilmesine ilişkin kararlardır. Bu kararlar genellikle belirli koşulların yerine getirilmesine bağlıdır. Görevli mahkeme; suçlunun davranışlarına, rehabilitasyon sürecine ve topluma geri dönme potansiyeline göre koşullu salıverilme kararı verebilir. Bu kararlar genellikle denetimli serbestlik, toplum hizmeti veya belirli tedavi programlarını tamamlama gibi şartlara bağlı olarak verilirler.³⁹² Koşullu salıverilme kararı verilirken, suçlunun tekrar suç işleme olasılığını azaltmak için titizlikle değerlendirilmelidir. Bu kararlar, adalet sisteminin etkin bir şekilde işlemesi ve toplumun güvenliği göz önünde bulundurularak alınmalıdır. Hükümlü, koşullu salıverilmeye

³⁸⁸ Kıldıl; s. 60-61.

³⁸⁹ Öztürk/Erdem; s. 542; Özbek; İnfaz Hukuku; s. 102.

³⁹⁰ Bozdağ; s. 238-240; Kıldıl; s. 62-63; Şen/Başer; s. 178-179.

³⁹¹ “Mahkeme, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezalarının infazına ilişkin mevzuatta, müebbet hapis cezasının belirli bir asgari sürenin ardından gözden geçirilmesini sağlayacak herhangi bir mekanizmanın öngörülmediğini ve müebbet mahkumuna salıverilme imkanının tanınmadığını ifade ederek, söz konusu mevzuatın Sözleşme’nin 3. maddesinin gerekleriyle bağdaşmadığı kanaatine varmıştır. İlgili mevzuatta açıkça belirtilen hükümlere uygun olarak, kendisine de salıverilmesi veya cezasının gözden geçirilmesi konusunda herhangi bir imkân tanınmadığını belirtmektedir.” Ayrıntılı bilgi için bkz. Tütüncü, Erden Efser; “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Gurban/Türkiye Kararına İlişkin Değerlendirmeler”, İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 15, S. 2-1, Temmuz Ağustos, 2016, s. 615-630.

³⁹² Özgenç; s. 784.

başvurmasa veya hükümlü koşullu salıverilmeyi kabul etmese dahi ilgili koşulları sağlayan mahkûm için koşullu salıverilme kararı verilmesi gerekir.³⁹³ Koşullu salıverilmenin artık bir fayda sağlamadığı ileri sürülse de mahkûmun özgürlüğünü etkilemesi ve kendisini ilgilendiren bazı konularda feragat edememesi gibi nedenlerden dolayı kanunda belirtilen şartları sağlayan kişi hakkında koşullu salıverilme kararı verilir.³⁹⁴

5275 sayılı CGTİHK m. 107/11'e göre idare ve gözlem kurulu hazırladığı gerekçeli raporu infaz hâkimliğine verir. İnfaz hâkimi dosya üzerinden yaptığı inceleme neticesinde hükümlünün koşullu salıverilmesine karar verebileceği gibi uygun bulmadığı takdirde gerekçesini de kararında göstererek talebi reddeder. İnfaz hâkiminin verdiği bu karara itiraz edilebilir.³⁹⁵

Koşullu salıverilme için hükümlünün talepte bulunmasına gerek yoktur³⁹⁶; ancak usulüne uygun şartları taşıyan bir kişinin koşullu salıverilme talebinde bulunmasına engel olan hiçbir husus bulunmamaktadır. Koşullu salıverilme için gerekli şartlara uyan bir hükümlü, ceza infaz kurumuna veya infaz hâkimliğine hatırlatma gibi herhangi bir yöntemle talebini iletebilir.³⁹⁷ İnfaz hâkimi belgeleri incelemesinin ardından hükümlünün şartları yerine getirdiği kanaatine varırsa koşullu salıverilme kararı verir.³⁹⁸ Ayrıca infaz hâkimi cezaevi yönetiminin raporu ile bağlı değildir. İnfaz hâkimi, söz konusu raporu aldıktan sonra değerlendirme yaparak koşullu salıverilme durumunu değerlendirir. İnfaz hâkimi raporu dosya üzerinden inceler, uygun görmesi hâlinde hükümlünün koşullu salıverilmesine karar verir, mahkeme raporu uygun görmüyorsa kararında bunun gerekçelerini belirterek reddeder. Karar verilirken infaz hâkiminin soruşturma yapmasına engel olan bir kural bulunmamaktadır.³⁹⁹

İnfaz kurumu tarafından hazırlanan hükümlünün iyi hâline ilişkin gerekçeli rapor karar verecek infaz hâkimine gönderilir. Uygulamada hak kaybı yaşanmaması için taleplerin müddetnamede yazılı koşullu salıverilme süresinden belli bir süre önce

³⁹³ Hakeri; s. 762.

³⁹⁴ Kafes; s. 63.

³⁹⁵ 5275 sayılı CGTİHK m. 107/11: "Hükümlünün koşullu salıverilmesi hakkında ceza infaz kurumu idaresi tarafından hazırlanan gerekçeli rapor, infaz işlemlerinin yapıldığı yer infaz hâkimliğine verilir. İnfaz hâkimi, bu raporu uygun bulursa hükümlünün koşullu salıverilmesine dosya üzerinden karar verir; raporu uygun bulmadığı takdirde gerekçesini kararında gösterir. Bu kararlara karşı itiraz yoluna gidilebilir."

³⁹⁶ Özbek; İnfaz Hukuku, s. 364.

³⁹⁷ Doğan; Hapis Cezasına ve İnfazına Seçenek Kurumlar, s. 97.

³⁹⁸ Demirbaş; İnfaz Hukuku, s. 540.

³⁹⁹ Artuk/Gökçen/Yenidünya; s. 836.

gönderilmesi gerekir.⁴⁰⁰ Böylece hükümlünün koşullu salıverilme süresinden daha uzun süre cezaevinde kalmasının önlenmesine yönelik uygulamalara gidilmelidir.⁴⁰¹

Mahkûmun lehine olan bu kurum, mahkûmun son durumu yeterince araştırılmadan uygulanmamalıdır. Koşullu salıverilmenin mekanik olarak uygulanması ve koşullu salıverilen kişinin cezaevinden çıktıktan sonraki yaşamının dikkate alınmaması, kurumun yerine getirmesi gereken amaçlarını boşa çıkarmakta ve işlevselliğini zayıflatmaktadır.⁴⁰² Koşullu salıverilmek için bir hükümlünün sosyopsikolojik durumu tamamlandıktan sonra hayatını devam ettirebileceğine dair somut belirtiler göstermesi gerekmektedir. Bu hükümlüyle toplum için önem arz eder; çünkü toplum, tahliye edilen mahkûmla aynı ortamı paylaşacaktır. Elbette bu durum hükümlüye karşı kalıcı bir önyargı olarak görülmemelidir.⁴⁰³

3.4.2. Karar verecek merci

Hükümlü gerekli koşulları doğru bir şekilde yerine getirse bile koşullu salıverilme otomatik olarak gerçekleşmez. Yetkili merciler tarafından koşullu salıverilme kararı verilmiş olması gerekir. Koşullu salıverilme kararını verecek makam bakımında üç değişik sistem uygulanmaktadır. Bunlar idari, karma ve adli sistemdir.^{404 405}

- Birincisi, koşullu salıverilme kararının adli makamların görüşü alınmak suretiyle idari makamlar tarafından verilmesidir. İdari organ Adalet Bakanı, ceza infaz kurumlarının bağlı olduğu genel müdürlük veya koşullu salıverilme kararlarını vermek üzere oluşturulan kurullar olabilir. İdari makamlara yetki verilmesi, koşullu salıverilmenin hükümlünün rehabilitasyon sürecinin bir aşaması olduğu düşüncesine dayanmaktadır. Bu sisteme göre koşullu salıverilme kararı idari bir karardır.⁴⁰⁶

⁴⁰⁰ Hekimoğlu, M. Fahrettin; Uygulamalı-İçtihatlı Ceza İnfaz Hukuku ve Cezaevi İdaresi, Adalet Yayınevi, Ankara, 2001, s. 199.

⁴⁰¹ Giden, Yıldırım; Türk Ceza Hukukunda Koşullu Salıverme, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2008, s. 65.

⁴⁰² Bacaksız; s. 4930.

⁴⁰³ Şen/Başer; s. 18.

⁴⁰⁴ Dönmezer/Erman; s. 94.

⁴⁰⁵ Koşullu salıverilme kararının verilmesi bakımından yetkili merci konusunda üç sistemin benimsendiği ve bu sistemlerin idari, adli ve karma sistemler olduğu yönündeki değerlendirmeler için bkz. Demirbaş; İnfaz Hukuku, s. 540.

⁴⁰⁶ Kafes; s. 61.

- İkincisi, koşullu salıverilme kararı yargı merci ve idari temsilcilerinden oluşan karma komisyon tarafından verilmektedir. Bu sistemde hâkimler ve idare temsilcileri ortak bir kurul olarak görev yapabilmektedir.⁴⁰⁷
- Üçüncüsü, koşullu salıverilme kararının adli makamlarca verilmesidir. Bu yetkinin yargı organlarına verilmesi, asıl yargılamayı yürüten ve cezayı veren yargı organının da bu kararı verme yetkisine sahip olması gerektiği düşüncesine dayanmaktadır.⁴⁰⁸

Türkiye’de adli sistem uygulanmaktadır. Koşullu salıverilmeye karar verecek makam infazın yapıldığı yerde görevli infaz hâkimliğidir. 7242 sayılı Kanunla CGTİHK m. 107’de değişiklik yapılmış, şartları taşıyan hükümlü hakkında koşullu salıverilme kararının infaz hâkimi tarafından verileceği ifade edilmiştir. Hükümlünün kaldığı cezaevinde idare ve gözlem kurulu tarafından iyi hâl raporu, ceza özeti, gerekçeli rapor hazırlanarak infaz hâkimine sunulur.⁴⁰⁹ Cezaevi yönetimi tarafından koşullu salıverilmesi istenilen hükümlüler hakkında hazırlanan rapor, infaz hâkimliğine gönderilmektedir.⁴¹⁰ İnfaz hâkimi hükümlünün gereken süreyi cezaevinde geçirip geçirmediğine, iyi hâlin sağlanıp sağlanmadığına dosya üzerinden bakarak inceleme gerçekleştirir.⁴¹¹ İnfaz hâkimi raporda eksiklik görürse bunu tamamlar. İnfaz hâkimi kendisine sunulan bu rapora uymak zorunda değildir. Raporda olumsuz ifadeler olmasına rağmen koşullu salıverilme kararı verebilir. İnfaz hâkimi yaptığı inceleme sonucunda olumsuz bir karar verirse bunun gerekçesini kararında belirtir. Bu olumsuz karar cezaevi müdürü tarafından hükümlüye tebliğ edilir. Bu durumda infaz hâkiminin kararını şüpheyi yer bırakmayacak şekilde gerekçelendirmesi gerekmektedir.⁴¹² Bu gerekçenin işlenen suçun manevi boyutuyla ilgili olması şart değildir.⁴¹³ Hükümlünün şartları taşıdığını düşünen infaz hâkimi koşullu salıverilme kararı verirse bu karar derhal yerine getirilir ve hükümlü serbest bırakılır.

5275 sayılı CGTİHK m. 107/11’e göre infaz hâkimi raporu olumlu değerlendirmesi sonucunda vereceği koşullu salıverilme kararına karşı ve raporu olumsuz değerlendirerek koşullu salıverilmenin reddedilmesi kararlarına karşı itiraz kanun yoluna

⁴⁰⁷ Dönmezer/Erman; s. 75.

⁴⁰⁸ Kafes; s. 61.

⁴⁰⁹ Günay; s.343; Demirbaş; Ceza Hukuku: Genel Hükümler, s. 671.

⁴¹⁰ Öztürk/Ruhan; s. 486; Artuk/Gökçen/Yenidünya; s. 329; Erdoğan; s. 161.

⁴¹¹ Hekimoğlu; s. 198.

⁴¹² İçel/Akinci/Özgenç/Sözür/Mahmutoğlu/Ünver; s. 414-415; Günay; s. 343.

⁴¹³ Yüce; s. 176.

başvurulabilir.⁴¹⁴ Bu kanun yoluna; koşullu salıverilme kurumundan faydalanmak isteyen hükümlü, eşi, varsa yasal temsilcisi, vekili yahut Cumhuriyet savcısı tarafından başvurulabilir.⁴¹⁵

İnfaz hâkimi koşullu salıverilme kararı verirken hükümlünün talebine ya da rızasına bakmaz.⁴¹⁶ İnfaz hâkimi bu kararı dosya üzerinden değerlendirme yaparak resen verir.⁴¹⁷ Verilen koşullu salıverilme kararında denetim süresi, bu sürede denetim tedbirlerinin uygulanıp uygulanmayacağı, uygulanacaksa hangi tedbirlerin ne kadar uygulanacağı belirtilir.

3.5. Koşullu Salıverilme Dönemi ve Sonuçları, Koşullu Salıverilme Kararının Geri Alınması

3.5.1. Koşullu salıverilme dönemi

Koşullu salıverilme süreci, mahkûmların topluma uyum sağlamalarını teşvik etmeyi amaçlar. Bu süreçte mahkûmlar, belirli kurallara uymak zorundadırlar ve belirli dönem süresince denetim altında tutulurlar. Koşullu salıverilme sürecinde mahkûmların topluma geri dönüşlerinin düzenli ve güvenli bir şekilde gerçekleşmesi için farklı destek programları ve denetim mekanizmaları da devreye sokulmaktadır. Koşullu salıverilme rejimi, mahkûmların ceza infaz kurumlarından erken ayrılmalarını sağlayarak ceza sisteminde toplumla yeniden entegrasyonunu hedefler; ancak bu süreçte mahkûmların topluma geri dönüşlerinin kontrol altında olması da büyük önem taşır. Bu sebeple koşullu salıverilme süreci, titizlikle planlanmalı ve uygulanmalıdır.

Koşullu salıverilme rejimi, toplumun güvenliği ve mahkûmların rehabilite edilmesi arasında denge kurmayı amaçlar. Bu nedenle koşullu salıverilme süreci adalet sistemi içinde önemli bir yer tutar ve dikkatlice yönetilmelidir. Bu süreçte mahkûmların hakları gözetilmeli, toplumun güvenliği korunmalı ve adaletin sağlanması için gerekli adımlar atılmalıdır. Koşullu salıverilme, cezanın infazının devamıdır.⁴¹⁸ Yani koşullu salıverilen kişi tam anlamıyla özgür sayılmaz ve cezasının geri kalanını cezaevi dışında çeker. Dolayısıyla cezaevindeyken bazı haklardan yoksun bırakılan bir hükümlü, koşullu

⁴¹⁴ Erdoğan; s. 160.

⁴¹⁵ Erdoğan; s. 161.

⁴¹⁶ Özgenç; Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, s.783.

⁴¹⁷ Erdoğan; s. 161.

⁴¹⁸ Akkaş; s. 323.

salıverilme sonrasında denetim boyunca bu haklarını kullanamaz.⁴¹⁹ 5237 sayılı TCK m. 53 belli hakları kullanmaktan yoksun bırakılma başlığı altında bu hususu düzenlemiştir.⁴²⁰

Koşullu salıverilen hükümlünün tahliyesinden sonra uygulamada iki sistem bulunmaktadır.⁴²¹ Birincisi klasik sistemdir. Klasik sistem özel bir kontrol ve izleme sistemi kullanmaz.⁴²² Bir mahkûmun iyi davranışı güvenilirdir ve dışarıda da devam etmesi beklenmektedir. Serbest bırakılan mahkûmun cezanın sonuna kadar suç işlemeyeceğine inanılır. Ancak mahkûmun koşullu salıverildikten sonra kanuna aykırı bir suç işlemesi hâlinde koşullu salıverilme kararının kaldırılacağı düzenlenmiştir.⁴²³ İkincisi ise denetim sistemidir. Denetim sisteminde koşullu salıverilen bir mahkûma dışarıdayken yerine getirmesi gereken kimi yükümlülükler yüklenebilmektedir.⁴²⁴

Ülkemizde yürürlükte olan sistemde koşullu salıverilmeden sonra denetim sistemi uygulanmaktadır. Bu sistemde koşullu salıverilmede hedeflenen amacı sağlamak için

⁴¹⁹ Akkaş; s. 323; Özgenç; Türk Ceza Hukuku: Genel Hükümler, s. 634.

⁴²⁰ 5237 sayılı TCK m. 53: “(1) Kişi, kasten işlemiş olduğu suçtan dolayı hapis cezasına mahkûmiyetin kanuni sonucu olarak; a) Sürekli, süreli veya geçici bir kamu görevinin üstlenilmesinden; bu kapsamda, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliğinden veya Devlet, il, belediye, köy veya bunların denetim ve gözetimi altında bulunan kurum ve kuruluşlarca verilen, atamaya veya seçime tabi bütün memuriyet ve hizmetlerde istihdam edilmekten, b) Seçme ve seçilme ehliyetinden (...), c) Velayet hakkından; vesayet veya kayyımlığa ait bir hizmette bulunmaktan, d) Vakıf, dernek, sendika, şirket, kooperatif ve siyasi parti tüzel kişiliklerinin yöneticisi veya denetçisi olmaktan, e) Bir kamu kurumunun veya kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşunun iznine tabi bir meslek veya sanatı, kendi sorumluluğu altında serbest meslek erbabı veya tacir olarak icra etmekten, yoksun bırakılır.

(2) Kişi, işlemiş bulunduğu suç dolayısıyla mahkûm olduğu hapis cezasının infazı tamamlanıncaya kadar bu hakları kullanamaz.

(3) Mahkûm olduğu hapis cezası ertelenen veya denetimli serbestlik tedbiri uygulanarak cezası infaz edilen ya da koşullu salıverilen hükümlünün kendi altsoyu üzerindeki velayet, vesayet ve kayyımlik yetkileri açısından yukarıdaki fıkralar hükümleri uygulanmaz. Mahkûm olduğu hapis cezası ertelenen veya denetimli serbestlik tedbiri uygulanarak cezası infaz edilen ya da koşullu salıverilen hükümlü hakkında birinci fıkranın (e) bendinde söz konusu edilen hak yoksunluğunun uygulanmamasına karar verilebilir.

(4) Kısa süreli hapis cezası ertelenmiş veya fiili işlediği sırada onsekiz yaşını doldurmamış olan kişiler hakkında birinci fıkra hükmü uygulanmaz.

(5) Birinci fıkrada sayılan hak ve yetkilerden birinin kötüye kullanılması suretiyle işlenen suçlar dolayısıyla hapis cezasına mahkûmiyet halinde, ayrıca, cezanın infazından sonra işlemek üzere, hükmolunan cezanın yarısından bir katına kadar bu hak ve yetkinin kullanılmasının yasaklanmasına karar verilir. Bu hak ve yetkilerden birinin kötüye kullanılması suretiyle işlenen suçlar dolayısıyla sadece adli para cezasına mahkûmiyet halinde, hükümde belirtilen gün sayısının yarısından bir katına kadar bu hak ve yetkinin kullanılmasının yasaklanmasına karar verilir. Hükmün kesinleşmesiyle icraya konan yasaklama ile ilgili süre, adli para cezasının tamamen infazından itibaren işlemeye başlar.

(6) Belli bir meslek veya sanatın ya da trafik düzeninin gerektirdiği dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırılık dolayısıyla işlenen taksirli suçtan mahkûmiyet halinde, üç aydan az ve üç yıldan fazla olmamak üzere, bu meslek veya sanatın icrasının yasaklanmasına ya da sürücü belgesinin geri alınmasına karar verilebilir. Yasaklama ve geri alma hükmün kesinleşmesiyle yürürlüğe girer ve süre, cezanın tümüyle infazından itibaren işlemeye başlar.”

⁴²¹ Demirbaş; Ceza Hukuku: Genel Hükümler, s. 673; Akkaş; s. 324; Centel/Zafer/Çakmut; s. 652.

⁴²² Gür; s. 1467; Akkaş; s. 324.

⁴²³ Centel/Zafer/Çakmut; s. 653.

⁴²⁴ Centel/Zafer/Çakmut; s. 653.

koşullu salıverilen kişiye denetim boyunca bir veya fazla tedbir uygulanabilir.⁴²⁵ Koşullu salıverilen bir mahkûm, cezanın bir kısmını cezaevi dışında geçirmektedir.⁴²⁶

İnfaz hâkimi 5275 sayılı CGTİHK m. 107/10 çerçevesinde koşullu salıverilen mahkûmun toplum ile uyumu ve kişilik özelliklerini değerlendirilerek denetim süresinin, tedbir uygulanmadan veya yükümlülük olmadan geçirilmesine hükmedebilir. Aynı zamanda infaz hâkimi, denetim süresi devam ederken gerekli gördüğü takdirde tedbirin uygulanmasını veya yükümlülükleri kaldırabilir.⁴²⁷ Hükümden de anlaşılacağı üzere koşullu salıverilen kişi hakkında denetim süresi saptamak mecburiyken bu süre içinde yükümlülük yüklemek veya yüklenen yükümlülüğün ne kadar süreceğine karar vermek infaz hâkimin inisiyatifindedir.⁴²⁸

5275 sayılı CGTİHK m. 108/9 hükmüne göre belirtilen suçlar nedeniyle koşullu salıverilen kişiler için Kanun'da gösterilen tedbirlerden bir veya birkaçını uygulamak mecburidir.⁴²⁹ Uygulanacak bu tedbirlere alkol ve uyuşturucu bağımlılığı durumunda tedavi görmesi, ikamet ettiği yerden izinsiz ayrılmamak, bir işte devamlı çalışmak gibi örnekler verilebilir.⁴³⁰

İnfaz hâkimliği tarafından koşullu salıverilme kararı verilmesiyle birlikte hükümlüye denetim süresi ve süre içerisinde uymak mecburiyetinde olduğu bazı denetimli serbestlik tedbirlerine karar verilir.⁴³¹ 5275 sayılı CGTİHK m. 107/6'ya göre denetim süresi cezaevinde geçirilen süre⁴³² kadardır; fakat süreli hapislerde bu süre hak ederek tahliye tarihinden fazla olmaz.⁴³³

5275 sayılı CGTİHK m. 107/7, 8 ve 9'da denetimli serbestlik süresince uyulması gereken bazı yükümlülöklere yer verilmiştir. Bunlar cezaevinde edindiğı meslek veya sanatı ücret karşılığında bir kamu kurumu yahut özel sektörde çalışma, on sekiz yaşını tamamlamayanlar için eğitimlerine devam etme, koşullu salıverilen kişiye uzman kişi atayarak ona rehberlik sağlama şeklindedir. İnfaz hâkiminin takdirine bağılı olarak görevlendirilen uzman kişi, hükümlünün topluma uyumu konusunda yardımcı olup sosyalleşmesini sağlamada katkıda bulunacaktır. Uzman kişi hükümlüye olumsuz

⁴²⁵ Akkaş; Koşullu Salıverilme; s. 324.

⁴²⁶ Özgenç; Türk Ceza Hukuku: Genel Hükümler, 2015, s. 635.

⁴²⁷ Sanıvar; s. 529.

⁴²⁸ Bozdağ; s. 185.

⁴²⁹ Bozdağ; s. 185.

⁴³⁰ Kafes; s. 68; Sanıvar, s. 529.

⁴³¹ Centel/Zafer/Çakmut, s. 682-684; Yenidünya; s. 168 vd.

⁴³² CGTİHK m. 107/6'da koşullu salıverilen mahkûma uygulanacak denetim süresi, cezaevinde geçirilmesi gereken sürenin yarısı kadardır ifadesinde yer alan sürenin "yarısı" ifadesi 14/4/2020 tarihli ve 7242 sayılı Kanunun 48. maddesiyle sürenin yarısı ifadesi "süre" biçiminde değiştirilmiştir

⁴³³ İnce; s.388-391.

davranışlar kazanabileceği ortamdan uzak durması, iyi bir hayat sürmesi konusunda telkinlerde bulunur. Görevlendirilen uzman kişi, koşullu salıverilen hükümlü hakkında üçer aylık dönemler şeklinde rapor hazırlayacak ve bunu infaz hâkimine verecektir.⁴³⁴

5275 sayılı CGTİHK m. 107/9 infaz hâkiminin⁴³⁵ denetim süresinde hükümlüyü denetimli serbestlik müdürlüğünce belirlenecek yükümlülüklerle tabi tutabileceği düzenlenmiştir. İnfaz hâkimin kararıyla, hükümlünün risk ve ihtiyaçları da göz önüne alınarak, denetimli serbestlik müdürlüğü hükümlüyü iki yılı geçmemek üzere; belirli bir bölgede denetim ve gözetim altında tutma, belirlenen yer veya bölgelere gitmeme, belirlenen programlara katılma, yükümlülüklerinden bir veya birden fazlasına karar verebilir.⁴³⁶

5275 sayılı CGTİHK m. 107/10'a göre infaz hâkimi, mahkûmun denetim süresini nasıl geçireceğini belirlerken infaz kurumu tarafından sunulan dosyayı da göz önüne aldığı gibi hükümlünün kişiliğini ve topluma uyum sağlama başarısını da dikkate alır. Bunun sonucunda söz konusu denetim süresinde denetimli serbestlik tedbiri uygulanmadan yahut yükümlülük belirlemeden geçirilmesine karar verebileceği gibi tedbir uygulanmasını ve tanımlanan yükümlülükleri denetim süresi devam ediyorken kaldırabilir.⁴³⁷

5275 sayılı CGTİHK m. 108'de mükerrirler ile kimi suç faillerine has infaz rejimiyle denetimli serbestlik tedbiri konusu ayrıca ele alınmıştır. 5275 sayılı CGTİHK m. 108/4 infaz hâkiminin tekerrüren suç işleyen hükümlünün infazını sona ermesinden sonra başlayan ve bir yıldan az olmayan denetim süresi belirlemesini düzenlemiştir. Bu konuda infaz hakimine takdir yetkisi verilmemiştir.⁴³⁸ İnfaz hâkimi süreyi en fazla beş yıla kadar uzatabilir. 5275 sayılı CGTİHK m. 108/5 ise tekerrüren suç işleyen kişi hakkında denetim süresi boyunca koşullu salıverilmeye ilişkin hükümlerin

⁴³⁴ Sanıvar; s. 529; Bozdağ; s. 182.

⁴³⁵ CGTİHK m. 107/9'da geçen "hâkim" ifadesi 14/4/2020 tarihli ve 7242 sayılı Kanunun 48. maddesiyle "infaz hâkimi" şeklinde değiştirilmiştir.

⁴³⁶ Centel/Zafer/Çakmut; s. 680.

⁴³⁷ Erdoğan; s. 615-656.

⁴³⁸ "...görüldüğü üzere mükerrir sanık hakkında mükerrirlere özgü infaz rejiminin ve cezanın infazından sonra denetimli serbestlik tedbiri uygulanmasına karar verilmesinde herhangi bir isabetsizlik bulunmamaktadır. Denetimli serbestlik tedbiri ise cezanın infazından sonra uygulanacak bir infaz kurumudur. Denetim süresini belirleme ve gerektiğinde uzatma görevi, hükmü veren mahkemeye değil, hükümlünün infaz aşamasındaki davranışlarını da değerlendirerek koşullu salıverme ile ilgili kararı verecek olan mahkemeye aittir. Buna göre hükümlülük kararında mükerrir olan sanık hakkında 5237 sayılı TCK'nın 58/6-7. maddeleri gereğince mükerrirlere özgü infaz rejiminin ve cezanın infazından sonra denetimli serbestlik tedbirinin uygulanmasına karar verilmesiyle yetinilmesi gerekirken, yargılamayı yapan mahkemece infaz aşamasında belirlenecek bir konuda infazı kısıtlayacak şekilde denetim süresi belirlemesi yasal değildir.", YCGK, 12.07.2011, E. 2011/7-173, K. 2011/174, <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/> (Erişim Tarihi: 04.05.2024).

uygulanacağını ele alır.⁴³⁹ Yani mükerrirler hakkında CGTİHK m. 107/7, 8 ve 9’da ele alınan yükümlülüklerle karar verilir. 5275 sayılı CGTİHK m. 108/7’ye göre cezanın infazı sona ermesinden sonra başlayan denetim süresinde yükümlülüklerle ve yasaklara uymayan mükerrirler, infaz hâkiminin kararıyla 15 günden az ve 3 aydan fazla olamayan disiplin hapsine tabi tutulur.

5275 sayılı CGTİHK m. 108/9 hükmüne göre cinsel saldırı, çocukların cinsel istismarıyla reşit olmayan ile cinsel ilişki suçlarından ceza alan hükümlüler için cezanın infazı sırasında ve koşullu salıverildiklerinde denetim süresi boyunca tedavi veya yükümlülüklerden bir veya fazlasına infaz hâkimi tarafından karar verilebilir.⁴⁴⁰ 5275 sayılı CGTİHK m. 108/9’da belirtilen denetimli serbestlik tedbirlerinin bir veya birkaçına hükmedilmesi zorunludur. Bu hüküm çocuklar hakkında uygulanmaz.

3.5.2. Koşullu salıverilmenin sonuçları

Koşullu salıverilme kararı cezanın affedilmesi, infazın bittiği sonucunu doğurmaz. Çünkü kalan ceza hak ederek tahliye tarihine kadar infaz kurumu dışında çektirilir.⁴⁴¹ Bu kararın sonuçları çeşitli olabilir. Öncelikle koşullu salıverilme sonucunda mahkûmlar topluma erken bir şekilde geri dönebilirler. Bu durum, mahkûmların yeniden topluma kazandırılmasını ve topluma uyum sürecinin başlamasını temin etmektedir; fakat bu da toplumda endişe ve güvensizlik yaratabilir. Toplumun bu duruma nasıl tepki vereceği ve mahkûmların yeniden topluma entegrasyon süreci oldukça önemlidir. Koşullu salıverilme aynı zamanda mahkûmların rehabilitasyon sürecini etkileyebilir. Erken salıverilen mahkûmlar, topluma uyum sürecinde rehberlik hizmetleriyle desteklenmelidir. Aksi takdirde tekrar suç işleme riski artabilir ve rehabilitasyon süreci başarısız olabilir. Diğer bir sonuç ise koşullu salıverilme kararının toplum güvenliği üzerindeki etkisidir. Erken salıverilen mahkûmların tekrar suç işleme olasılığı nedeniyle toplum güvenliği açısından endişe yaratabilir. Bu nedenle koşullu salıverilme kararı verilirken toplumun güvenliği de göz önünde bulundurulmalıdır.

Koşullu salıverilen kişi denetim sürecini cezaevi dışında geçirir. Mahkûm kalan cezasını infaz kurumu dışında tamamlamaya devam ettiği için Cumhuriyet savcılığı

⁴³⁹ Akbulut; s. 1037.

⁴⁴⁰ Yavuz; s. 213-214.

⁴⁴¹ Bozdağ; s.198.

mahkûmun ilamat defterini kapatmaz ve mahkûm takip sistemi devam eder.⁴⁴² Yani koşullu salıverilme ile ceza sona ermez, mahkûmiyet hükmünün infazı devam eder. Koşullu salıverilme sonrasında hükümlünün durumu ve söz konusu kararın sonuçları, 5275 sayılı CGTİHK m. 107/14'te düzenlenmiştir. Bu maddeye göre, denetim süresi içerisinde kararlaştırılmış olan yükümlülükler göre davranan ve söz konusu süreyi iyi hâlli olarak geçiren hükümlü cezasını yerine getirmiş sayılır.⁴⁴³ Denetim süresi koşullu salıverilme kararı verilmesiyle başlar.⁴⁴⁴ Serbest bırakılan hükümlünün öngörülen denetimli serbestlik süresi içinde suç işlememesi ve kendisine verilen yükümlülükleri yerine getirmesi hâlinde cezanın tamamı çekilmiş sayılır.⁴⁴⁵

3.5.3 Koşullu salıverilme kararının geri alınması

Usulüne uygun olarak verilmiş olan koşullu salıverilme kararı bazı durumlarda geri alınabilir. Koşullu salıverilen mahkûmun denetim süresi boyunca kasıtlı olarak işlediği bir suçtan kaynaklı olarak hapis cezası alması veya verilen yükümlülükler infaz hâkiminin ikazına karşın uymamakta ısrar etmesi durumunda koşullu salıverilme kararı geri alınır.⁴⁴⁶

Koşullu salıverilme kararının geri alınması, genellikle mahkûmun belirli şartları ihlal etmesi durumunda gündeme gelmektedir. Örneğin mahkûmun serbest bırakılmasına bağlı olarak belirli kurallara uyması gerekebilir. Söz konusu kurallardan belli birisini ihlal etmesi durumunda koşullu salıverilme kararı gözden geçirilebilir. Koşullu salıverilme kararının geri alınması süreci, genellikle belirli prosedürlere bağlı olarak yürütülmektedir. İlk olarak mahkûmun kuralları ihlal ettiği iddiasıyla bir inceleme başlatılabilir. Bu inceleme kapsamında mahkûmun ihlal ettiği iddia edilen kurallara dair deliller toplanmakta ve mahkûmun savunması alınmaktadır. Ardından bu deliller ve savunma doğrultusunda bir karar verilir. Eğer mahkûmun kuralları ihlal ettiği tespit edilirse koşullu salıverilme kararının geri alınması gündeme gelebilir. Bu süreçte adalet ile hukuk prensiplerine göre hareket edilmesi önemlidir. Koşullu salıverilme kararının geri alınması halinde mahkûmun cezaevine geri dönmesi söz konusu olabilir; fakat bu süreçte de yine

⁴⁴² Yenidünya; s. 177.

⁴⁴³ Erdoğan; s. 851-852.

⁴⁴⁴ Bakıcı, Sedat; “Koşullu Salıverilmenin Geri Alınması”, Ankara Barosu Dergisi, 1987/1, s. 20.

⁴⁴⁵ Demirbaş; Ceza Hukuku: Genel Hükümler, s. 675.

⁴⁴⁶ Gündüz; s. 389.

belirli prosedürlerin takip edilmesi gerekmektedir. Mahkûmun yeniden cezaevine gönderilmesi kararı, yine adaletle hukuk prensiplerine göre verilmelidir.

Koşullu salıverilme kararının geri alınması sürecinde adalet sisteminin objektif ve adil bir şekilde hareket etmesi önemlidir. Mahkûmun hakları gözetilerek delillere dayalı bir inceleme yapılmalı ve kararlar bu delillere dayandırılmalıdır.

3.5.3.1. Geri alma nedenleri

5275 sayılı CGTİHK m. 107/12’de koşullu salıverilen hükümlünün bu salıverilme kararının hangi nedenlerle geri alınacağı düzenlenmiştir.⁴⁴⁷ Koşullu salıverilen mahkûm, denetim süresini yükümlülüklerine uygun ve iyi hâlli olarak geçirirse cezasını infaz etmiş sayılır.⁴⁴⁸ Bunun rağmen koşullu salıverilen mahkûm; denetim boyunca hapis cezası sonucunu doğuran kasıtlı bir suç işler yahut kendisine verilen yükümlülüklerle, infaz hâkiminin ikazına karşın, uymamakta ısrarlı davranırsa koşullu salıverilme kararı geri alınır. Denetim süresinde kasten suçun işlenmesi ve belirlenen yükümlülüklerin yerine getirilmemesi nedeniyle koşullu salıverilme kararının geri alınmasının kurumun varlığı, işlevselliği ve özgürlüğe kavuşmayı yani erken tahliyeyi şarta bağlayan bir duruma hizmet ettiği için gerekli olduğu düşünülmektedir.

3.5.3.1.1. Hükümlünün denetim süresinde hapis cezasını gerektiren kasıtlı bir suç işlemesi

5275 sayılı CGTİHK m. 107/12’de düzenlenen koşullu salıverilme kararının geri alınması nedenlerinden birincisi mahkûmun denetim döneminde hapis cezasını gerekli kılan kasıtlı bir suç işlemesidir.⁴⁴⁹ Madde hükmünden de anlaşılacağı üzere taksirle işlenen suçlar ile adli para cezası gerektiren suçların kapsam dışı kaldığıdır. Bu durumda koşullu salıverilme kararı geri alınamaz. Burada denetim döneminde işlenen kasıtlı suça ilişkin bir değerlendirme yapmak gerekirse: Denetim süresi devam ederken⁴⁵⁰ kasıtlı suç

⁴⁴⁷ 5275 sayılı CGTİHK m. 107/12: “Koşullu salıverilen hükümlünün, denetim süresinde hapis cezasını gerektiren kasıtlı bir suç işlemesi veya kendisine yüklenen yükümlülüklerle, infaz hâkiminin uyarısına rağmen, uymamakta ısrar etmesi hâlinde koşullu salıverilme kararı geri alınır.”

⁴⁴⁸ Gündüz; s. 400.

⁴⁴⁹ Gündüz; s. 401.

⁴⁵⁰ “... hükümlü hakkında koşullu salıverilme kararı verilmiş olmasına rağmen hükümlünün başka bir cezasının infazı nedeniyle ceza infaz kurumundan ayrılamaması nedeniyle denetim süresinin başladığı değerlendirilemeyeceğinden ceza infaz kurumundayken işlediği kasıtlı suç nedeniyle koşullu salıverilmenin geri alınması kararı verilemeyecektir. Bu bağlamda denetim süresinin başladığının kabul

işlemesi iddiası ile soruşturma başlatılması, kamu davasının açılması ve suç isnadına dayanılarak hapis cezası verilmesi gerekir.

Hapis cezasının denetim süresi içinde kesinleşmesi öğretide tartışmalıdır. 5275 sayılı CGTİHK m. 107/12’de kasıtlı suç işlenmesi, m. 107/15’te kasıtlı bir suçtan dolayı hapis cezasına mahkûmiyet kararı verilmesi koşulunu değerlendirdiğimizde bir çelişki görebiliriz.⁴⁵¹ Bu çelişkileri ortadan kaldırmak için kanuni düzenleme yapmak yerinde karar olacaktır.⁴⁵²

Hapis cezanın kesinleşmesini savunanlar⁴⁵³, aksi durumu kabul etmenin ceza hukukunun ana prensiplerinden birisi olan masumiyet karinesine⁴⁵⁴ aykırı olacağı belirtmişlerdir.⁴⁵⁵

Denetim süresinde gerçekleşen kasıtlı suç nedeniyle verilen hapis cezası hükmünün kesinleşmesinin gerek olmadığını savunanlar, kesinleşmeme durumunun koşullu salıverilmede geri almayı etkilemeyeceğini⁴⁵⁶ savunmuşlardır.⁴⁵⁷

Ülkemizde yargılamaların uzun sürmesinden yola çıkacak olursak, koşullu salıverilme kararının geri alınması için hükmün kesinleşmesini beklemek, bu kurumun uygulamasını fiilen imkânsız hale sokacaktır.

edilmesi için hükümlünün fiilen ceza infaz kurumundan salıverilmesi gerekmektedir.”, Yargıtay 1. C.D., T.: 03/12/2021, E.: 2021/12431, K.: 2021/14643, s. 3, Aşkın Akarçay, Berçem; “Türk İnfaz Hukuku Sisteminde Koşullu Salıverilmenin Geri Alınması”, İstanbul Gedik Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2024, s. 80.

⁴⁵¹ Gündüz; s. 402.

⁴⁵² Sanıvar; s. 586.

⁴⁵³ Özgenç; Türk Ceza Hukuku: Genel Hükümler, s. 820; Koca/Üzülmez; s. 625; Çakır; s.685; Sanıvar; s. 586; Gür; s. 1474.

⁴⁵⁴ Terminolojik olarak suçsuzluk karinesi ifadesinin kullanılmasıyla alakalı bkz. Feyzioğlu, Metin; “Suçsuzluk Karinesi: Kavram Hakkında Genel Bilgiler ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 48, S. 1, 1999, s. 135-163; Yenisey, Feridun/Nuhoğlu, Ayşe; Ceza Muhakemesi Hukuku, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2022, s. 85.

⁴⁵⁵ Koşullu salıverilme kararının geri alınması için deneme süresinde işlenen kasıtlı suçtan dolayı verilen mahkumiyet kararının kesinleşmesini arayan Yargıtay kararı; “... hükümlü A.. Y..’in, 30 yıl ağır hapis cezasına hükümlüyken şartla tahliye edildiği bihakkın tahliye tarihi dolmadan 2. kasti cürümden özgürlüğü bağlayıcı cezaya hükümlendirilmiş ve cezasının kesinleşmiş olduğu anlaşılmış olduğundan, iyi halliliğini kaybettiğinden ve yükümlülüklerine uymadığından, koşullu salıverilmesinin geri alınmasının şartları olduğundan...”, Y.1. CD, 13.02.2013, E. 2012/6226, K. 2013/952, <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/> (Erişim Tarihi: 04.05.2024).

⁴⁵⁶ Koşullu salıverilme kararının geri alınması için deneme süresinde işlenen kasıtlı suçtan dolayı verilen mahkumiyet kararının kesinleşmesini aramayan Yargıtay kararı “...Şartla salıverilen hükümlülerin meşruten tahliye tarihi ile bihakkın tahliye edilmeleri icap eden tarih arasında şahsı hürriyeti bağlayıcı cezayımüstelzim kasıtlı bir cürüm işlemleri halinde TCK.nun 17 nci maddesi gereğince meşruten tahliye kararının geri alınması gerektiğine, ikinci cürümün, birinci cürme ait ceza müddeti (hükümde yazılı müddet) dolmadan işlenmiş olması yeter olup, cezanın verilip kesinleşmesinin bu süre içinde gerçekleşmiş olmasının şart bulunmadığına..”, Yargıtay İçtihatları Birleştirme Kurulunun 8.6.1970 tarihli, E. 1969/9 ve K. 1970/4 sayılı kararı, Gündüz; s. 406.

⁴⁵⁷ Demirbaş; İnfaz Hukuku, s. 544; Demirbaş; Genel Hükümler, s. 733; Özgenç; s. 821; Akbulut; s.866; Centel/Zafer/Çakmut; s. 676; Kafes; s. 76.

Mahkûm denetim döneminde hapis cezası gerektiren kasıtlı suç işlerse verilmiş olan kısa süreli hapis cezası, TCK m. 50'ye dayalı olarak adli para cezasına ya da tedbire çevrilmiş ise koşullu salıverilme kararı geri alınmayacaktır.^{458 459} Aynı zamanda taksirle işlenen suçlar, disiplin hapsi, tazyik hapsi de koşullu salıverilme kararının geri alınmasına sebep olmaz.⁴⁶⁰

Denetim döneminde kasıtlı suçtan verilen hapis cezası ertelenmiş mahkûmun, koşullu salıverilme kararı ise geri alınabilir.⁴⁶¹

Denetim döneminde kasıtlı suçtan hapis cezası verilmesi ve hükmün açıklanmasının geri bırakılması sonucunu doğurması hâlinde ise koşullu salıverilme kararı geri alınamaz.

Denetim döneminde işlenen kasıtlı suçun genel af kapsamında olması hâlinde ceza bütün neticeleri ile ortadan kalkacağı için koşullu salıverilme kararının geri alınmaması gerekirken özel af bu şekilde bir yasal neticeye sebep olmadığı için denetim döneminde işlenen kasıtlı suçun özel af kapsamında olması hâlinde koşullu salıverilme kararının geri alınması gerekir.⁴⁶²

3.5.3.1.2. Hükümlünün denetim süresinde kendisine yüklenen yükümlülüklerle, infaz hâkiminin uyarısına rağmen, uymamakta ısrar etmesi

Koşullu salıverilme kararının geri alınmasına neden olan diğer durum, hükümlünün denetim döneminde kararlaştırılan yükümlülüklerle uymaması ve infaz hâkimince ikaz edilmesine karşın yükümlülüklerle uymama konusunda ısrar etmesidir.⁴⁶³ Bu durum 5275 sayılı CGTİHK m. 107/12 ve 15'te farklı yorumlara sebep olacak şekilde düzenlenmiştir. CGTİHK m. 107/12'de infaz hâkiminin uyarısına rağmen yükümlülüğe uymamakta ısrar etmesi, CGTİHK m. 107/15'te yükümlülüklerin yerine getirilmemesi;

⁴⁵⁸ Özbek; İnfaz Hukuk, s. 370; Özgenç; Türk Ceza Hukuku, s. 820; Akbulut; 866; Demirbaş; Genel Hükümler, s. 734; Demirbaş, Timur; İnfaz Hukuku, 7. Baskı, Ankara, 2020, s. 544; Aksi görüş Centel/Zafer/Çakmut; s. 676.

⁴⁵⁹ "...hükümlünün deneme süresi içerisinde işlediği mala zarar verme suçundan dolayı adli para cezası ile cezalandırılmasına karar verildiği, dolayısıyla koşullu salıvermenin geri alınamayacağı gözetilmeden, yazılı şekilde karar verilmesinde isabet görülmemiş olduğundan bahisle 5271 sayılı CMK'nun 309. maddesi uyarınca anılan kararın bozulması Dairemizden istenilmiştir. ...Kanun yararına bozma istemine dayanan Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nın gönderme yazısı, incelenen dosya içeriğine göre yerinde görüldüğünden, ... bozulmasına...", Yargıtay 6. CD'nin 20.11.2015 tarihli, E. 2015/8029 ve K. 2015/45143 sayılı kararı, Gündüz; s. 402.

⁴⁶⁰ Sanivar; s. 590; Bozdağ; s. 201.

⁴⁶¹ Gündüz; s. 402.

⁴⁶² Gündüz; s. 407.

⁴⁶³ Bozdağ; s. 210, 211.

koşullu salıverilme kararının geri alınması için neden olarak gösterilmiştir. 5275 sayılı CGTİHK m. 107/15'in esasen geri alma kararını verecek kurumu düzenlemiş olması ve CGTİHK m. 107/12'nin hükümlünün lehine bir düzenleme olması sebebiyle 12. fıkranın dikkate alınması gerektiği, geri alma kararı için hâkiminin uyarısına rağmen yükümlülüğe uymamaya ısrar etme koşulunun göz önünde bulundurulması gerektiği düşünülmektedir.⁴⁶⁴

Hükümlünün denetim döneminde yükümlülükleri yerine getirmemesi durumunda hükümlü, infaz hâkimi tarafından verilen yükümlülüklerle uymadığı konusunda infazı yerine getiren Cumhuriyet savcılığı tarafından uyarılır. Bu uyarıya rağmen yükümlülüklerin gereği yerine getirilmez ve bunda ısrar edilirse Cumhuriyet savcılığı koşullu salıverilme kararının geri alınması için infaz hâkiminden talepte bulunur.⁴⁶⁵

3.5.4. Geri almaya karar verecek merci

5275 sayılı CGTİHK m. 107/15'e göre koşullu salıverilen mahkûm; denetim süresi boyunca hapis cezası sonucunu doğuran kasıtlı bir suç işler yahut kendisine verilen yükümlülüklerle (infaz hâkiminin uyarısına karşın) uymamakta ısrarlı davranırsa hükmü veren ilk derece mahkemesinin bulunduğu yer olan infaz hâkimliği tarafından⁴⁶⁶, cezaların toplandığı hâllerle hükmün bölge adliye mahkemesi ya da Yargıtayca verilmesi hâlindeyse 101. maddenin ikinci fıkrası⁴⁶⁷ çerçevesinde belirlenmiş olan infaz

⁴⁶⁴ "... Koşullu olarak salıverilip veya hak ederek tahliye tarihine kadar denetimli serbestlik süresinde yükümlülük uygulanmasına karar verilen hükümlüler hakkında yetkili denetimli serbestlik bürosunca denetim planı hazırlanacağı, hükümlüye rehberlik edecek bir uzman görevlendirileceği, hükümlünün topluma uyumu konusunda 3 aylık süreçler halinde mahkemesine rapor sunulacağı, hükümlünün kendisine yüklenen bu yükümlülüklerle hâkim uyarısına rağmen uymamakta ısrar etmesi halinde şartlı tahliye kararının geri alınacağı anlaşılmaktadır. Samsun 2. Ağır Ceza Mahkemesince tebligata uymayarak Denetimli Serbestlik Şube Müdürlüğü'ne müracaat etmeyen hükümlüye şartlı tahliye kararının geri alınacağını ihtar etmesi gerekirken, yeniden infaza devam olunmak üzere dosyanın denetimli serbestlik bürosuna gönderilmesi yasal düzenlemeye aykırı görüldüğünden...", Yargıtay 1.CD'nin 04.02.2013 Tarih, 2013/153 Esas, 2013/817 numaralı kararı, İnce; Türk İnfaz Hukukunda Koşullu Salıverilme ve Koşullu Salıverilmede Süreler, s. 165.

⁴⁶⁵ Gündüz; s. 408.

⁴⁶⁶ Gündüz; s. 398.

⁴⁶⁷ 5275 sayılı CGTİHK m. 101/2: "99 uncu madde gereğince cezaların toplanması gerektiğinde bu hususta hüküm verme yetkisi, en fazla cezaya hükmetmiş bulunan mahkemenin bulunduğu yer infaz hâkimliğine, bu durumda birden çok infaz hâkimliği yetkili ise son hükmü vermiş olan mahkemenin bulunduğu yer infaz hâkimliğine aittir. En fazla cezanın; a) Yargıtay tarafından ilk derece mahkemesi sıfatıyla verilmesi hâlinde Ankara infaz hâkimliğince, b) Bölge adliye mahkemesi tarafından ilk derece mahkemesi sıfatıyla verilmesi hâlinde bölge adliye mahkemesinin bulunduğu il infaz hâkimliğince, c) Bölge adliye mahkemesi tarafından duruşma açmak suretiyle verilmesi hâlinde ise hükmü kaldırılan ilk derece mahkemesinin bulunduğu yer infaz hâkimliğince, bu hususta karar verilir. (3) (Değişik:20/7/2017-7035/24 md.) Bu madde uyarınca verilen kararlara karşı itiraz yoluna gidilebilir."

hâkimliğince koşullu salıverilme kararının geri alınmasına dosya üstünden karar verilir. Söz konusu kararlara itirazda bulunulabilir. Tıpkı koşullu salıverilme kararı verilirken olduğu gibi koşullu salıverilme kararı geri alınırken de yetkili makam keyfi davranmamalı ve geri alınma nedenleri dikkatli araştırılmalıdır.

3.5.5. Geri almanın sonuçları

Koşullu salıverilme kararının geri alınması, infaz hâkimi tarafından verilen kararın tekrar gözden geçirilmesi anlamına gelir. Bu durum genellikle infaz hâkimi tarafından belirlenen koşulların ihlal edilmesi veya denetim döneminde kararlaştırılan yükümlülükler uymamakta ısrar edilmesi durumunda gerçekleşir. Koşullu salıverilme kararının geri alınması, infaz hâkimi tarafından yeniden değerlendirme sürecini başlatır ve hükümlünün serbest bırakılma koşullarının gözden geçirilmesine neden olabilir. Bu süreçte hükümlünün avukatı, Cumhuriyet savcısı ve infaz hâkimi arasında detaylı bir hukuki süreç yaşanabilir. Koşullu salıverilme kararının geri alınması durumunda mahkûmun durumu yeniden değerlendirilmekte ve infaz hâkimi tarafından yeni bir karar verilmektedir. Bu süreçte adaletin sağlanması ve toplumun güvenliği göz önünde bulundurulmaktadır.

İnfaz hâkiminin koşullu salıverilme kararını geri almasına karar vermesinin sonuçları CGTİHK m. 107/13'te düzenlenmiştir.⁴⁶⁸ Bu bakımdan ilk çıkarımın infaz kurumunda belli bir süre cezanın infaz edilmesinin mümkün olduğu; ancak geri alma sebeplerine göre bu sürenin hesaplanmasının farklılık gösterdiği söylenebilir.⁴⁶⁹ Diğer bir çıkarım ise koşullu salıverilme kararı geri alındığında aynı cezanın infaz edilmesi için yeni bir koşullu salıverilme kararı verilemeyeceğidir.

Hükümlünün denetim süresinde hapis cezasını gerekli kılan bir kasıtlı suçu işlediği gerekçesiyle koşullu salıverilme kararının geri alınması hâlinde hükümlünün bilahare işlediği suç tarihinden itibaren başlamak ve hak ederek tahliye tarihini geçmemek koşuluyla her bir suç için verilen hapis cezasının iki katı sürenin infaz edilmesi

⁴⁶⁸ 5275 sayılı CGTİHK m. 107/13: “Koşullu salıverilme kararının geri alınması hâlinde hükümlünün; a) Sonraki suçu işlediği tarihten itibaren başlamak ve hak ederek tahliye tarihini geçmemek koşuluyla sonraki işlediği her bir suç için verilen hapis cezasının iki katı sürenin, b) (Değişik: 25/5/2005-5351/8 md.) Yükümlülüklerine aykırı davranması hâlinde, bu yükümlülükler uymama tarihi ile hak ederek salıverilme tarihi arasındaki süreyi geçmemek koşuluyla ihlalin niteliğine göre takdir edilecek bir sürenin, Ceza infaz kurumunda aynen çektirilmesine karar verilir. Koşullu salıverilme kararının geri alınmasından sonra aynı hükmün infazı ile ilgili bir daha koşullu salıverilme kararı verilmez.”

⁴⁶⁹ Doğan; s.263.

gerekmektedir.⁴⁷⁰ Koşullu salıverilme kararının geri alınması yükümlülüklerin yerine getirilmemesinde ısrar etmeye dayanıyorsa infaz kurumunda geçirilmesi gereken süre, yükümlülüğün ihlal edildiği tarih ile hak ederek tarihi arasındaki süreyi geçmeyecek şekilde hâkim tarafından belirlenecektir.

5275 sayılı CGTİHK m. 107/13'e göre koşullu salıverilme kararının geri alınmasının ceza infaz kurumunda geçirilen süreler ve koşullu salıverilmenin yasaklanması bakımından iki sonucu oluşmaktadır.

3.5.5.1. Ceza infaz kurumunda geçirilecek süreler bakımından

14.4.2020 tarihli ve 7242 sayılı Kanun değişikliğinden önce denetim süresinde kasıtlı bir suç işleyen mahkûm hapis cezası aldığında sonraki suçu işlediği zamandan başlamak üzere kalan cezasını aynen çekmekteydi. İkinci suçu işlediği tarih ile hak ederek tahliye tarihi arasındaki süreyi aynen cezaevinde çekiyordu. Sonradan işlenen suçun hafif bir cezayı öngermesi durumunda bile kalan cezanın aynen yerine getirilmesi öğretide eleştirilere maruz kalmıştır.⁴⁷¹ Sonradan işlenen suçun cezasının az oluşu, salıverilen suçta kalan sürenin fazla olması adaletsizliğe neden olacağı ifade edilmiştir. Yeni bir düzenleme yapılarak, sonraki suçun cezası ile orantılı bir sürenin aynen çektilmesinin daha doğru savunulmuştur.⁴⁷²

Bu tenkitlerden sonra CGTİHK m. 107/13'te⁴⁷³ değişikliğe gidilerek sonradan işlenen bütün suçlara verilen hapis cezasının 2 katı sürenin cezaevinde çekilmesi gerektiği şeklinde düzenlenmiştir. Ama bu sürenin hak ederek tahliye tarihini geçmeyeceği ifade edilmiştir.⁴⁷⁴ Bu yeni düzenleme, olumlu neticeler sağlamasına rağmen adaleti sarsıcı ve karışık durumlara da neden olabileceği için tenkit edilmiştir.⁴⁷⁵ Zira koşullu salıverilme tarihi ile hak ederek tahliye tarihi esnasında uzun bir sürenin bulunduğu ve ikinci suçtan verilmiş olan hapis cezasının kısa süreli olduğu hallerde infazda karışıklık, tereddüt ve adaletsiz neticelere yol açabilecek durumlar ortaya çıkabilecektir.⁴⁷⁶

⁴⁷⁰ Centel/Zafer/Çakmut; s. 689-690.

⁴⁷¹ Centel/Zafer/Çakmut; s. 680.

⁴⁷² Akkaya, Çetin; Cezaların İnfazı ve İnfaz Hukuku, 6. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2018, s. 785.

⁴⁷³ CGTİHK m. 107/13 a'da sonraki suçu işlediği tarihten başlayarak kalan cezanın aynen cezaevinde aynen çektilmesine karar verilir ifadesinde yer alan aynen "kalan cezasının" ifadesi 14/4/2020 tarihli ve 7242 sayılı Kanunun 48. maddesiyle "başlamak ve hak ederek tahliye tarihini geçmemek koşuluyla sonraki işlediği her bir suç için verilen hapis cezasının iki katı sürenin" biçiminde değiştirilmiştir.

⁴⁷⁴ Bozdağ; s. 203.

⁴⁷⁵ Koca/Üzülmez; s. 628

⁴⁷⁶ Gündüz; s. 409-410.

Aynı zamanda ceza infaz kurumunda uzun dönem kalacak mahkûm açısından olumlu düzenleme olmasına rağmen hafif suç işleyen mahkûm açısından olumsuz bir düzenleme olacağı dile getirilmiştir.⁴⁷⁷ Yapılan bu düzenleme ile koşullu salıverilen hükümlünün denetim süresinde birden çok suç işlemesi halinde suç tarihlerinin ayrı ayrı bulunarak hesaplanması yapılmalıdır. Mahkûm, denetim döneminde kendisine yüklenen yükümlülükler uymama durumunda yükümlülükler uymama tarihiyle hak ederek tahliye tarihi arasındaki süreyi aşmamak koşuluyla ihlalin durumuna göre hâkim tarafından takdir edilen süre cezaevinde geçirecektir.⁴⁷⁸

3.5.5.2. Koşullu salıverilmeden yasaklanma

5275 sayılı CGTİHK m. 107/13'te koşullu salıverilme kararı geri alınan mahkûm bakımından aynı hükmün infazıyla alakalı tekrar koşullu salıverilme kararı verilemeyeceği düzenlenmiştir. Bu yasak sadece koşullu salıverilme kararı geri alınan hüküm bakımından geçerlidir. Yani hükümlü şartları sağlıyorsa diğer mahkûmiyetleri bakımından koşullu salıverilme kararı verilebilecektir. Bu düzenleme, koşullu salıverilme fırsatını kötüye kullanan bir hükümlüye aynı hükümle ilgili ikinci bir daha şans verilmeyeceği anlamına gelmektedir; ancak hükümlü hakkında başka mahkûmiyet dosyalarında şartların oluşması hâlinde koşullu salıverilme kararı verilebilmektedir.

Bu yasaklama halinin hükümlünün denetim süresince davranışlarını kontrol etmesi açısından uygun bir kural olduğu açıktır. Koşullu salıverilme gerçekleşikten sonra hükümlü denetim süresinde hapis cezası gerektiren kasıtlı suç işlememeli ve kendisine yüklenen yükümlülükleri yerine getirmelidir.

Kasıtlı bir suçtan, yükümlülüklerin veya tedbirlerin ihlalinin dolayısı ile cezaevinde çektirilecek olan ceza başka mahkûmiyetlerle içtima ettirilmez.⁴⁷⁹ Denetim döneminde kasıtlı suç işlemesi nedeniyle hapis cezası alan ve koşullu salıverilme kararı geri alınan hükümlü için bu suçtan dolayı başka müddetname hazırlanır, bu suç farklı bir koşullu salıverilme sürecine tabi olur.⁴⁸⁰

⁴⁷⁷ Koca/Üzülmez; s. 628.

⁴⁷⁸ Bozdağ; s. 211-212.

⁴⁷⁹ Aldemir; s. 590-591.

⁴⁸⁰ Günay; s. 208.

3.5.5.3. Cezanın ektirileceği ceza infaz kurumu yönünden sonuçları

Koşullu salıverilmesi geri alınan mahkûmlar geri kalan cezalarını kapalı ceza infaz kurumunda tamamlayacaktır. 5275 sayılı CGTİHK m. 14/2’de cezaları doğrudan açık cezaevinde tamamlayacak olan mahkûmlar belirtilmiş ve koşullu salıverilmesi geri alınan mahkûmlar hariç tutulmuştur. Aynı zamanda Ceza İnfaz Kurumlarına Ayrılma Yönetmeliği m. 8/2-a’da koşullu salıverilmesi geri alınan mahkûmların cezalarının tamamını kapalı cezaevinde geçireceği düzenlenmiştir.

4. SONUÇ

Tarihsel süreçte cezaevlerinin kurulmasıyla birlikte hürriyeti bağlayıcı cezaların infazının nasıl gerçekleştirileceği sorunu tartışmalı hale gelmiştir. Suç işleme oranlarının sürekli artması, kişilerin tekerrüren suç işlemesi, hürriyeti bağlayıcı cezaların hapisanelerde hükümlüyü tek başına ıslah etmediğini ortaya koymuştur. Hükümlülerin de insan olduğu, umut etme hakkı gibi belli haklara sahip olması gerektiği ifade edilerek özgürlüğü bağlayıcı cezalara alternatif hukuki müesseseler oluşturulmaya başlanmıştır. Hürriyeti bağlayıcı cezaların bireyselleştirme vasıtası olarak faydacı olması gerektiği, hükümlünün tahliye umudunu koruyup ıslah edilerek tekrar topluma kazandırılması fikrinden yola çıkarak modern infaz sisteminde önemli rol oynayacak “koşullu salıverilme” kurumu ortaya çıkmıştır. Koşullu salıverilme, hükümlünün hapis cezasının belli bir kısmını kanunda öngörülen koşullara uygun olarak iyi hâl ile cezaevinde geçirmesi şartı ile infaz hâkiminin kararıyla salıverilmesine imkân veren, cezasının geriye kalanı iyi hâlini koruyarak verilen yükümlülöklere uygun davranması şartıyla dışarıda geçirmesine olanak tanıyan bir ceza infaz kurumudur.

Koşullu salıverilmenin bir hak mı bir lütuf mu yoksa bir infaz şekli mi olduğu öğretilerde tartışmalıdır. Koşullu salıverilme ne bir hak ne de bir lütuftur; cezaların bireyselleştirilmesini ve hükümlülerin rehabilite edilerek topluma kazandırılmasını amaçlayan koşullu salıverilme uygulaması, hapis cezalarının infaz şekillerinden biridir.

Tarihsel olarak baktığımızda koşullu salıverilmenin ortaya çıkmasında etkili olan faktör, infaz kurumlarında görölen doluluk oranları ve bu durumun kamuya yüklediği maliyettir. Günümüzde ise infaz kurumlarında doluluk oranlarının artmasına paralel olarak koşullu salıverilmenin kolayca uygulanmasına yönelik yapılan yasal düzenlemeler, koşullu salıverilmenin af yasası olarak değerlendirilmesine sebebiyet vermiştir. Ayrıca bu düzenlemelerde suçlu değil suç temel alınarak, infaz hukukunun hedefleri ile bağdaşmayan bir yaklaşım sergilenmiştir. Hükümlüyü topluma yeniden kazandırma amacı taşımayan, cezayı bireyselleştirilmenin aracı olarak görmeyen, suçlu kişiliklerinden ziyade işledikleri suça göre ayrıma tabi tutan, koşullu salıverilme kurumunun kapsam ve mahiyetine uymayan bu yaklaşımlardan vazgeçilmelidir.

Koşullu salıverilmede gözlenen hatalı yaklaşımlardan biri de kurumun, infaz kurumunda geçirilmesi gereken belirli bir süreye indirgenmesidir. Burada önemli olan hükümlünün toplumsal entegrasyonu için çaba harcamadan asgari süreyi tamamlaması değil infaz kurumunda bulunduğu süreyi nasıl geçirdiği ve rehabiliteye yönelik yapılan

eylemleridir. Aksi takdirde verilen ceza, amaca hizmet etmemiş olacaktır. Zira hükümlünün suça eğilimi ve tehlikelilik durumu devam edecek, bu durum toplumda asayiş ve güvenin bozulmasına neden olabilecektir. Bu nedenle hükümlüye uzmanlar eşliğinde çeşitli psiko-sosyal testler uygulanmalı, hükümlünün kriminolojik tehlikeliliği ölçülmelidir. İlâveten spesifik suçlu kategorisinde bulunan mükerrirler, örgüt ve terör suçlularının ıslahı için de infaz kurumunda özel bir rehabilitasyon merkezi tesis edilmelidir.

Ceza sadece adaletin yerini bulması veya suçun önlenmesine yönelik olarak verilmemektedir. Cezalandırmadaki nihai hedef; mahkûmun topluma yeniden kazandırılmasına ve rehabilitasyonuna yönelik ıslah faaliyetidir. Bunun içinse yapılması gereken hükümlünün infaz kurumunda bulunduğu süre boyunca nitelikli personel tarafından gözlemlenmeli, hâl ve hareketleri bilimsel temeller çerçevesinde kayıt altına alınmalıdır. Ancak bu surette koşullu salıverilme kurumu sağlıklı bir şekilde uygulanabilecektir.

Koşullu salıverilme uygulamasında denetim sürecinde hükümlüye herhangi bir yükümlülük belirlenmeden salıverilme işleminin gerçekleştiği görülmektedir. Denetim süresi, infazın bireyselleştirilmesinin son aşamasında yer alması nedeniyle önemlidir. Sorumluluk yüklemekten salıverilme, yalnızca cezaevlerinin kullanımının azaltılmasına yardımcı olur ve koşulsuz salıverilme olarak tanımlanabilecek af kurumu ortaya çıkar. Hükümlüye ilişkin olarak tespit edilecek yükümlülükler, mahkûmun denetim safhasını iyi hâlli olarak geçirmesini sağladığı gibi ve denetimden sonra ise tekrar suça yönelmemesinde etkili olabilir. Bu yüzden koşullu salıverilme kararları infaz hâkimleri tarafından matbu olarak verilmemeli, cezanın bireyselleştirilmesinin bir neticesi olarak her bir hükümlüye ait infaz dosyası detaylı bir şekilde incelenmeli, kişiye özel yükümlülük ile denetimli serbestlik önlemleri alınmalıdır.

Koşullu salıverilme kurumunun uygulanmasında kanun koyucular, toplumun tepkisi yatıştırmak adına kimi zaman hiçbir bilimsel gerekçesi bulunmayan ve neye göre belirlendiği bilinmeyen suç tiplerine göre çeşitli koşullu salıverilme oranı uygulamakta, hatta modern infaz sisteminin aksine tümüyle koşullu salıverilme yasağını getirerek hükümlünün tahliyesine dek infaz kurumunda kalmasına neden olmaktadır. Anayasanın eşitlik ilkesiyle bağdaşmayan, suçlunun değil suçun esas alındığı bu farklı koşullu salıverilme oranları uygulamasına son verilmelidir. Ayrıca halkın hassas olduğu bazı suç tiplerinde hükümlünün daha fazla infaz kurumunda kalması, suçlunun topluma daha iyi uyumunu sağlamadığı gibi cezanın önleme amacıyla bağdaşmamaktadır. Belirli suçlara

özel anlam yükleyerek koşullu salıverilme yasakları getirmek umut etme hakkı ve cezalandırmanın amacıyla uyuşmamaktadır. Modern infaz sistemiyle uyuşmayan, salıverilme ihtimalini ortadan kaldıran kategorik yasaklardan vazgeçilmeli, hükümlünün umut etme hakkını korumaya yönelik güvenceler sağlanmalıdır.

Koşullu salıverilen mahkûmun denetim süresi boyunca kasıtlı olarak işlediği bir suçtan kaynaklı olarak hapis cezası alması veya verilen yükümlülüklerle infaz hâkiminin ikazına karşın uymamakta ısrar etmesi durumunda koşullu salıverilme kararı geri alınır. Hapis cezasının denetim süresi içinde kesinleşmesi öğretide tartışmalıdır. 5275 sayılı CGTİHK m. 107/12’de kasıtlı suç işlenmesi, m. 107/15’te kasıtlı bir suçtan dolayı hapis cezasına mahkûmiyet kararı verilmesi koşulunu değerlendirdiğimizde bir çelişki görebiliriz. Bu çelişkileri ortadan kaldırmak için kanuni düzenleme yapmak yerinde olacaktır. Ülkemizde yargılamaların uzun sürmesinden yola çıkacak olursak, koşullu salıverilme kararının geri alınması için hükmün kesinleşmesi beklemek, bu kurumun uygulamasını fiilen imkânsız hale sokacaktır.

Koşullu salıverilme kurumu gerek mevzuatın sık sık değişikliğe uğraması gerekse belirli suçlara farklı oranların uygulanması nedeniyle kompleks ve içinden çıkılması güç bir hâle bürünmektedir. Yapılan düzenlemeler ile herkesin anlayabileceği, yalın ve doğal bir yapıya dönülmesi elzemdir.

Koşullu salıverilme uygulanmasındaki bazı eksiklikler, koşullu salıverilme kurumunun tamamen işe yaramaz olduğu sonucunu doğurmamaktadır. Modern ceza hukukunda kritik bir role sahip olan koşullu salıverilme kurumunun asli görevini daha iyi yapabileceğine inanılmaktadır. Uygulamadaki eksiklikler giderilerek, hükümlülerin rehabilitasyonu sağlanarak hükümlülerin topluma uyum süreci hızlandırılabilir.

Koşullu salıverilme, doğru ve titiz bir şekilde uygulandığı takdirde hükümlünün iyileşme sürecini hızlandırarak iyi hâle teşvik eden mühim bir kurumdur. Fakat uygulanma aşamasında görülen eksiklikler nedeniyle bu hukuki müessesenin kusurları çağa uygun olarak güncelleştirilmeli, sistemin aksayan tarafları hükümlünün ve toplumun ihtiyaçları göz önünde bulundurularak modernizasyona tabii tutulmalıdır.

KAYNAKÇA

- Akalın, K. Y., Kaya, M. G. & Sayan, N. M. (2021). *7242 Sayılı Kanun ile 5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'daki Açık Ceza İnfaz Kurumları, Denetimli Serbestlik Tedbiri ve Koşullu Salıverilme Düzenlemeleri Üzerinde Yapılan Değişiklikler*. 7242 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişikliklere İlişkin Değerlendirmeler, Türk Ceza Hukuku Derneği Tarafından Hazırlanan Rapor. Beta Yayıncılık.
- Akbulut, B. (2021). *Ceza Hukuku Genel Hükümler* (8. Baskı). Adalet Yayınevi.
- Akbulut, B., Demirkol, N. & Turan, T. Y. (2021). *İnfaz Hukuku*. Adalet Yayınevi.
- Akbulut, İ. (1996). Şartla Tahliye. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 55(1-2), 173-182.
- Akdeniz, G., Elveriş, İ. & Alpan, A. (2019). Görünen Ceza, Görünmeyen İnfaz: Türkiye'de Ceza ve İnfaz Politikaları Işığında Hükme Riayet. *İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 6 (1), 5-37.
- Akkaş, A. H. (2008). Koşullu Salıverilme. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 12(1-2), 305-335.
- Akkaya, Ç. (2018). *Cezaların İnfazı ve İnfaz Hukuku* (6. Baskı). Adalet Yayınevi.
- Aldemir, H. (2019). *Ceza Hukuku Genel Hükümler Rehberi* (1. Baskı). Adalet Yayınevi.
- Algharblı, A. A. İ. (2015). *Türk Hukukunda Koşullu Salıverme ve Bazı İslam Ülkelerindeki Uygulaması*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi]. Yüksek Öğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi. (Tez No: 422429).
- Allen, F. (1916). *A Hand Book of the New York State Reformatory at Elmira*. The Summary Press.
- Altunç, M. S. (2010). *Ceza Hukukunda Tekerrür*. [Yayımlanmamış doktora tezi, Galatasaray Üniversitesi]. Yüksek Öğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi. (Tez No: 279313).
- Armağan, S. (2001). Anayasa Hukuku Açısından Af Yetkisinin Değerlendirmesi. *Anayasa Yargısı*, 17(1), 347-363.
- Artuç, M. (2021). *Pratik Ceza Muhakemesi Kanunu*. Adalet Yayınevi.
- Artuk, M. E., Gökçen, A., Yenidünya, C. (2003). *Ceza Hukuku: Genel Hükümler 2 (Yaptırım Hukuku)* (1. Baskı). Seçkin Yayıncılık.
- Artuk, M. E. & Alşahin, M. E. (2015). Hapis Cezalarının ve Cezaevlerinin Tarihi Gelişimi. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi Mehmet Akif Aydın'a Armağan*, 21(2), 145-185.
- Artuk, M. E., Gökçen, A., Alşahin, M. E. & Çakır, K. (2018). *Ceza Hukuku: Genel Hükümler* (12. Baskı) Adalet Yayınevi.
- Aşkın Akarçay, B. (2024). *Türk İnfaz Hukuku Sisteminde Koşullu Salıverilmenin Geri Alınması*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Gedik Üniversitesi]. Yüksek Öğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi. (Tez No: 850623)
- Atalay, O. (2021). *İnfaz Hukuku ve İlamların İnfazı* (2. Baskı). Türkiye Adalet Akademisi.
- Atalay, O. (2020). 7242 Sayılı Yeni İnfaz Yasasının Getirdikleri. *Terazi Hukuk Dergisi*, 15(166), 1234-1248.
- Avcı, M. (1994). *Hürriyeti Bağlayıcı Cezalara Seçenekler*. [Yayımlanmamış doktor tezi, İstanbul Üniversitesi]. Yüksek Öğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi. (Tez No: 31856)
- Avcı, M. (2004). Osmanlı İnfaz Hukukundaki Gelişmelere Genel Bir Bakış. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 12(3-4), 87-159.

- Bacaksız, P. (2015). Cezalandırma ve Topluma Yeniden Kazandırma. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 16, 4917-4941.
- Badem, S. (2022). *Koşullu Salıverilme*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi]. Yüksek Öğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi. (Tez No: 746837)
- Bakıcı, S. (1987). Koşullu Salıvermenin Geri Alınması. *Ankara Barosu Dergisi*, 1, 23.
- Balcı, G. A., Alşahin, M. & Çakır, M. E. (2020). *Ceza Muhakemesi Hukuku* (6. Baskı). Adalet Yayınevi.
- Bardak, C. (1989). Şartla Salıverilme. *Adalet Dergisi*, Sayı 4.
- Bardak, C. (1996). *Cezaların İnfazı ve İnfaz Müesseseleri*. Yetkin Yayınları.
- Barış, E. & Erdi, Y. (2021). “Koşullu Salıverilme ve Tehlikelilik Koşulu”, 7242 Sayılı Kanunla Yapılan Değişikliklere İlişkin Değerlendirmeler, Türk Ceza Hukuku Derneği Tarafından Hazırlanan Rapor. Beta Yayıncılık.
- Barry, J. V. (1956). Pioneers in Criminology XII--Alexander Maconochie (1787-1860). *The Journal of Criminal Law, Criminology and Police Science*, 4(2), 145-161.
- Brockway, Z. R. (1910). The American Reformatory Prison System. *American Journal of Sociology*, 15(4), 454-477.
- Bodur, N. & Özkul, E. (2022). *Uygulamada Terör Örgütü ve Terör Suçları*. Seçkin Hukuk.
- Bozdağ, A. (2021). *Türk Ceza Hukukunda Koşullu Salıverilme Kurumu ve Etkinliğinin Geliştirilmesi* (2. Baskı). Adalet Yayınevi.
- Carpenter, M. (1872). *Reformatory Prison Discipline as developed by the Rt. Hon. Sir Walter Crofton in the Irish Convict Prisons*, Longman, Londra.
- Centel, N. (2001). Cezanın Amacı ve Belirlenmesi. *Prof. Dr. Turhan Tufan Yüce'ye Armağan İçinde*, 337-372.
- Centel, N. (2004). Çağdaş Ceza İnfaz Hukukunda Özgürlüğü Bağlayıcı Cezalar ve Gelişmeler. *Prof. Dr. Aydın Aybay'a Armağan İçinde*, 31-51.
- Centel, N., Zafer, H. & Çakmut, Ö. (2020). *Türk Ceza Hukukuna Giriş* (11. Baskı). Beta Basım.
- Centel, N. & Zafer, H. (2022). *Ceza Muhakemesi Hukuku* (21. Baskı). Beta Yayıncılık.
- Cole, G. F. ve Smith, C. E. & DeJong, C. (2014). *Criminal justice in America* (8. Baskı). Cengage Learnin.
- Cuhruk, M. (1967). Şartla Salıverme. *Adalet Dergisi*, 58(5), 311-328.
- Çakır, K. (2020); Hapis Cezasının Koşullu Salıverilme Uygulanarak İnfazı. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 26 (2), 669-698.
- Demirbaş, T. (2005). *Hürriyeti Bağlayıcı Cezaların ve Cezaevlerinin Evrimi, Hapishane Kitabı* (1. Baskı). Kitabevi.
- Demirbaş, T. (2020). *İnfaz Hukuku* (15. Baskı). Seçkin Yayıncılık.
- Demirbaş, T. (2019). Ceza İnfaz Kurumlarında Doluluk Sorunu ve Af Tartışmaları. *Suç ve Ceza Dergisi*, 12(1), 1-22.
- Demirbaş, T. (2020). *Ceza Hukuku Genel Hükümler*. Seçkin Yayıncılık.
- Doğan, D. Ç. (2021a). *Hapis Cezalarının Özel İnfaz Usulleri Hakkında 7242 Sayılı Kanun ile Yapılan Değişiklikler Üzerine Değerlendirmeler*. Beta Yayıncılık.
- Doğan, D. Ç. (2021b). *Hapis Cezasına ve İnfazına Seçenek Kurumlar*. Seçkin Yayıncılık.
- Doğan, F. (2010). *Cezanın Amacı ve Hapis Cezası*. Legal Yayıncılık.

- Dönmezer, S. & Erman, S. (2020). *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku* (Cilt 3, 14. Baskı). Der Yayınları.
- Erdem, M. R. (2001). Ceza Hukukunda Cezaların Ertelenmesine İlişkin Düzenlemelere Anayasal Bakış. *Anayasa Yargısı, AYM 39'uncu Kuruluş Yıldönümü Nedeniyle Düzenlenen Sempozyumda Sunulan Bildiriler İçinde*, 17-40.
- Erdoğan, O. (2008). *İnfaz Hukuku*. Acar Basım.
- Erem, F. (1950). *Adalet Psikolojisi*. Güney Matbaacılık ve Gazetecilik.
- Erem, F. (1974). *Türk Ceza Hukuku C. II*, (10. Baskı). Sevinç Matbaası.
- Evik, V. S. (2013). Suç İşlemek Amacıyla Örgütlenme Suçu. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 19(2), 667-697.
- Feridun, Y. & Nuhoglu, A. (2022). *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Seçkin Yayıncılık.
- Feyzioğlu, M. (1999). Suçsuzluk Karinesi: Kavram Hakkında Genel Bilgiler ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 48(1), 135-163.
- Feyzioğlu, M. & Güngör, D. (2007). Cezaların Toplanması ve Koşullu Salıverilme İlişkisi. *TBB*, 69, 51-54. <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2007-69-299>
- Giden, Y. (2008). *Türk Ceza Hukukunda Koşullu Salıverme*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Kocaeli Üniversitesi]. Yüksek Öğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi. (Tez No: 229505)
- Gözübüyük, A. P. (1985). *Alman, Fransız, İsviçre ve İtalyan Ceza Kanunları ile Mukayeseli Türk Ceza Kanunu Gözübüyük Şerhi* Cilt 1 (5. Baskı). Kazancı Hukuk Yayınları.
- Gülcü, B. B. (2023). Koruma Tedbirleri Nedeniyle Tazminat. *Kesit Akademi Dergisi*, 9 (37), 212-232.
- Gülcü, B. B. (2023). Ekonomik Suç Kavramı, Benzer Kavramlarla İlişkisi ve Ekonomik Suçluluk. *Uluslararası Akademik Birikim Dergisi*, 6 (5), 1116-1129.
- Gülcü, B. B. (2024). Descartes'ın Bilgi Felsefesi. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 11 (1), 101-118.
- Gülcü, B. B. (2024). Soruşturma Evresinin Tanımı, İşlevi, Özellikleri, Ülkemizdeki Tarihçesi. *International Anatolia Academic Online Journal Social Sciences Journal*, 10(1), 89-101.
- Gülcü, B. B. & Gündüz, H. (2024). Türk Ceza İnfaz Hukukunda Koşullu Salıverilme. *Asos 10. Uluslararası Hukuk Sempozyumu*, 1. Baskı, 525-527.
- Günay, E. (2008). *İnfaz Hukukunda İçtimai, Mahsup ve Koşullu Salıverilme*. Seçkin Yayıncılık.
- Gündüz, H. (2021). Koşullu Salıverme Kararının Geri Alınması. *ERÜHFD*, 16(2), 389-420.
- Güngör, D. & Okuyucu, E. G. (2016). Hükmün Açıklanmanın Geri Bırakılması. *AÜHFD*, 65(4), 1951-1965.
- Gür, G. (2019). Koşullu Salıverme. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 21, 1443-1489.
- Hakeri, H. (2013). *Ceza Hukuku Genel Hükümler* (15. Baskı). Adalet Yayınevi.
- Hakeri, H. & Ünver, Y. (2021). *Ceza Muhakemesi Hukuku*. Adalet Yayınevi.
- Hekimoğlu, M. F. (2001). *Uygulamalı- İçtihatlı Ceza İnfaz Hukuku ve Cezaevi İdaresi: (4616 Sayılı Kanun ve Açıklaması)*. Adalet Yayınevi.
- Işıқтаç, Y. (2013). Ceza Adaleti Açısından Hapis Cezası ve Rehabilitasyon İlişkisi. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 71(1), 625- 638.
- İnce, K. (2020). Türk Ceza Hukuku'nda Örgütlü Suçluluk ve Silahlı Terör Örgütü. *ERÜHFD*, 15(1), 241-269.

- İçel, K. (2021). *Ceza Hukuku Genel Hükümler*. Beta Yayıncılık.
- İçel, K., Akıncı, F., Sokullu, Ö., Sözüer, İ. A., Mahmutoğlu, F. & Ünver, Y. (2002). *İçel Yaptırım Teorisi* (2. Baskı). Beta Basım.
- İnce, L. (2019). *Türk İnfaz Hukukunda Koşullu Salıverilme ve Koşullu Salıverilmede Süreler*. Adalet Yayınevi.
- İnce, L. (2020). *Uygulamadan Yazışma Örnekleri ile Koşullu Salıverilme ve Denetimli Serbestlikle Tahliye*. Adalet Yayınevi.
- Kafes, V. (1998). *Hukukumuzda Şartla Salıverme ve Uygulamadaki Sorunlar*. Adil Yayınevi.
- Kamer, V. K. (2008). Ceza Adalet ve İnfaz Sistemi İçinde Denetimli Serbestlik Sisteminin Önemi. *Adalet Dergisi*, 31.
- Keyman, S. (1965). *Türk hukukunda af (Genel Af- Özel Af)*. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları No.199, Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Kıdıl, F. (2018). Cezalandırmanın Amacı ve ‘Umut Hakkı’ Bağlamında Koşullu Salıverilme Yasakları. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 138, 39-78.
- Koca, M. & Üzülmüş, İ. (2020). *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler* (13. Baskı). Seçkin Yayıncılık.
- Kunter, N. & Yenisey, F. (2000). *Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku* (11. Baskı). Beta.
- Kurt, M. (2007). *Cezaların İnfazı ve Ceza İnfaz Kurumlarının Sorunları* (1. Baskı). Adalet Yayınevi.
- Maden, M. (2020). Koşullu Salıverilmenin Mahiyeti ve Hukuki Niteliği. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 26(2), 633-651.
- Mahmutoğlu, F., Ağkuş, S. & Kazım, F. (2022). Birden Fazla Hükümdeki Cezaların Toplanması. *Suç ve Ceza Dergisi*, 15(2), 197-216.
- Mecit, K. (2008). Tekerrür Mükerrirlere Özgü İnfaz Rejimi Uygulaması ve Sonuçları. *Adalet Dergisi*, 30.
- Maconochie, C. (1853). *Penal Discipline*. Thomas Harrison.
- Moore, J. (2011). Alexander Maconochie’s Mark System. *Prison Service Journal*, 198, 38, 46.
- Nursal, N. & Ataç, S. (2006). *Denetimli Serbestlik ve Yardım Sistemi*, Yetkin Yayınları.
- O’Brien, P. (1998). The Prison on the continent, Europe, 1865-1965. N. Morris ve D. J. Rothman (Ed.), *From oxford history of the prison: The practice of punishment in western society* içinde (s. 189).
- Önder, A. (1989). *Ceza Hukuku: Genel Hükümler Cilt: III* (1. Baskı), Beta Yayım.
- Önder, A. R. (1980). Salıverme. *Ankara Barosu Dergisi*, 2, 249-252.
- Özen, M. (2017). *Ceza Hukuku Genel Hükümler Dersleri* (2. Baskı). Adalet Yayınevi.
- Özbek, V. Ö. (2022). İnfaz Hukuku (15. Baskı). Seçkin Yayıncılık.
- Özbek, V. Ö. (2020). Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi Hakkındaki Değerlendirmelerimiz. *Ceza Hukuku Dergisi*, 15(42), 301-312.
- Özgenç, İ. (2001). Bir İnfaz Rejimi Olarak Erteleme. *Anayasa Yargısı*, AYM 39’uncu Kuruluş Yıldönümü Nedeniyle Düzenlenen Sempozyumda Sunulan Bildiriler İçinde, 99-148.
- Özgenç, İ. (2023). *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler* (19. Baskı). Seçkin Yayıncılık.
- Özgenç, İ. & Şahin, C. (Ed.) (2022). *İnfaz Hukuku* (5. Baskı). Seçkin Yayıncılık.

- Özgenç, N. B. (2021). *Türk Hukukunda Şartla Salıverilme Müessesesi*. Adalet Yayınevi.
- Öztürk, B. (2021). *Ana Hatlarıyla Ceza Muhakemesi Hukuku*. Seçkin Yayıncılık.
- Öztürk, B. & Erdem, M. R. (2023). *Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku* (23. Baskı). Seçkin Yayıncılık.
- Putney, S. P. ve Gladys, J. (1962). Origins of the reformatory. *The Journal of Criminal Law, Criminology and Police Science*, 53(4), 437-438.
- Roth, M. (2006). *Prisons and Prison Systems A Global Encyclopedia*. Greenwood.
- Sağiroğlu, M. (2006). Koşullu Salıverilme, Mükerrirlik, Özel İnfaz Usûlleri ve Denetimli Serbestlik Sistemi ile İlişkileri. *Adalet Dergisi*, 24, 23-31.
- Sağiroğlu, M. (2021). *Geçmişten Bugüne ve Tüm Yönleriyle Ceza İnfaz Sistemi*. Yetkin Yayınları.
- Sarıgül, A. T. (2016). Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması Kararlarının Denetiminde Kanun Yolu Sorunu. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 29(125), 59-84.
- Sanıvar, R. (2020). *Modern İnfaz Hukuku ve Koşullu Salıverilme (Şartlı Tahliye) Kurumu*. Seçkin Yayıncılık.
- Selçuk, S. (1990). *Doğululaşan Batılı Kurum: Şartla Salıverme, Çürütmeler* (1. Baskı). Tekin Yayınevi.
- Selçuk, S. (2000). Cezanın Çektirilmesinin Değişmezleri. *İnfaz Hukukunun Sorunları Sempozyumu İçinde*, 27.
- Sevimli, Z. (1997). *Türkiye Ceza ve Tutukevleri ile İnfaz Hizmetleri Hakkında Genel Bir Değerlendirme, Türkiye'nin İnfaz Rejimi (Sorunlar ve Çözümler) (18 Ocak 1997)*, T.C. Adalet Bakanlığı Eğitim Dairesi Başkanlığı, 132-138.
- Sifakis, C. (2003). *The Encyclopedia of American Prisons*. Facts On File.
- Soyaslan, D. (2023). *Ceza Hukuku Genel Hükümler* (14. Baskı). Yetkin Dağıtım.
- Soyaslan, D. (2021). *Af, Anayasa Yargısı, AYM 39'uncu Kuruluş Yıldönümü Nedeniyle Düzenlenen Sempozyumda Sunulan Bildiriler İçinde*, 412-437.
- Stearns, W. (1936). Evolution of punishment. *The Journal of Criminal Law, Criminology and Police Science*, 27(2), 219-230.
- Şen, E. (2013). Koşullu Salıverilme ve Denetimli Serbestliğin Hapis Cezası ile Bozulması. *Ceza Hukuku Dergisi*, 8(23), 7.
- Şen, E. & Başer, B. (2016). *Denetimli Serbestlik Nasıl İşleyecek?* <http://www.haber7.com/yazarlar/prof-dr-ersan-sen/2081520-denetimli-serbestliknasil-isleyecek>
- Şen, E. & Başer, B. (2022). *Koşullu Salıverilme, Denetimli Serbestlik ve Ceza İnfaz Sorunları* (5. Baskı). Seçkin Yayıncılık.
- Şimşek, F. A. (2020). Ceza Hukukunda Tekerrür ve Mükerrirlere Özgü İnfaz Rejimi. *Suç ve Ceza Dergisi*, 13(2), 527-570.
- Şimşek, F. A. (2023). *Türk Ceza Hukukunda Koşullu Salıverilme*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Galatasaray Üniversitesi]. Yüksek Öğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi. (Tez No: 787274)
- Taner, T. (1953). *Ceza Hukuku Umumi Kısım* (3. Baskı). İsmail Akgün Matbaası.
- Taner, F. G. (2017). 6545 Sayılı Kanun Cinsel Saldırı ve Cinsel Taciz Suçlarına Ne Getirdi? Ne Getirebildi?. *TBBT, Özel Sayı*, 65-92.
- Tok, T. (2007). Ceza İnfaz Hukukunda Koşullu Salıverilme Sistemi. *Terazi Hukuk Dergisi*, 2(8), 73-82.

- Töngür, A. R. & Çetintürk, E. (2020). Ceza Hukuku Genel Hükümler. Adalet Yayınevi.
- Turinay, F. (2016). Ceza Hukukunda Terör Örgütü Kavramı. *TBB Dergisi*, 116, 39-84.
- Turhan, F. & Altıkat, A. (2011). Yeni Bir Ceza İnfaz Usulü Olarak Denetimli Serbestlik ve Bu Usulden Yararlanma Şartları. *S.D.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2(2), 1-46.
- Tüney, A. (2019). *Ceza İnfaz Sisteminde Denetimli Serbestliğin Koşullu Salıverilme ile İlişkisi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Yaşar Üniversitesi]. Yüksek Öğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi. (Tez No: 639216)
- Tütüncü, E. E. (2016). Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Gurban/Türkiye Kararına İlişkin Değerlendirmeler. *İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 15 (2-1), 615-630.
- Witmer, H. L. (1927). The history, theory and results of parole. *Journal of Criminal Law and Criminology*, 18(1), 24-64.
- Yavuz, H. (2018). *Ceza İnfaz Sistemi ve Denetimli Serbestlik* (1. Baskı). Seçkin Yayıncılık.
- Yenidünya, A. C. (2002). *Mukayeseli Hukukta ve Türk Hukukunda Şartla Salıverme*. Legal Yayıncılık.
- Yenisey, F. & Nuhoglu, A. (2022). *Ceza Muhakemesi Hukuku* (10. Baskı). Seçkin.
- Yetgin, F. (2021). *Şemalı Pratik İnfaz Hukuku El Kitabı* (2. Baskı). Adalet Yayınevi.
- Yıldıray, G. (2008). *Türk Ceza Hukukunda Koşullu Salıverme*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Kocaeli Üniversitesi]. Yüksek Öğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi. (Tez No: 229505)
- Yokuş, S. H. (2003). Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Tutuklu ve Hükümlülerin Dış Dünya ile İletişimi. *AÜEHFD*, 6(3-4), 335-384.
- Yüce, T. T. (1985). *Ceza Hukukunun Temel Kavramları*. Turhan Kitapevi.
- Zafer, H. (2021). *Ceza Hukuku Genel Hükümler TCK m. 1-75* (8. Baskı). Beta Yayıncılık.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Bilge Burhanettin GÜLCÜ
Uyruğu : T.C.

EĞİTİM

Derece	Adı	Bitirme Yılı
Lisans	: Gaziantep Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi	2008 2020
Yüksek Lisans:	Çukurova Üniversitesi Ortaöğretim Alan Öğretmenliği Yüksek Lisans (Tezsiz)	2009
	Hasan Kalyoncu Üniversitesi Kamu Hukuku Tezli Yüksek Lisans	2024

İŞ DENEYİMLERİ

Yıl	Kurum	Görevi
16/09/2009	Milli Eğitim Bakanlığı	Uzman Öğretmen - Müdür Yardımcısı